

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİ LİBERALİZASYON VE KRİZLER İLE BANKA
GÖZETİM - DENETİMİNDE 90' SONRASI YENİ TRENDLER

95979

Oktay DURSUN
SBE İktisat Anabilim Dalı İktisat
Programında Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. MEHMET SÜMER

İstanbul ,2000

TC. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMENTASYON MERKEZİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Bu çalışma jürimiz tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı'nda
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan;

Üye;

Üye;

Onay

Yukarıdaki imzaların , adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onarım.

../.../2000

Enstitü Müdürü

TC YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMENTASYON MERKEZİ

İÇİNDEKİLER

Sayfa:

KISALTMALAR LİSTESİ

i

ÖZET

ii

GİRİŞ

vi

ABSTRACT

x

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL KRİZLER ve MALİ LIBERALİZASYON

1.1. Finansal Krizler

1.1.1. Finansal Krizler ve Liberalizasyonun Krizlerin Yayılmasında Etkisi 1

1.1.2. Bankacılık Krizi ile Makro Ekonomik Veriler Arasındaki İlişki 7

1.2. Şirketler Kesimi Finansmanı ve Mali Liberalizasyon 12

1.3. Uluslararası Sermaye Hareketleri, Liberalizasyon ve Krizler 15

1.4. Türev Ürünler ve 90'lı Yıllarda Banka Krizleri 24

1.4.1. Japon Bankacılık Sisteminde 1995 Yılında Ortaya Çıkan Sorunlar ve Cosmo Kredi Kuruluşu. 26

1.4.2. Bazı Bankacılık Krizleri ve Etkileri 28

İKİNCİ BÖLÜM

SON GLOBAL KRİZ VE SONUÇLARI 41

2.1. G.Doğu Asya Krizi ve Bozulan Uluslararası Mali Sistem 41

2.2. Uluslararası Örgütlerin Tartışılan İşlevleri 47

2.3. Uluslararası Mali Sistemin Yeniden Yapılandırılması 53

2.4. Küresel Krizlere Güncel Yaklaşımlar 55

2.5. Bankalararası Satın Alma ve Birleşmeler 66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MALİ SİSTEMDE GÜVEN ARTTIRICI ÖNLEMLER VE POLİTİKALAR

3.1. Finansal Hizmetlerle İlgili Yakın Dönemde (90'lı Yıllar) Kamusal Düzenlemeler	71
3.2. Uluslararası Bankacılık Düzenlemeleri Konusunda İş Birliği	74
3.3. Türkiye' de Bankacılığın Denetim ve Düzenleme Yapısı	77
3.4. Avrupa Para Birliğinde Banka Denetimi	81
3.4.1. Avrupa Para Birliğinde Bankacılık Mevzuatı Temel İlkeleri	81
3.4.2. Denetimde Merkezîyetçilik Gerekliliği	83
3.4.3. Banka Denetiminin Özerkliği ve İngiltere FSA (Financial Services Authority) Örneği	85
3.5. G.Doğu Asya ve Japonya'da Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılması:	90
3.6. Mevduat Sigortası	92
3.7. Lider Bankalar İçin Too Big to Fail ve Too Political to Fail Politikaları	101
3.8. Bankacılıkta Güven Sağlanması ve Sermaye Fonksiyonu; (Basel-1998 Kararları).	103
SONUCLAR ve ÖNERİLER	111
KAYNAKÇA	129
OZGECMIS	135
EKLER	136

KISALTMALAR LİSTESİ

MKB:	Menkul Kıymetler Borsası
GOU:	Gelişmekte Olan Ülkeler
AMB :	Avrupa Merkez Bankası
APE:	Avrupa Para Enstitüsü
FSA:	Financial Services Authority
BOE:	Bank of England
PDM:	Piyasa Değeriyle Muhasebeleştirme
TMM:	Tarihsel Maliyetle Muhasebeleştirme
SKM:	Son Kredi Mercii
BIS:	Banking International Settlements
PY:	Portföy Yatırımları
DSY:	Doğrudan Sermaye Yatırımları
ÖSA:	Özel Sermaye Akımı
SIB:	İngiliz finans piyasalarının gözetimi ve denetiminden sorumlu kamu üst kurumudur.
CTFC:	ABD' de mala dayalı vadeli işlem piyasa ve borsalarının düzenleyicisi durumundaki federal hükümete bağlı kamu kurumu.

ÖZET

BİRİNCİ BÖLÜM :

FINANSAL KRİZLER ve MALİ LIBERALİZASYON

Bu bölümde Finansal Krizlerin genel tanımı yapıp giriş yapılarak günümüz güncel mali krizlerine bağlantı kurulmaktadır.

90'lı yıllarda mali kizlerin temel nedenleri yanısıra liberalizasyonun etkisi sunulmaktadır. Bankacılık krizi ile makro ekonomik veriler arasındaki ilişki; AB üyesi İspanya ile üçü Latin Amerika ülkesi (Arjantin, Şili, Uruguay ve üç Doğu Asya ülkesinden (Filipinler,Tayland, Malezya) olmak üzere yedi ülkeye ait verilerle bu konudaki çalışmaya atıfta bulunularak analiz edilmektedir.

Bankacılık sisteminde kriz ile menkul kıymet borsalarında dalgalanma, değişkenlik ve çöküş arasında bulunan ilişki örnek verilerle değerlendirilmektedir. Bankacılık sisteminde krizin çıkışı, yayılması ile Finansal Liberalizasyonun krizlerin yayılmasında etkisi ele alınmaktadır. Finansal sektördeki liberalleşme, krizin ortaya çıkışında ve yayılmasında neden önemli bir etkindir sorusuna yanıt vermeye çalışılmaktadır.

Bankacılık krizleri ile bazı ülkelerdeki finansal sektör reformlarının ilişkisi konusunda basında yeralan örnek ülkeler verilerek kısaca değinilmektedir.

Şirketler kesimi inansmanı ve mali liberalizasyon başlığı altında Mali Liberalizasyon ve olumsuz etkileri değerlendirilirken para politikasındaki değişikliklerin reel sektörü nasıl ve hangi kanallardan etkileyeceği konusundaki geleneksel yaklaşım ele alınmaktadır. Bu konuda ayrıca sermaye piyasalarında kuralların egemenliğinin sağlanması değerlendirilirken Uzakdoğu Asya ülkelerinde bu tür kurumsal düzenlemelerin mali piyasaların büyüme ve gelişme sürecine olan olumlu katkısı ele alınmaktadır.

Hisse senedi piyasalarının geliştirilmesinden, hisse senedi yatırımlarına getirilen teşviklerin yanısıra arz yönünü de geliştirici tedbirler olacağı anlamında değerlendirme yapıldı. Bunlardan kamu tasarruflarının arttırılması, özel emeklilik fonlarının devreye sokulması, yabancı para cinsinden kısa vadeli portföy hareketlerine yönelik önlemler ile gelir yerine daha çok tüketimin vergilendirilmesi ve tüketici kredileri kullandırımının zorlaştırılması ele alınmaktadır.

Ayrıca finansal serbestleşme ve uluslararası sermaye hareketleri ele alınmıştır.

Finansal serbestleşme, genellikle hükümetlerin bankacılık sistemi üzerindeki denetim ve kısıtlamaları kaldırması ve ekonomilerin uluslararası sermaye akımlarına açılması sürecini

Tanımladığından son dönem krizlere olan etkisi vurgulanmıştır.

Türev Ürünler ve 90'lı Yıllarda Banka Krizleri başlığı altında son dönem yaşanan gelişmeler olarak Banco Di Napoli, Credit Lyonnais, Barings, Japon Bankacılık Sistemi ve Cosmo, Sumitomo Bank Krizi ve Etkileri ele alınarak birebir olayların kronolojisi kaynaklardan alıntılarla anlatılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM:

SON GLOBAL KRİZ VE SONUÇLARI

Bu bölümde G.Doğu Asya Krizi ve bunun sonucunda bozulan uluslararası mali sistem ele alındı. Güneydoğu Asya Krizi' in ortaya çıkışı ve başlıca ekonomik göstergeler ışığında kriz oluşumunun kronolojisiyle anlatılmaktadır.

Daha sonra bu küresel krizin etkileri bağlamında başlayan tartışmalardan uluslararası örgütlerin işlevleri, banka gözetimi ve uluslararası normlar aktarıldı.

Uluslararası mali sistemde reform tartışmalarına değinilirken erken uyarı ve destek sisteminin kurulması çalışmaları güncel basından alıntılarla aktarıldı.

Meksika krizinin uluslararası mali piyasalar ve ekonomi üzerinde yarattığı etkiler sonrasında IMF bünyesinde yapılan çalışmaların ön sonuçları da bu bağlamda değerlendirildi.

Bu tartışmalarla gündeme gelen uluslararası mali sistemin yeniden yapılandırılması fikirleri aktarılırken meydana gelen bankalararası satın alma ve birleşmeler konusu yeni trend olarak değerlendirildi. Ayrıca son olarak küresel krizlere güncel yaklaşımlar bağlamında krize giren ülkelerin krizleri aşmada izledikleri yöntemler sunuldu ve bu son küresel krizden alınan dersler kapsamına dahil edilmiş oldu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM :

MALİ SİSTEMDE GÜVEN ARTTIRICI ÖNLEMLER VE POLİTİKALAR

Bu bölümde mali sistemde kamusal düzenlemelerin nedenleri sunulup bu kapsamda değerlendirme yapılarak uluslararası bankacılığın geleceği konusunda bankacılık sistemi için geleceğe yönelik bir değerlendirmede bulunmaktadır.

Yasal düzenlemelerin banka istikrarına etkisi konusunda yasal düzenlemelerin bankaların istikrarını dört şekilde etkileyeceği kapsamında değerlendirme yapıldı. Ayrıca finansal kurumlar ve piyasaların yasal düzenleme nedenleri değerlendirilirken uluslararası normlar ve uygulamalarda sunuldu.

Ayrıca finansal hizmetler ile ilgili düzenlemelerde yeni eğilimler sınıflandırılarak sunuldu. Finansal hizmetlerle ilgili düzenlemelerde son on yıllık dönemde karşılaştığımız yeni eğilimler eski yaklaşımlarla kıyaslamalı olarak sunulmuştur. Bankacılık düzenlemeleri konusunda uluslararası işbirliği ve uyum ile Birmingham Zirvesi (1998) sonuçları ele alındı.

Ayrıca konu bağlamında lokal (Türkiye' de) bankacılığın denetim ve düzenleme yapısı ele alındı ve son dönem gelişmeler sunuldu. Bu kapsamda Türkiye ' de kurulması düşünülen Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu yeni Bankalar Kanunu taslağı ele alınarak değerlendirildi.

Buna ek olarak Avrupa Para Birliğinde Banka Denetimi başlığı altında Avrupa Para Birliğinde bankacılık mevzuatı temel ilkeleri gelişmeler olarak sunuldu. Ardından bu çalışmada da savunulduğu üzere denetimde merkeziyetçilik gerekliliği açıklandı.

Bu bağlamdaki gelişmelerden birisi olarak banka denetiminin özerkliği ve İngiltere FSA (Financial Services Authority) Örneği ele alındı. İngiltere' de kurulan Mali Hizmetler Kurulu (FSA) nun yapısı kuruluş amaçları ve kurulmasına neden olan etkenler sunuldu.

Ayrıca Doğu Asya Ülkeleri ve Japonya'da bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması kapsamında yapılanlar özetle sunuldu.

Mali sistemde güven sağlayıcı mekanizmalardan birisi olarak Mevduat Sigortası ele alınarak zorunlu sigorta, ihtiyari sigorta uygulamaları kıyaslandı. Mevduat sigortası uygulamalarında ileriye sürülen yaklaşımlardan birisi olan bankanın riskine dayalı olarak sigorta primlerinin saptanması uygulaması kısaca anlatıldı.

Buna ek olarak Türkiye' de Mevduat Sigorta prim esasları da sunularak 1994 teki yaşanan krizde bunun fonksiyonuna atıfta bulunuldu. Güncel tartışmalardan olan Mevduat Sigortasının Olumsuz Etkileri ve Ahlaki Riziko konusuna yerverildi.

Rastlanan "Too Big to Fail ve Too Political to Fail " politikaları basından alınan örneklerle ele alındı. Lider bankalar ve B.K.B politikalarının eş zamanlılığı incelendi.

Ayrıca G.Doğu Asya ve Japonya’ da mali sistemdeki krize karşı uygulanan politikalar Japonya’da Bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılmasına değinildi. : Son olarak ise Bankacılıkta güven sağlanması ve sermaye fonksiyonu kapsamında Basel-1998 Kararları ve uygulaması anlatılarak denetim açısından getirdikleri ele alındı.

GİRİŞ

Bir banka taahhütlerini karşılayamadığı zaman ödeyebilirliğini yitirir ve iflas eder. Banka iflaslarının özel önemini anlayabilmek için öncelikle genel olarak finansal sistemin daha sonra ise özel olarak bankaların ekonomide oynadıkları özel işlevin değerlendirilmesi gerekir.

Bankaların yükümlülüklerinin yüksek likitideye sahip olmasına karşın varlıkların düşük likitideye sahip olması bankacılık sisteminin yapısında bir istikrarsızlık unsuru olmasına yol açmaktadır. Bu istikrarsızlık genellikle banka krizlerinin başlangıç noktası niteliğini oluşturur.

Genel bir sorun varsa bir bütün olarak ülkenin karşılaştığı sistemik riskler mevcut demektir.

Sistemik riskler açısından bakıldığında bankalar kendi başlarına bırakıldıklarında optimalin üstünde risk alabilirler. Bu ise bankacılık faaliyetlerine kamusal müdahalelerin başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Ters seçim ve moral riskler mali sistemde kamusal kontrolleri doğurmuştur. Kamu kontrolleri gruplanabilir.

Bankacılık yönetmelik ve mevzuatı şu ana kategorilere ayrılabilir. Mevduat sigortaları, sermaye yeterlilik ve aktif kalitesi, gözetim-denetim ile ilgili kurallar ve bankacılık ile sermaye piyasaları faaliyetlerinin ayrıştırılmasıdır.

1990'lı yıllarda döviz kurlarını etkileyen en önemli faktörler spekülatif fon hareketleri, merkez bankası rezervleri ve müdahaleleri olmuştur.

Yakın zamanda izlenen krizlerde de bankacılıkta krizin çıkışını ve yayılmasını etkileyen unsurlar bankacılık sisteminin yapısı ve organizasyonu, kısa süreli yabancı kaynaklara bağımlılığı ve sektördeki liberalleşmedir.

Serbestleşme, deregölasyon ardından ölke içi faiz oranları hem iç parasal koşullara hemde dışsal faktörler olan dış faiz ve döviz kurları beklentilerine dayanır ve içsel faktörlerle dışsal faktörlerin görelî önemi sermaye hareketlerinin serbestleşmesinin bir fonksiyonu olmalıdır.

Uluslararası özel sermaye gelişmekte olan ölkeler için çok önemli bir kaynak olup bu kaynağın boyutları özetle 1996 yılında 280 milyar, 1997 yılında 260 ve 1998 yılında da 280 Milyar Dolar civarındadır. Özel sermaye hareketleri, küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin de sonucudur. 1980'li yıllar uluslararası özel sermaye hareketlerinde gözlenen gelişme nedeniyle küreselleşmenin altın yılları olmuştur.

Özel sermaye hareketleri olan ekonomilerde aşırı derecede ısınma, dış açıkların yükselmesi, kurların reel olarak değeri lenmesi söz konusudur. Kriz boyutlarına ulaşmadan bu olumsuzlukların kontrolünün sağlanması önemlidir. Sermaye hareketlerinin artan boyutları çerçevesinde bankacılık düzenlemeleri ve denetiminin önemi artmıştır.

Finansal liberalizasyon genellikle hükümetlerin bankacılık sistemi üzerindeki resmi denetimlerin kaldırılması ya da gevşetilmesi (deregölasyon uygulamaları) ve ekonomilerin uluslarüstü sermaye akımlarına açılması sürecini tanımlar.

Gerekli makro ekonomik koşulları sağlamaksızın kurumsallaşmamış yapı ve finansal sektör yeterince güçlenmeden acele edilerek gerçekleştirilen sermaye hareketleri liberalizasyonu bu tip ölkeleri krizlere hazırlamaktadır.

1997 yılı ortalarında güven bunalımıyla başlayan ve yaşanmakta olan Asya Krizinde, krize giren ölkelerde görülen ortak özellik; kamu yöneticileri, kişisel ilişkiler nedeniyle ayrıcalık yaparak denetimleri yetersiz yapmışlar ve kuralların esnekliklerini kötüye kullanmışlardır. Ayrıca finansal kurumların şeffaflığı da engellenmiştir.

Krizle birlikte krizin başlıca sebebi olan ve artık ortaya çıkmış bulunan mali sektörün zaaflarının giderilmesine yönelik olarak reformlar uygulamaya konulmuştur.

Artık ticaret bankaları yatırım bankaları ve borsalar birbirinden ayrılamaz olduklarından bu tip bankacılık krizleri, mali krizler olarak adlandırılmalıdır.

Krizin ortaya çıkışından önce dünya ekonomisinin en hızlı gelişim gösteren bölgesi ve yabancı yatırımcıların düşük riskli , uzun vadeli yatırımlarını yönelttikleri G.Doğu Asya ülkelerinin ekonomik başarıları 1996 yılında gelişmiş ülkelere giden sermayenin yarısına yakın bir tutardaki (140 Milyar dolar) yabancı sermayeyi cezbetmiştir.

Yine bu ülkelerdeki finansal kurumlar taşıdıkları açık pozisyonlarla kur riskiyle karşı karşıya kalmışlar, denetim yetersizlikleri ve gösterilen müsamahakar uygulamalarla bankaların kredi portföyleri ciddi biçimde bozulma göstermiştir.

Bugünlerde herkes bankaların daha iyi gözetime alınmasını istemektedir ancak bunun nasıl yapılacağı konusunda tartışmalar iki ana noktada yoğunlaşmaktadır.

Bir grup yaygın kabul gördüğü şekliyle, kamu otoritelerince bankalarca karşılık ve ihtiyat fonları ayrılması zorunluluğunun getirilip sıkı kontrollere tabi tutulmasını istemektedir.

Bir diğer grup ise tüm karşılık ve ihtiyatların yanısıra benzer kamusal kontrollerin kaldırılması ancak batma riskini de tamamen bankalara vererek kamu desteği vermeme görüşünü desteklemektedir.

Güncel krizle bu eksenle yeniden başlayan bu tartışmalar yeni önerileri de beraberinde getirirken IMF, Dünya Bankası ve kamu otoritelerinin konumlarını da tartışmaya açmıştır.

Finansal araçlar ve ülkeler arasında günümüzde böylesine yüksek bir geçişkenlik sağlanmışken mali piyasalarda kontrollerin etkinleştirilmesinin güçleşmesi de ortaya çıkmıştır.

Finansal serbestleşme (liberalizasyon) her ülkede kendi özgün koşullarına göre yapılırken, para politikalarının da para miktarı veya faizleri kontrol etmeyi hedefleyen faiz veya selektif kredi kontrolleri gibi doğrudan yöntemlerden dolayı yöntemlere yöneltilmesi gerekir.

Global krizlerde önemli olan likitide sorunudur. Krizler bu likitide sorununu aşarak çözülebilir. Yalnızca gelişmekte olan ülkeler değil kısa dönem borç yükü yüksek olan tüm ülkeler etkiye açık ve hazırdırlar.

Bankacılık sektöründeki problemler rekabetçi ortamın kalkması ve sektörün gözetim - denetim kuralları ile mevzuatın kendisinden de kaynaklanabilmektedir.

Bankacılık sektöründe yaşanmış ve günümüzde yaşanmakta olan problemler sektörün uluslararası anlamda bir gözetim ve kurallar bütününe gerektirdiği yönünde tartışmaları başlatmıştır.

Bu çalışma; mevcut güncel yazının taranması yoluyla bankacılık sistemindeki krizlerin ortaya çıkışlarının yanısıra yeni krizler için de mevzuat ile önleyici ve etki giderici politikalarda hem yerel hemde global anlamda reformların yapılması, uyumluluğun sağlanması gerekliliğini vurgulamak amacındadır. Bu amacı gütmeyen yanısıra bundan sonra yapılacak daha üst düzey akademik çalışmalarda gerek kuramsal gerekse örneklemeler ile başvurulacak kaynaklar konusunda yol gösterici ve yardımcı olabilmesi, güncel olayların algılanabilmesinde metodoloji sağlaması niteliğini taşımasına çalışılmıştır.

ABSTRACT

In this study financial liberalization and the resultant effect has been discussed especially for a period of the last 10-15 years, mainly considering the banking system and capital movement regulations and policies related with the results of the recent banking crises.

Chapter 1; Financial Crises and The Liberalization ;

At this part of the study mainly the theoretical approaches to banking crises

(including Asymetric Information, Random Withdrawal Risk and Bubble Economies theories) have been studied and observations of recent crises are presented referring to different major , current references. Also the way that those recent major crises affect (domino effect) is being discussed at a macro-economic prespective . At this part of the study financial liberalization and consequently the capital movements (especially aimed developing countries from the developed countries) including latest developments and discussions has ben briefly discussed.

At the end discussions that aim the restructuring of the international system along with the well known bank failure events due to future, forward contracts has been presented along with the latest well-known samples.

Chapter 2; Recent The South Eastern Asian Global Crises and The Result; In The Point of View of The International Financial System;

At this part of the study the latest Asia Crises and the successful samples of liberalizations at the South Eastern Asia ; known as "Asian Tigers" has been dicussed considering the latest phenomena. Also recent bank mergers and new approaches to global crises has been presented.

Chapter 3; Banking Supervision Harmonization Trends at The International Financial System;

At this part of the study the supervision of banks and the capital requirements, the latest trends and common trends also the global harmonization studies has been discussed.

Also at this part of the study regulations in the financial system legislated by the governments and the authorities and major global trends around the international forums has been discussed.

Besides regulatory system at USA and EEC has been presented. At the end Market Value Accounting has been discussed.

At the end of the study arrangements and the policies intend to increase safety at the system has been discussed. Also The Lender of Last Resort characteristics of The Central Banks , Deposit Insurance applications with the Too Big/Political To Fail Policies and Moral Hazard Risk has been relatively discussed. At the last part, recent developments considering the role of Rating Agencies, government policies after and during the banking system failures has been discussed.

Bankalar için genel olarak mevcut riskler Pazar riskleri, bilançonun yapısından gelen riskler ve genel işletme riskleridir. Yaşanan krizler aslen bu risklerin yönetimi eksikliklerinden kaynaklanmıştır. ¹

1970' lerin başından bankacılık sektöründe itibaren yaşanan başlıca finansal krizleri açıklamaya yönelik teoriler;" Aşırı Borç Birikimi, Bankacılıkta Yaşanan Panik , Rasyonel Bekleyişler Teorisi, Rasyonel Bekleyişler Teorisi, Kredi Tayınlama Teorisi, Asimetrik Bilgi ve Acente Giderleri (agency cost) Teorisi , Dealer Piyasası Çöküş Teorisi ve Finansal Piyasa Yapısı Teorisidir". ²

Deregülasyondan (mali liberalizasyon) kaynaklanan piyasaya giriş engellerinin azalması, yeni ürünlerin geliştirilmesi, yeni piyasaların gelişmesi ve diğer faktörler üzerinde ise Finansal Piyasa Yapısı Teorisi durmaktadır.

Finansal Deregülasyon ; teknolojik ilerlemeler gibi dışsal değişkenlerde ortaya çıkan değişme yada kaymalardan doğar. Günümüzde para global olarak tam gün iletişim halindeki piyasa işlemcilerinin bilgisayarlarından oluşan bir şebekede işlem görmekte ve anında el değiştirebilmektedir. 1993 yılında New York' ta günde 1.9 trilyon dolar elektronik ortamda el değiştirmektedir. Böylece optimal etkin piyasaya doğru adım atılmaktadır. Kuşkusuz bu ölçüde para alışverişi spekülâtif piyasaların gelişmesine yol açmaktadır. Bu hızlı süreçte mal ve hizmetlerin alınıp satıldığı somut reel piyasalarla, yalnızca finansal kazanç amacıyla finansal ürünlerin alınıp satıldığı soyut finansal ekonomi arasındaki farklılığı belirginleştirmektedir. ³

Piyasalara giriş engellerinin azalması rekabet artışına, bu artış ise kredi talebinde bir artışa ve kredi standartlarının azalmasına yol açarak krize neden olabilmektedir.

¹ (Kaval, Hasan.; Eylül 1995).

² (İmrahor, A.İlyas. ;1998).

³ (Parasız, İlker., Yıldırım, Kemal.;1994).

Mali krizlerin makro ekonomik etkileri bankacılık sisteminde ortaya çıkan bir krizin yaratacağı olası makro ekonomik etkiler; emisyonda artışı, kredi hacminin daralması, faizlerde yükseliş, harcama talebinde düşme, diğer sektörlerde üretim ve istihdamın azalması, Varlık fiyatlarındaki değişkenlik, tasarruf ve yatırımlarda düşüş ve kamu maliyesine olumsuz etkilerdir ⁴.

Finansal Yenilik ve Liberalizasyonun Krizlerin Yayılmasında Etkisi:

Finansal yenilik (financial innovation) yeni finansal ürünler ile yeni hizmet verme sistemlerindeki gelişmeleri ve yeni finansal kurumların ortaya çıkmasıdır. Özellikle 1980 den sonra finansal yeniliklerin artması hem mali piyasaları birbirine bağlamış hemde yeni ürünler, yatırım araçları arasındaki geçişkenliği (mobilitiyi) artırmıştır. Haberleşme ve bilgi-işlem teknolojisindeki gelişmeler hizmet verme (delivery) sistemlerindeki etkinliği ve hızı artırmıştır. Buna gerek faiz oranları üzerindeki tavanların kaldırılması ve gerekse kambiyo kontrollerinin kaldırılması yada gevşetilmesinin doğurduğu ülkelerarası akışkanlığın artışına yeni türev ürünlerin geliştirilmesi eklenince dünya mali piyasaları bir ölçüde tek pazar haline gelmiştir. Teknolojinin gelişmesi nedeniyle bir piyasada ortaya çıkan kriz eskiye göreli olarak daha kısa sürede diğer ülkelere yayılmaktadır. Diğer kriz eskiye göreli ülkelere taşımaktadır. Artık belki bankacılık krizi yerine mali kesim krizi demek daha doğru bir deyim olabilir. Çünkü artık ticaret bankaları -yatırım bankaları-borsalar birbirinden ayrılmaz bir konumdadırlar.

Bunun yarattığı bir başka etki ise ulusal para otoritelerinin ellerindeki araçların böylesi bir dünyada eski etkinlik ve güce sahip olmamasıdır. Artık bilinen klasik politika

⁴ (Miskhin, F.S.: 1992, Syf: 109-178)

araçları ile otoriteler teorik sonuçları elde edememektedirler. Araçlar arasında ve ülkeler arasında böylesine yüksek bir geçişkenliğin olduğu mali piyasaları kontrol etmek gerçekten güç bir iştir. Finansal yenilik parasal kontrolün etkinliğini azaltmaktadır. Böylece uluslararası boyutu olan bir krizde son kredi mercii işlevi gören bir kurum sayesinde krizin boyutları büyümeden önlenebileceği önerisi de gündeme getirilmiştir. ⁵

Bankacılık sisteminin yapısı ve organizasyonu sistemde krizlerin ortaya çıkması veya ortaya çıkan krizlere sistemin dayanıklılığı açısından son derece önemli bir faktördür. Öncelikle A.B.D örneğinde olduğu gibi coğrafi sınırlamaların bulunduğu tek şubeli bankacılık (unit-bank) modelinin yaygın olduğu risklerini yeterine dağıtıp çeşitlendirememiş çok sayıda küçük ölçekli bankanın yer aldığı ülkelerin bankacılık sistemleri daha yoğun ve ciddi bankacılık krizleri ile karşılaşmaktadır. Bankacılıkta yoğunlaşmanın çok düşük olduğu ülkelerde küçük bankalar arasında iflaslar yaygındır. (A.B.D ve Fransa gibi). Çok şubeli bankacılığın hakim olduğu Kanada'da Büyük Buhran sırasında bazı banka şubelere kapanmasına karşın banka iflası yaşanmamıştır. Yine çok şubeli bankacılığın hakim olduğu İngiltere de şube sisteminin yarattığı risk dağıtımından yararlanmıştır. ⁶

Bir başka yaklaşım universal bankacılık modelidir. Universal bankacılık bir yandan ticari bankaların diğer faaliyet alanlarına doğru çeşitlendirmelerine olanak sağladığı ve bu nedenle iflas riskini azalttığı için potansiyel olarak yararlı olabilir. Diğer yandan tek başına ele alındığında bazı bankacılık dışı faaliyetleri bankacılık faaliyetlerinden daha riskli olabilir. Sonuç olarak da universal bankacılık banka iflas olasılığını

⁵ (Stiglitz, Joseph.; Nisan, 2000 , The New Republic .)

⁶ (Mishkin, F.S. ;1992, "The Economics of Money, Banking and Fin. Markets", 4.th Edition Syf, 109-178.)

artırabilir. Universal bankacılıkta bankaların firmalar arası kredi ilişkileri daha uzun süreli ve dönemli iştirak ilişkisi vardır.

Bankacılık Sisteminde Krizin Yayılması ile Finansal Liberalizasyonun Etkisi:

Krizlerin yayılma etkisinin nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz.

- Banka kredilerinin piyasa değerinin bilinmesindeki güçlük,
- Banka varlıklarının değeri ve pasiflerin değerinin birlikte düşmemesi,
- “Önce gelene önce hizmet” kuralına göre mevduat sahiplerine geri ödeme,
- Banka mevduatını faiz getirisinden vazgeçerek geri çekme maliyetinin mevduatın ana parasını kaybetmeye tercih edilmesi.

Bu bağlamda diğer sektörler ile kıyaslandığında bankacılıkta krizin yayılması daha hızlı olur, endüstri içinde daha geniş olarak yayılır, çok sayıda iflas ile sonuçlanır.

Iflas etmiş bankalardaki mevduat sahiplerinin daha büyük zararları ile sonuçlanırken bankacılık endüstrisi dışına yayılır ve bir bütün olarak finansal sistemi ile makro ekonomide zarara neden olur.⁷

Bu niteliklere finansal yeniliklerin bankacılık endüstrisinde krizi yaygınlaştıracı ve ağırlaştırıcı etkisini de ekleyebiliriz.

En ciddi bankacılık sorunları bankaların mevduatının önemli bir kısmının yabancılara ait olduğu ülkelerde yaşanmıştır. Yabancı para mevduatı oluşturan sıcak - para olumsuz finansal gelişmelere ulusal ve yerel mevduattan daha duyarlıdır. Yabancı para mevduat sahiplerinin bankalara tahaccümü yalnızca bankacılık sisteminine zarar vermez aynı zamanda rezervlerin yitirilmesine de neden olur. Bu merkez bankasının

⁷ (Karacan A.İ. ;1997, “Bankacılık ve Kriz “, Creative Yayıncılık, 1997, syf.65.)

bankacılıkta ortaya çıkan durumlara müdahalesini de kısıtlayan bir dışsal tehdittir. Bu nedenle bankacılık krizi ile döviz krizi birbirinin içine girer.

Nitekim 1994 yılı başlarında Türkiye 'deki bankacılık krizinin ağırlaşmasının ve boyutlarının büyümesinin temelinde bu olgu yatmaktadır. Aralık 1993 sonunda 16,6 milyar dolar olan yurtiçi adresli DTH hesapları Mayıs 1994 sonunda 11,8 milyar dolara inmiştir. Brüt döviz rezervleri Aralık 1993 de 17,7 milyar dolardan Mayıs 1994 sonunda 12,5 milyar dolara getirilmiştir. Aynı dönemde Merkez Bankasının döviz mevcutları 6,2 milyar dolardan 3,5 milyar dolara gerilemiştir. 1994 krizinin temel nedeni, 1993 yıl sonunda 280 trilyon lira olan mevduatın 120 trilyon DTH hesabı olmasıdır. Yine aynı tarih itibariyle bankaların yurtdışından sağladığı krediler toplamı 87 trilyon liradır. Buradaki temel daha sonra değineceğim gibi kambiyo rejiminin liberalleşmesinin bir sonucu olarak araçlar arası mobilite ile ülke içi piyasa-yurtdışı arasındaki mobilitenin artmış olmasıdır.⁸

1.1.2. Bankacılık Krizi ile Makro ekonomik Veriler Arasındaki İlişki :

Piyasalar genellikle mükemmel değildirler ve bu piyasaları çoğunlukla “aksak bilgi” karakterize etmektedir. Finansal araçlar, özellikle de bankaların varoluş nedeni bilgi sorunlarını çözmek ve hem kredi vererek hem de borçlunun davranışlarını kontrol ederek kredinin en verimli alanlara aktarılmasını kolaylaştırmaktır. Eğer eksik bilgi önemliyse bankaların aracılık işlevini yerine getirmekte yetersizlikleri kredi akışını keserek reel ekonomiye olumsuz etkiyecektir.

⁸ (Özatay Fatih, Öztürk Emin, Sak Güven ; Ocak-1996;”1980 Sonrasında Kaynakların Kamu ve Özel Sektör arasında Paylaşımı ve Sonuçları”, yayın no: TÜSIAD: T/96-1/189.)

Buradaki sorun eğer banka-firma ilişkileri önemliyse münferit bir bankada ve/veya bankacılık sisteminde genel olarak ortaya çıkacak sorun yada krizler reel ekonomiyi o ölçüde daha derinden etkileyebilir.

AB üyesi İspanya ile üçü Latin Amerika ülkesi (Arjantin, Şili, Uruguay) ve üç Doğu Asya ülkesinden (Filipinler,Tayland, Malezya) olmak üzere yedi ülkede yapılmış çalışmada bankacılık krizi ile makro ekonomik veriler arasındaki ilişkinin analiz sonuçları sunulmaktadır.⁹

Bu çalışmada yeralan temel yaklaşımlar olarak finansal reform ve düzenlemeler finansal kırılganlığı nasıl etkilediği , bankacılık sistemindeki rahatsızlık ne ölçüde konjonktüre etki eden dışsal bir etken olduğu görülmektedir. Buna ek olarak krizde para ve kredi rakamlarının krizle nasıl değiştiği ve mali otoritelerin uygulamaları ile getirilen düzenlemelerin neler olduğu ele alınmıştır. Çalışmanın sonucu toplanan verilerin yorumu aşağıda aktarılmıştır.

(Bkz.tablo 1.1: Ele alınan ülkelerin krizlerden önce ve kriz sırasında makro ekonomik koşullar)

“Bankacılık krizi ele alınan ülkelere ödemeler dengesi sorunları ve görece fiyatlardaki önemli değişimler ile politik belirsizlikler izlenmiştir.

Kredi koşulları krizin yaygınlaşmasında rol oynamamasına karşın parasal daralma finansal krize neden olmamıştır. Bazı durumlarda faiz oranları üzerindeki

⁹ (“Sundarajan, V, Balino, T, J, T;1991, “ Issues in Recent Banking Crises” IMF; Cases -Issuer. “ içinde yeralan çalışma ve sonuçlarının özetinin Türkçe çevirisi için bkz .Karacan A.İ. ;1997, syf.80-81.)

sınırlamaların kaldırılması ve diğer düzenleyici reformlar krizden çok önce ortaya çıkmasına karşın bir kısmında aynı anda ortaya çıkmışlardır.

Genel olarak ortak faktör ; banka denetimindeki zayıflıktır.

Kriz ülkelerin bir kısmında reel üretimde önemli düşüşler, bir kısmında ise üretimin büyümesinde sert yavaşlamalar ile birlikte ortaya çıkmıştır. Değişik derecelerde olmak üzere bütün ülkelerde yatırım rasyoları düşmüştür. Diğer yandan kriz dönemlerinde önemli dışsal şoklar, ödemeler dengesi sorunları, kambiyo kurlarında ve faiz oranlarında ani ve sert düzeltmeler damgasını vurmuştur. Bazı ülkelerde, dış dengesizlik krizin tam öncesi oldukça ciddi iken bazılarında ise krizle ağırlaşmıştır.

Döviz kaynaklarının yersiz kullanımı bir çok ülkenin dış borç servis güçlüklerinin temel nedenidir. Bankacılık sisteminin büyük kambiyo riskleri ile varlıkların düşüş kalitesine yansımakta olup kriz de finansal kırılganlık ve duyarlılık yaratmıştır. Kriz ortaya çıktığında ise krizin yayılmasını önlemek için gereksinme duyulan merkez bankası kredisindeki büyüme ödemeler dengesi sorunlarını ağırlaştırmıştır. Bu sorunların eşlik ettiği büyük devaülasyonlar yabancı paralı kredilerin borçluların borç ödeme kapasitesini zayıflatması ve büyük kambiyo risklerinin banka zararlarını büyütmesi ile bankacılık krizleri derinleşmiştir. Fiyat davranışları ise krizlerin çoğunda değişkendir. Enflasyon özellikle krizlerin başlangıcında yavaşlamıştır. Bu yavaşlama bazen oldukça keskin olmuştur. Bir çok örnekte ise bu durum krize karşı alınan ekonomiyi genişletici önlemlerin etkisiyle kısa sürede tersine dönmüştür. Bazı krizlerle ise gayrimenkul ve hisse senetleri başta olmak üzere varlık fiyatlarında önemli değişimler olmuştur.

Problemlı kredilerin aşırı bir biçimde yükselmiş olduğunu bu çalışmanın kapsadığı ülkelere ilişkin veriler krizlerin hemen başlangıcında ve krizler sırasında

göstermektedir. Geçicide olsa aslında banka tasfiyelerinin olduğu dönemde örnek alınan ülkelerin büyük bir kısmında para talebinde ani yükselişler olmuştur. Kriz zamanlarında risk ve getiriler konusundaki bilinç arttığı için değişik parasal büyüklüklerin talebinin faiz esnekliği sıklıkla sürekli olarak değişir. Arjantin, Filipinler, Şili, Tayland ve Uruguay'da krizlerin arkasından para talebinin faiz esnekliğinde bir düşüş veya paraya doğru önemli bir kayma söz konusudur.”

Türkiye’ de 1994 yaşanan finansal kriz ve reel etkileri:

Bu kriz karşısında şirketlerin netsatış hasılatı Haziran 1994 ayında reel olarak % 19,8 Eylül 1994 ayında ise yine reel olarak %14 dolayında azalmıştır. İç talepteki daralmanın bir sonucu olarak ihracatın satışlar içindeki payı Haziran ayında % 14 den % 22 'ye yükselmiştir. Şirketlerin işletme sermayesi Haziran ayında reel olarak % 15 düşerken bu düşüş Eylül ayında sürmüştü ve reel olarak % 14, 5 düşüş olmuştur.

Banka kredilerinin işletme sermayesi içindeki payı 1994 de yaklaşık yarı yarıya azalmıştır. Ancak bununla çelişir gibi görün bir başka olgu şirketlerin borç/özsermaye oranının ciddi bir biçimde yükselmesidir. Bunun nedeni özsermayenin azalışının yanı sıra banka kredilerindeki artış olmuştur. Banka kredilerindeki artış yeni kredi girişi yerine kredilerin yeniden yapılandırılmasından kaynaklanmaktadır. Aynı dönemde şirketlerin net kar marjı ciddi bir biçimde yükselirken bir finansal giderler de dönemde faiz artışının bir sonucu olarak hemen iki katına çıkmıştır. Bu bulgular 1994 de yaşanan gelişmelerin gelişmiş ülkeler için yapılan test çalışmalarının sonuçları ile çakışmakta olduğunu göstermektedir. ¹⁰

¹⁰ (Ersel-Sak: 1995; New York, March, E.E.Assoc.Conference. 17-19.)

Gelecekte beklenen gelişmeleri iskonto ederek bugünkü cari fiyatlara indirgeyen Menkul kıymetler borsasına nasıl etkimektedir. Borsalar nakit akımları ile iskonto oranları hakkındaki belirsizliği veya gelecekteki faiz oranlarını ve nakit akımlarını yaratma sürecindeki belirsizliği yansıtmaktadır. Bu açıdan hisse senedi fiyatlarının, ekonominin para arzı, tüketim ve yatırım gibi finansal olmayan makro ekonomik değişkenlerin realize edilen büyüme oranlarında sonradan ortaya çıkan gelecekteki durumu hakkında artan belirsizliği yansıttığı söylenebilir. Bu rasyonel bekleyişler/etkin pazarlar yaklaşımı zaman içinde değişen hisse senedi değişkenliğinin gelecekteki makro ekonomik davranışlar hakkında önemli bilgi sağlamaktadır.

Bankacılık sisteminde kriz ile menkul kıymet borsalarında dalgalanma, değişkenlik ve çöküş arasındaki ilişki bulunmaktadır.

Ticaret hayatındaki iflaslar hem risk hem de finansal krizlerin bir öncü göstergesidir. Tüm bunlardan Krizlerin sıklıkla resesyona öncülük ettiği sonucuna ulaşmaktayız.¹¹

Hisse senedi fiyatları en azından bir iş çevrimi yada konjoktür göstergesi sayılabileceğinden bunun finansal krizler ile ilgili olması nedenlerinden sayılabilir. Ancak eğer mevduat sahipleri borsa ile ilgili kredilere dayanan temürrütlerin artacağı kuşkusunu taşırlarsa dışsal hisse senedi değişkenliği banka tahaccümlerine neden olur.

Artan değişkenlik ile panikler ve çöküşler arasındaki ilişkinin artan değişkenliğin krizlere öncülük mü ettiğini yoksa izlediği mi biçiminde bakılırsa 1929 ve 1987 de banka paniği olmaksızın çöküş yaşanması bunun her zaman olmayacağını göstermektedir.

¹¹ (Miskhin, F.S. ;1992, syf:109-178)

1.2. Şirketler Kesimi Finansmanı ve Mali Liberalizasyon

Mali Liberalizasyon ve Olumsuz Etkileri;

Para politikasındaki değişikliklerin reel sektörü nasıl ve hangi kanallardan etkileyeceği konusundaki geleneksel yaklaşım, para politikasındaki değişikliklerin faiz haddini etkilemesi ve bu değişikliklerin de yatırım ve yatırım ve tasarruf kararlarının gözden geçirilmesine neden olması üzerinde durmaktadır.

Açık ekonomi boyutundaki incelemelerde ise faiz hadlerindeki bu değişikliklerin yerli paranın yabancı paralar karşısındaki değerini de değiştirmekte ve böylece de ihracat ve ithalat talebini etkilemektedir. Oysa toplam talebin faiz esnekliği düşüktür

Toplam talebin faiz esnekliği ile ilgili çalışmalarda konut yatırımları dışında kalan yatırımların faize karşı duyarlı sayılamayacağını göstermektedir. Bu durumda cevap aranacak soru, parasal sektörün reel sektörü hangi mekanizmalarla etkilediğidir. Son dönemde parasal sektörün reel sektörü hangi mekanizmalarla etkilediği konusunda yapılan çalışmaların bu soruya verdiği cevap kredi hacmi ve kredi verme süreci şeklindedir.

Gelişmiş ülke ekonomilerinde önemli makroekonomik değişkenler de gözlenen dalgalanmaların (devresel hareketlerin) arkasındaki temel unsurlardan birisinin kredi hacmindeki dalgalanmalar olduğu saptanmaktadır.

Bu konuda ekonominin işlemlerini sağlayan temel unsur için para değil kredi demek daha doğrudur. ¹²

¹² ("Bernanke; 1993 ve Stiglitz; 1992 ", için bkz. Sayılğan, Ş., Finans Dünyası. Ocak 1998.)

Kredi hacmi ile ekonomik faaliyet arasında yakın bir ilişki varsa belli bir dönemde reel sektöre arz edilen kredi hacmini etkileyen unsurlar özel bir öneme sahip olacaktır. Bu unsurlar arasında panik (rush) dönemlerinde bankalardan önemli miktarlarda mevduat çekilmesi, bankalar açısından kredi açmak yerine onlara daha karlı gelecek alternatif varlıkların (kamu menkul kıymetleri gibi) ön plana çıkması ve mevduatlarda azalmaya yol açarak para politikası uygulamaları , kredi faizi ya da kredi miktarına sınır konulması gibi unsurlar sayılabilir.

Bu durumda kredi kullandırım süreci ile kredi piyasalarının yapısı ön plana çıkacaktır. Kredi piyasalarının temel farklılığı bu piyasalarda kredi alanla verecek olanın bilgi farklılığıdır (asymmetric information) ve piyasanın rekabetçi bir piyasada olduğu gibi etkin çalışmasını engelleyen bilgi eksikliğidir (imperfect information) .

Bir diğer fark da krediyi alanının verene ödeme taahhüdüdür. Bu durumda kredi arz talebi fiyat hareketleriyle (faiz hareketleri) dengeye ulaşamayıp, belli bir faiz haddi düzeyinde kredi piyasasında dengesizlik ortaya çıkabilmektedir. Genellikle de talep fazlası şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kredi talebindeki fazlalığa rağmen faizler böyle durumlarda yükseltilmemekte, kredi talep edenler miktar kısıtlamalarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar

Kredi verme süreci, ekonomide var olan eksik bilgi olgusundan etkilenmektedir. Mali piyasalarda eksik bilginin varlığı banka ve diğer aracı kurumların özel önemine dikkat çekmektedir. Bu kurumlar eksik bilgiye karşın kredi piyasasının işlemlerini sağlamaktadırlar.

Ekonomileri çok gelişmiş ülkelerde bile, hisse senedi piyasalarında önemli boyutlardaki belirsizlik ve aksaklıklar firmaları kredi kullanımına itmektedir

Bu çerçevede şirketler kesiminin finansman kısıtı dikkate alınarak kamu otoritesinin iktisat politikası çerçevesinde mali yenilikleri teşvik etmesi, bilgi gerekleri açısından uygulanabilir bir politika olarak gözükmemektedir. Burada kamu otoritesinin şirketlere ait ayrıntılı bilgiye sahip olması ve bunları kullanarak yenilikler sürecine katkısı gerekir. Kamu eliyle mali yenilik yaratmanın mümkün olmadığı görülmektedir.

Ancak mevzuat çerçevesinin mali yeniliklere olanak tanıyacak biçimde genişletilmesi söz konusu olabilir. Şirketler kesiminin mali imkanlarını genişletmeyi ve finansman desenini (finansman deseniyle burada hangi araçlarla nerelerden toplanan fon ve bunların sonuçlarının etkinliği kastedilmektedir.) değiştirmeyi hedefleyen aktif iktisadi politika çerçevesinde öncelikle mali sistemin büyütülmesi hedeflenmelidir. Tasarrufların artan biçimde mali sistemde toplanması sağlanmalıdır. Mali sistemin geliştirilmesi unsurları çıkarıldığında bunların mali piyasaların ötesinde diğer piyasalarda da düzenlemeler gerektireceği görülmektedir.

Bu öneriler,

- Sermaye piyasalarında kuralların egemenliğinin sağlanması;
- Hisse senedi piyasalarının arz kısıtları bulunmaması;
- Sabit Getirili Menkul Kıymetler piyasasına yönelik tedbirlerle verim eğrisinin çıkarılması;
- Kamu tasarruflarının arttırılması;
- Özel emeklilik fonlarının devreye sokulması ;
- Yabancı para cinsinden kısa vadeli portföy hareketlerine yönelik önlemler;
- Gelir yerine daha çok tüketimin vergilendirilmesi;
- Tüketici kredileri kullandırımının zorlaştırılması;

1.3. Uluslararası Sermaye Hareketleri, Liberalizasyon ve Krizler

Finansal serbestleşme, genellikle hükümetlerin bankacılık sistemi üzerindeki denetim ve kısıtlamaları kaldırması ve ekonomilerin uluslararası sermaye akımlarına açılması sürecini tanımlar. Finansal serbestleşmenin sonucunda 70' lerin sonlarıyla 90 'ların başları arasında finansal yapılar üzerindeki denetimler zayıflamıştır. Bu da gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere sermaye akımlarına ve piyasalara uyarıcı etki yapmıştır. Tasarrufları arttıracığı ve yatırımların daha verimli alanlara kaydırılacağını, böylece ekonomide daha istikrarlı bir büyüme sürecinin başlayacağı ileri sürülmektedir. Son dönem yaşanan krizlerde sermaye ithalatının verimli kullanılmadığı savlarıyla birlikte serbesti ve uluslararası örgütlerin işlevleri tartışılmaya açılmıştır.

GOU' e yönelen sermaye akımı ise giderek kısa vadeliye dönüşmekte ve daha yüksek getirinin bulunduğu yere süratle hareket ederken, siyasî, ekonomik ve mali krizlere son derece hassas bir hale gelmiştir. Bu sermaye akımı uluslararası alanda sıcak para olarak anılır hale gelmiştir.

Gelişmekte olan ülkelere yönelen uluslararası sermayenin bir bölümü yatırımların ve büyümenin finansmanı için kullanılırken bir bölümü kısa vadeli portföy yatırımları şeklinde görülmekte ve tüketimi canlandırıp tasarrufları azaltmakta, ancak süratle geri çekilince makro ekonomik dengeler alt üst olmaktadır. İşte sıcak para ikinci tip sermaye akımına verilen isimdir.

Uluslararası para ve sermaye piyasalarında fon yöneticilerinin günlük işlem hacmi çok büyük hacimlere ulaşmış ve büyük bölümü sıcak para olarak hareket eden bu fonlar gelişmiş ülkelerin döviz kurlarındaki değerlerin belirleyicisi olarak istikrarsızlık

yaratırken gelişmekte olan ÷lkelerde de makro ekonomik alanda tahribat yapar hale gelmiştir.

Faiz kontrollerinin ekonomide yatırımları arttırıcı rolüne Keynesyen iktisatçılar dikkat çekerken, yapısalcı modeli benimseyenler ise, finansal serbestleşmenin faiz oranlarını yükseltmesi nedeniyle bu iki görüşe karşı çıkmaktadırlar.

Finansal serbestleşmenin bir parçası olarak gör÷len uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve özellikle gelişmekte olan gelişmekte ÷lkelere yaptığı etki üzerinde tartışmalar üç ana grupta odaklaşmaktadır. Birinci grup uluslararası sermaye hareketlerinin gelişmekte olan ÷lkelerde ekonomik istikrarsızlığı arttırdığını savunmaktadır. Buna göre uluslararası sermaye hareketlerinin kontrol edilmesi koşuluyla, gelişmekte olan ÷lkelere katkısının olabileceğini savunan ikinci grup ve sermaye hareketlerinin tamamen serbestisini savunan üçüncü grup bulunmaktadır.

Bu görüşler gelişmekte olan ÷lkelerin sermaye yetersizliği sorunu olup bununda gelişmelerin önündeki en büyük engel olduğu konusunda birleşmektedirler. Ayrıca gelişmekte olan ÷lkelerin düşük yurtiçi tasarruf oranlarında dış kaynak gereksinimini kaçınılmaz kılmaktadır.

Uluslararası sermaye akımı bir ÷lkede yerleşik bir kişinin bir başka ÷lkedeki yerleşik kişiye fon aktarması veya ondan bir aktif satın almak üzere fon göndermesi ile oluşmaktadır. Fon sahipleri yabancı mali piyasalarda riskleri göze alarak iç piyasalardan daha yüksek getiri elde etmeyi umarak kaynaklarını yabancı piyasalara yönlendirirler.

Serbestleşme, sermaye kontrollerinin yumuşatıldığı finansal pazarlarda yani gelişmiş ÷lkelerde öncelikle artmıştır. Sonraki süreç ise uluslararası sermaye piyasaları

arasındaki bütünleşmedir. Piyasalar arasındaki bütünleşmenin derecesi pazarlara yönelik sermaye akımının nicel ölçütünden ziyade yeni finansal enstrümanlarının getirilerindeki farklılaşma ile ölçülmektedir.

Bu süreçlerin devamında da gelişmiş ülkelerin cari işlemler ve kamu açıklarını kapamaya yönelik sermaye akımının geliştiği dönem başlar.

Yakın dönemlerde gelinen noktada ise 80'li yılların sonundan itibaren özellikle gelişmekte olan ülkelere yönelik özel ve resmi sermaye akımı başlar.

1990'lı yıllarda GOÜ ' de önemli ölçüde finansal serbestleşmenin yaşandığı, bu ülkelerin uluslararası sermaye piyasaları ile bütünleştiği ve bu ülkelere yoğun sermaye akımının olduğu görülmektedir.

Uluslararası sermaye uluslararasılaşan mali piyasalara çeşitli biçimlerde girmektedir. Bunlar arasında, doğrudan yatırımlar, portföy yatırımları, uluslararası tahvil ihracı, özelleştirme ticari banka kredileri, resmi kaynaklı krediler en yaygın olanlarıdır.

Gelişmekte olan ülkelerin uluslararası sermayeden etkilenişleri global uygulanan iktisat politikalarının niteliği ve coğrafi dağılımlarla farklılıklar göstermektedir. Asya ülkeleri uluslararası sermayeden genelde olumlu etkilenirken, Latin Amerika ülkeleri geçici rahatlamalar sonrasında krizlerle karşı karşıya kalmışlardır. Ancak yaşanmakta olan son Asya krizi çerçevesinde bu ülkelere olan sermaye transferinin etkisi de bu konuda tartışmalara esas teşkil etmektedir. Günümüzde, günlük işlem hacmi 1.5 Trilyon dolara yaklaşmış olan dünya ekonomisinde mal ve hizmet ticaretinin bu rakamın üçte birini dahi bulamadığı bir gerçektir.

Uluslararası para ve sermaye piyasalarına yönelik döviz, hisse senedi, tahvil ve bono yatırımları, artık hegemonyasını ilan etmiş durumdadır. Gelişmiş ekonomilerden GOÜ' ye yönelik sermaye hareketlerini de yaygınlaştırıp hızlandıran bu süreç, hiç

kuşkusuz ülke ekonomilerini ve makro ekonomik dengelerini etkilemekte ve kimi zaman büyük istikrarsızlıklara neden olmaktadır.

Yaşanan bu s re in “ domino taşları” ise uluslararası para sistemi ve para piyasaları, sermaye hareketleri ile finans sistemleridir.¹³

Uluslararası sermaye akımlarına yol açan etkenlerle ulusal sermaye işlemleri doğuran etkenler, temelde birbirinden çok farklı değildir. Daha yüksek getiri amaçlı olarak yabancı menkul değerler borsalarından tahvil, hisse senedi almak, hesap açtırmak ve yatırım portföyünü çeşitlendirmek, karlı görünen alanlara doğrudan yatırımlarda bulunmak ya da kendi ülkelerindeki vergilendirmeden kaçınmaktır.¹⁴

Uluslararası sermaye, gelişmiş ülkelerdeki kar hadlerini aşabilme, daha yüksek getiriler bulma ve riskleri dağıtabilmek için gerekli alt yapıyı küreselleşme ve uluslararası bütünleşme  er evesi içinde gerçekleştirmiştir. Uluslararası sermaye akımının bu boyutta gelişmekte olan ülkelere akımı ise gelişmekte olan ülkelerin makroekonomik yapısını önemli ölçüde etkilemektedir.¹⁵

Uluslararası iletişim teknolojisindeki ilerlemeler sonucu gün içindeki uluslararası işlemler büyük boyutlara ulaşmakta ancak bunlar finansal kurumlar tarafından yeterince rapor edilememektedir. Bu nedenle uluslararası sermaye akımının gerçek boyutu ve bunun makroekonomik etkilerini ölçmede kullanılacak miktarın tespitinde g     ler yaşanmaktadır. Bu konuda IMF gelişmekte olan ülkelerin  demeler dengesini ve özellikle onun sermaye hareketleri bölümündeki hesaplamada tekdüzen sağlamaya çalışmaktadır.

¹³ (The Economist, April, 27, 1996.syf:5-9.)

¹⁴ (Seyidoğlu, H.;1996)

¹⁵ (IMF Occasional Papers, No:77, s.16-24, No:103, March 1993, s7.)

Finansal reformlar ve sermaye hareketlerine serbesti finansal serbestleşme olarak algılanmaktadır. Finansal daralma ve sermaye hareketlerinde kısıtlamaların gerekli olduğunu savunan teorilerin aksine finansal serbestleşme, G.O.Ü' de büyümeyi artırıcı bir iktisadi politika olarak savunulmaktadır.

Uluslararası özel sermaye, gelişmekte olan ülkeler için çok önemli bir kaynaktır. Bu kaynağın boyutları 1996 yılında, Asya krizine rağmen, 260 milyar dolar seviyelerine ulaşmıştır. 1998 yılında da 275 milyar doları bulması beklenmektedir. Özel sermaye hareketlerinin ulaştığı bu boyutlar küreselleşmenin ve teknolojik gelişmenin bir sonucu olarak görülmektedir.

Gelişmekte olan ülkelere gidecek olan özel sermayenin artabilmesi için bu ülkelerde reform zorunludur. Ancak reformların gerçekleştirilmesi sürekli yolarak artan bir ekonomik performansı garanti altına alamaz. Her zaman için ekonomilerin aşırı derecede ısınması, dış açıkların yükselmesi kurların reel olarak değerlendirilmesi söz konusu olacaktır. önemli olan nokta bu gibi olumsuz gelişmelerin kriz boyutlarına ulaşmadan önlenmesidir.

Sermaye hareketlerinin artan boyutları çerçevesinde bankacılık düzenlemeleri ve denetimi hayati bir konu haline gelmiştir. Bankacılık sektöründeki zayıf kuruluşlar ya tasfiye edilmeli ya da güçlü kuruluşlarla birleşmeye zorlanmalıdır. Kamu otoriteleri, başta kendi hesapları olmak üzere finans sektörünün daha şeffaf bir hale gelmesi için gerekli tedbirleri geciktirmeden almalıdır.

90' lı yıllarda gelişmekte olan ülkelerde yapılan finansal reformlar değişik içerikler taşımaktadır. Bununla birlikte reformlar deregülasyon, serbestleme, yaratıcılık, özelleştirme ve uluslararasılaşma gibi özelliklerin en az birini taşımaktadır. Bu

Bu özelliklerin bir bölümü veya tamamını taşıyan finansal reformların içeriğini şunlar oluşturmaktadır.

- "Mevduat ve kredi faizlerinin belirlenmesinde serbesti ve kredi tavanlarının kaldırılması ile tasarrufların hareketinin ve kredi dağılım sisteminin serbest pazar koşulları içinde oluşması,
- Finansal sektörde yer alan kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi ile yerli ve yabancı finansal kuruluşların sektöre girişlerinde serbesti,
- Finansal kurumlar arasındaki farklılaşmanın azaltılması, yeni finansal kurumların kurulması ve finansal sektörde bankaların kendi içinde ve diğer finansal kurumlar arasındaki rekabetinin artırılması,
- Uluslararası sermaye hareketleri ve işlemlerdeki sınırlamaların azaltılması ve kaldırılması,
- Yeni finansal ürünler yaratılıp, çeşitlendirilme ve yeni pazarların kurulması,
- Finansal piyasalarda kamu müdahalesi azaltılırken denetim ve gözetimin artırılması,
- Uluslararası finansal pazarlar ile bütünleşmenin sağlanmasıdır." ¹⁶.

Finansal serbestleşme süreci Asya ve Latin Amerika'daki gelişmekte olan ülkelerde farklı biçimde gerçekleşmiştir. Söz konusu sürecin genel olarak Asya ülkelerinde kademeli biçimde uygulandığı, Latin Amerika'da ise daha hızlı işlediği gözlenmektedir.

Latin Amerika grubunda yer alan ülkelerde finansal serbestleşme süreci bazı nedenlerden dolayı sıkıntılı geçmiştir. Bu ülkelerde mali sistemin serbestleşmesine

¹⁶ (Eser Kadir; 1993)

Latin Amerika grubunda yer alan ülkelerde finansal serbestleşme süreci bazı nedenlerden dolayı sıkıntılı geçmiştir. Bu ülkelerde mali sistemin serbestleşmesine ilişkin politikalar istikrarsız bir makro ekonomik ortamda uygulanmaya konmuştur. Bu durum genel makro ekonomik politikaların birbirleri ile olan tutarazlığını daha da artırmıştır. Bunun yanısıra finansa reformların uygulanış biçimi de finansal dengesizliğe neden olmuş, bu da makro dengesizliğe yol açmıştır.

G.Kore ve Malezya gibi ülkeler ise, finansal serbestleşme sürecinde bazı önemli dar boğazlarla karşılaşmış olsalar bile Latin Amerika ülkelerinin içine düştüğü bunalımlarla yüz yüze gelmemişlerdir. Bu iki ülke finansal serbestleşmeyi ve reformları başarı ile tamamlamış sayılabilirler. G.Kore’de olumsuz bir takım makro ekonomik koşullar yaşanmasına rağmen bu ülke sorunlar karşısında esnek davranarak reform sürecini temel unsurlarına gerekli uyumu göstermiştir. Bu ülkede, finans kesimi reformunu takiben yükselen reel faiz oranları reel sektördeki firmaları mali yönden zor durumda bıraktığı zaman Merkez Bankası devreye girerek enflasyonist bekleyişlerin yüksek olmasına rağmen nominal faiz oranlarını aşağı çekmiştir. G.Kore’nin finansal reformlara yaklaşımı ani ve sürekli olmaktan çok tedbirli ve kademeli hareket etmek şeklinde olmuş ve ülke değişen makro ekonomik koşullarının olumsuz etkilerine karşı gerekli önlemleri almıştır. Yine Malezya, Latin Amerika ülkelerinin aksine, finansal serbestleşme sürecinden önce ekonomisi rekabetçi koşullara adapte olmuştur.

Latin Amerika ve Asya ülkelerindeki finansal serbestleşme deneyimlerinin de gösterdiği gibi, makroekonomik istikrarsızlığın mevcut olduğu durumlarda mali piyasaların hızlı bir şekilde ve tamamen serbestleştirilmesi ve kamu müdahalelerinden arındırılması ile oligopolcü finansal piyasa yapıları ortadan

kalkmamakta buna ilave olarak sermaye hareketlerinin de bütünüyle serbest bırakılması sonucunda serbestleşme süreci beklenen etkileri yaratmadığı gibi olumsuz gelişmelere yol açabilmektedir.

Uluslararası sermaye akımına serbesti tanınması genellikle ülkelerde finansal serbestleşmenin bir parçası olarak uygulanmaktadır. Ancak sermaye hareketlerine serbestiden etkin sonuçların alınması için zamanlaması ve aynı anda uygulanacak makro ekonomik politikalarla uyumlu son derece önemlidir. Nitekim Latin Amerika ülkelerinde sermaye hareketleri üzerinde kısıtlamalar söz konusu ortam hazırlanmadan kaldırılmıştır. Buna paralel olarak artan makro ekonomik dengesizlikler, devalüasyon beklentilerini yükseltmiş, böylece yurtiçi faiz oranları yükselme eğilimini girmiştir.

G.Kore’de ise mali serbestleşme sürecinde sermaye hareketleri sıkı bir denetime tabi tutulmuş, bunun sonucu olarak ülke içine ve dışına dönük sermaye akımında aşırı dalgalanmaların oluşması önlenmiştir. Malezya’da ise sermaye hareketleri G.Kore’ye göre daha çok serbest bırakılmış ancak döviz kurunun istikrarlı bir gelişme kaydetmesi ile sermaye hareketlerinde büyük dalgalanmalar meydana gelmemiştir. Uluslararası deneyimler sermaye hareketlerine serbesti döneminde uygulanması gerekli politikaların aşağıdaki biçimde olması gerektiğini ortaya koymaktadır.

i-Serbesti öncesi yurtiçi ve yurt dışı finansal pazarlar arasındaki farkları en aza indiren ekonomik politikalar uygulanmalıdır.

ii-Yurtdışına fon akışı yaratacak gelir ve işlemler üzerindeki vergilerden kaçınılmalıdır.

iii- Yerel finansal sistemin güvenilirliğini artırmak gerekmektedir.

iv-Kamu kesimi dengesini, açıkları enflasyonist olmayan yöntemler ile finanse etmek zorunludur.

v-Yurtiçi yerleşiklere uluslararası portföy tutma izin vererek sermaye hareketlerinin yarattığı finansal riskleri yönetebilmelerine olanak tanınmalıdır.

Sermaye hareketlerine serbesti tanınırken, bazı ülkeler kısa sürede bütün kontrolleri kaldırmakta, bazı ülkeler daha tedbirli davranmakta; önce ticaretle ilişkili sermaye akımları ile ilgili sınırlamalar yumuşatılmakta, sonrasında uzun vadeli doğrudan yatırımlar ve portföy yatırımları akımlarına izin verilmektedir. Son olarak kısa vadeli sermaye girişine olanak tanınmaktadır. Sermaye hareketlerine getirilen serbestleşmenin makro ekonomik istikrarsızlığa yol açtığı görüşü doğmaktadır.¹⁷

Bunlardan birincisi; istikrarsızlığın temelinde ekonomilerin serbestleşip, dünyaya açılmalarında yapılan zamanlama ve uygulama hatalarının yattığını savunmaktadır. Bunlara göre serbestleşmenin özünden çok uygulanmasında sergilenen acelecilik ve becerisizlik, özellikle yaşanan sorunların temelindeki ana neden olmaktadır.İkincisi ise; sorunların sisteme ilişkin bir yönü olduğunu, serbestleşmenin özünde istikrarsızlık tohumları bulunduğunu öne sürmektedir. Uygulama hataları ise sadece sorunun boyutunu büyötmektedir. Bundan kaçınılsa bile, özellikle serbestleşmenin abartılmasının istikrarsızlığı beslediği gibi, etkenliklerden sapma, verimlilikten uzaklaşma türünden ek sorunlar da ürettiği savunulmaktadır.

Yabancı Para Cinsinden Kısa Vadeli Portföy Hareketlerine Yönelik Önlemler;

1990 ' lı yıllarda fon akımlarının niteliğinde önemli değişimler gözlenmektedir. Fonlar ağırlıklı portföy biçiminde yönlendirilmekte ve bunların bir bölümü de gelişmekte olan piyasaların likit menkul kıymetlerine yönelmektedir. Fonların gelişmekte olan ülkelere

¹⁷ (Berksoy Taner, Mart, 1995, "Finansal Serbestleşme, ve İstikrar", Görüş Dergisi, s,26.).

akma gerekçesi , kendi ülkelerinde getiri oranlarının görel olarak daha düşük olmasıdır. Ancak getiri farkı ortadan kalktığında hızla geri dönebilmektedir. Bu çerçevede uluslararası fon akımı, yurtiçi ekonomi açısından dışsal bir değişken karakterine sahip bulunmaktadır. (IMF, 1995)

Mali piyasaların reel piyasalara göre daha hızlı uyumu, dışa açık ekonomilerde dışsal şokların etkisini arttırmaktadır. Yurtiçi yerleşiklerin portföylerinde döviz ve döviz cinsinden varlıklar bulundurabilmeleri de benzer bir etki yaratmaktadır ¹⁸.

Bu çerçevede bu tür şoklara neden olarak , yurtiçi mali piyasalarda fiyat istikrarını bozacak , kısa vadeli portföy işlemlerine karşı bunların hareket kabiliyetini azaltacak önlemler getirilmesi tartışma gündeminde bulunmaktadır.

Kısa vadeli spekülâtif hareketlerin sınırlandırılması amacını taşıyan bu tür öneriler , kısa vadeli işlemler için değişim maliyetlerinin artırılmasını içermektedir. Bu tür önlemlerin yabancı yurtiçi yerleşik ayrımı gözetilmeksizin portföy operasyonlarının tümüne getirilmesi önemli bir noktadır. Ön koşul olarak sağlıklı bir kayıt ve belge düzeninin oluşturulması gerekmektedir ¹⁹.

1.4. Türev Ürünler ve 90'lı Yıllarda Banka Krizleri :

1990' lı yıllardan itibaren uluslararası finansal faaliyetler hızlı bir artış göstermektedir. Geri planda (1987) krizine bağlı olarak bir uluslararası borçlanma ekonomisinin inşası, sınav yatırım getirilerinde bir gerileme ile aynı zamanda görülmektedir. Bu temel üzerinde sabit

¹⁸ Özatay Fatih, Öztürk Emin, Sak Güven ; Ocak-1996;"1980 Sonrasında Kaynakların Kamu ve Özel Sektör arasında Paylaşımı ve Sonuçları", yayın no: TÜSİAD: T/96-1/189.)

¹⁹ "(IMF, 1995) için bkz. Sayılğan, Şevket; "Ocak, 1998; "Kamu ve Özel Sektör için Finansman Problemi, Finans Dünyası. Syf. 83-89.

kur sisteminin ve döviz kontrolünün bankacılık faaliyetleri ile finansal pazarların tam liberalleşmesine varıncaya değin (daha önce sıkı kontrol edilmekteydi) yürürlükten kaldırılmasından itibaren, genel düzenleyici kurumların bozulması ile bankalar ve finansal kurumlar gibi ticari ve sınai firmalarının da ulusaşırılaşması ortaya çıktı. Böylece büyük fonlar bu pazarlarda değiştirilebilir hale geldiler.

Günümüzün uluslararası finansal sisteminin özelliği her türlü para fiyatında (kur, faiz) güçlü, sık rastlanan ve öngörülemeyen çalkantıların varlığıdır. Artık bugün şirket karlarının önemli bir kısmı finansal karlardır. Bankalar için genel riskler pazar riskleri, bilançonun yapısından gelen riskler ve genel işletme riskleridir. Son dönemde bilanço dışı işlemler özellikle türev ürünler hacimleri nedeniyle önemli bir risk kaynağı oluşturmaktadır.

Mali zorluk içine düşen bankalar konusunda önemli bir risk kaynağını da türev ürünler üzerine işlem yapmak oluşturmaktadır. 1990'lı yıllar bu finansal araçların neden olduğu iflaslar ve mali güçlüklerin örnekleriyle doludur.

Türev ürünler yalnız hedge aracı değil aynı zamanda kontrol edilmesi gereken bir risk kaynağıdır. Denetim ve gözetimin mali kurumlarda yetersizliği gerçekten de 1994 ve 1995 yılı bu iki sorun nedeniyle önemli risklerin ortaya çıktığı dönemdir.

Procter and Gambler'in faiz oranı swap işlemlerinde 102 milyon USD zarara uğraması ve şirketin bu zarar için Bankers Trust'ı suçlaması buna bir örnektir. Bir başka örnek Kidder Peabodday isimli yatırım bankasının uğradığı zararlardır. 17 Nisan 1994 de Kidder Joseph Jett isimli bir personelinin 350 milyon USD kar sağladığını açıklamıştır. Ancak bir süre sonra aslında kar yerine 210 milyon USD zarar olduğu ortaya çıkmış ve ana şirket General Electric Kidder'i Paine, Webber'e satmıştır. Fon yöneticisi George Soros ise

Japon Yeni üzerindeki yanlış tahminleri nedeniyle 600 milyon USD kaybetmiştir. Aynı şekilde Barings olayı da türev ürünler konusunda uyarıcı etki yapmıştır.

Bank of England'ın Başkanı Barings, nedeniyle şu uyarı yapmaktadır;

“Barrings’ in başına gelen dünyada her kurumun başına gelebilir. Özellikle bir kişiye yeterli faaliyet alanı verilirse bütün şirketi kumara yatırabilir.”²⁰

Bu kısımda 1995 yılında bazı bankaların yaşadıkları krizlere değinmek yerinde olacaktır.

1.4.1. Japon Bankacılık Sisteminde 1995 Yılında Ortaya Çıkan Sorunlar ve Cosmo Kredi Kuruluşu.

Japonya’ da şehir bankaları bankacılık sisteminde ağırlığını hissettiren lider bankalardır. Bu lider ve “batamayacak kadar büyük “ bankalar diğer bankalara göre daha fazla güven içindeydiler. Mart-1994 sonu itibariyle Japon lider bankaları, Sumitomo ank, Dai-Ichi Kangyo Bank, Fuji, Sanwa, Mitsubishi, Tokai, Asia Bank ve Bank of Tokyo , Daiwa Bank ve Hokkaido Takushcku Bank sayılabilir. Bunlara ek olarak uzun dönemli kamusal kredi bankalarında bulunmaktadır. 1945 yılından beri hiçbir Japon bankası ne zarar beyan etmemiş olup bu geleneğin sürüyor olması 1995’lerde de beklenmekteydi. Japon Merkez Bankası büyük bankaların batısına izin vermeyeceği inancı mevcuttu. Eğer “batamayacak kadar büyük” prensibinin uygulanacağı bir bankacılık sistemi aranırsa büyük ihtimalle bu Japon bankacılık sistemidir. Japon Maliye Bakanlığı 1994 yılı Mart ayında Japon bankalarının batık kredilerinin (non-performing) toplam kredi hacminin %5ine ulaştığını açıklamıştır. Japonyada kredinin batık sayılması için altı aylık geri ödememe olması gerektiğinden sorunun ne kadar büyük olduğu ortaya çıkmış oldu. Batık kredilere ek olarak dikkat çeken bir hususta şehir bankaları ile bölgesel büyük finans kurumları arasında çok

²⁰ (Business Week March 13, 1995).

büyük bir rekabetin varlığıdır. Bunun yanısıra emlak şirketlerinin karşılaştığı sorunların çözümü ve finansal destek de bu bankaların ve finansal kurumlarda aranmaktadır. Bütün bankaların kullandığı toplam kredilerin %6'sının piyasanın çok altında düşük faizli olduğu, bunda özellikle gayrimenkul şirketleri başta olmak üzere ("Jusen" olarak isimlendirilen konut kredisi açan şirketler bankalardan ve tarımsal kooperatiflerden fonlama yaparak gayrimenkul alanına 136 milyar USD lık kredi açmışlardır.) iflasın eşiğindeki büyük müşterilere rüşvetle kullandırıldığı görülmektedir. 1995 yılı Japon bankacılık sistemi için önemli sorunların ortaya çıktığı bir yıl olmuştur. Bütün büyük banka sorunları yanısıra iflas tehlikesi ile karşı karşıya gelen küçük bankaların sermaye bazını güçlendirmek için 1000 milyar USD gereklidir. Bu fon hükümetten ve Japon merkez bankasından gelebilecektir.

Esas problemde gayrimenkul piyasasının durumudur. Ticari emlak fiyatları 1991 deki tepe noktasına göre % 50 düşmüştür. Hükümet gayrimenkul piyasasını canlandırmak için gayrimenkul alımına başlamak durumundadır. ²¹

Böylesine sorunlarla karşı karşıya olan Japon finansal sistemi 31 Temmuz 1995 günü ciddi bir banka tahaccümü ile karşılaştı. Tokyo'nun en büyük kredi kurumu olan Cosmo hakkında bir gazetesinin batmak üzere olduğuna ilişkin bir haberi yayınlamasının ardından tasarruf sahiplerinin akımına uğradı. Kurumun 24 şubesinden iki gün içinde yaklaşık 900 milyon USD yada kabaca kurumun mevduatının % 13 ini çekildi. Kurum 5 milyar USD lık kredi portföyünün %70 inden fazlası problemlili olup durum son aylarda takibe alınmıştı. Kurumun çekici faiz oranları vermesi, büyük mevduatlara yönelik kampanyaları bankanın durumunu özellikle kuşkulu kılmaktaydı. Örneğin bankanın mevduata yönelik amblemi bir

²¹ (Business Week, June 26,1995.)

mamut olup yatırılan büyük miktarda mevduat hesaplarının büyük miktarda mevduatlar bankasının mevduatının %80 i idi. (Financial Times August 1 ve 2, 1995.).

Cosmo olayı Japonya’ da finansal sistemin büyük fonlar aktararak yeniden yapılandırılması gerekliliğini ortaya koymuştur. ²²

Son birkaç yılda Japon otoritelerce bankaların içinde bulunduğu borç probleminden maliyet yöntemi izlenerek çıkabileceği beklentisi sonuç vermemiştir. Yaklaşık 1 trilyon USD tutarındaki kredi, problemlili kredi niteliğinde olup bu rakam Japon milli gelirinin % 20 sidir. Her ne kadar beklenti çeşitli mali politikalarla desteklensede ve makro-ekonomik faaliyetlerde artışla birlikte menkul ve gayrimenkul fiyatlarında denge sağlanmış olsada bankaların kar marjlarını arttılabilecek boyutta değildir. Lider bankaların batmasına izin verilirse düzenleyici otoriteler vergi mükellefine gelecek olan vergi yükü artacağından bu bankalar gerekli korumayı bulmaktadırlar. ²³

1.4.2. Bazı Bankacılık Krizleri ve Etkileri :

Sumitomo Bank Krizi ve Etkileri:

Japon bankacılık sisteminde önemli sorunların ortaya çıkmaya başladığı dönemde türev piyasalarda yaşanan krizlere bir yeniside Sumitomo Bank’ ın Yönetim Kurulunun 27 Haziran 1996’da açıkladığı faaliyet zararı ile eklenmiş oldu. ²⁴

Son senelerde yaşanan Barings krizine Sumitomo Bank krizinin de eklenmesi bundan sonrası içinde benzeri gelişmelerin olabileceğine ilişkin yorumları güçlendirmiştir. Bu konuda FED Reserv Başkanı’nın görüşü şu şekildedir;

²² (Business Week, August 14, 1995.)

²³ (Altunbaş Yener, Sarısu, Temmuz, 1996 , Finans Dünyası .)

²⁴ (The Economist, "All That Glisters", cilt 339, no 7972, 29 Haziran 1996, s.77.).

“Mevcut teknoloji tek başına herhangi bir bireyin, çok büyük miktarda işlemleri, çok yüksek bir gerçekleştirme hızıyla başlatabilmesine imkan sağlarken sadece global mali verimlilik değil aynı zamanda bireyin zarar yaratabilme kapasitesi de önemli ölçüde artmıştır.

Dünya Bakır Piyasalarındaki Gelişmeler ve Sumitomo Bank Krizi:

1995 yılı Ocak ayı içinde fonlar, fiyat düzeltmesi beklentisiyle metal piyasalarından paralarını çekmeye başlamışlardı. Buna tepki olarak spot piyasa bakır fiyatları ton başına 2700 ABD Dolarına kadar düşmüş; fakat stoklardaki azalmanın devam etmesi ve Hamanaka'nın çok fazla işlem yapmayı sürdürmesi nedeniyle tekrar 3200 USD/TON'a çıkmıştır. Bu Hamanaka'nın piyasanın eğiliminin aksine hareketle pozisyon tuttuğunu göstermekteydi.

Vadeli piyasalar fiyat değişimleri açısından normal piyasalar tanımına dahildirler. Vadeli piyasalarda oluşan fiyatlara ilişkin formülde ($\text{Vadeli fiyat} = \text{nakit piyasa fiyatı} + \text{taşıma maliyeti}$) görüldüğü üzere, zaman ilerledikçe artış gösterecek olan taşıma maliyeti nedeniyle normal piyasalar sınıfına giren vadeli piyasalarda her bir ileri vadeli sözleşmenin bir önceki vadedeki sözleşmeye göre fiyatı daha yüksektir.

Bu nedenle de vadeli teslim edilecek emtia fiyatı hemen teslim edilecek olanın fiyatına göre daha yüksek oluşmaktadır. Sonuç olarak 3 ay vadeli bakır sözleşmesinin fiyatından nakit piyasa fiyatı çıkarıldığında fark pozitifdir. Bu durum sadece piyasa fiyatlarında bir düşüş beklendiğinde ya da nakit piyasadaki işlemlere konu mal talebinin cari arz göre çok kuvvetli olması durumunda değişebilmektedir.

Gerçekte bakır piyasalarında Sumitomo'nun pozisyonları nedeniyle, nakit bakır piyasası fiyatlarının, 3 ay vadeli bakır sözleşmesi fiyatlarından yüksek olduğu dönemler

yaşanmaya başlanmıştır. Hamanaka; fiziki bakır teslimi, forward sözleşmesi alımı ve put opsiyonu satışı ile *ters piyasa* oluşturabilmiştir.²⁵

Aralık/Ocak 1996 alım satım kayıtlarına göre nakit piyasa fiyatının 3000 USD /TON dan 2500 USD /TON'a düşmesinin ardından depolarda bekleyen 250.000 ton bakırı ve iki milyon tonluk bakır forward sözleşmesi satın almış bir işlemci olarak Hamanaka' nın fiyat düşüşü nedeniyle oluşan zararını yönetmeye başlamıştır. Öte yandan doğal olarak da spekülâtörler Sumitomo'nun pozisyonlarını fark etmiş ve en sonunda pozisyonlarını likide edeceğini düşünerek fiyatları aşağıya çekmeye başlamışlardır. Spekülâtörler sahip olmadıkları bakır forward sözleşmelerini satarak vade sonunda bakır fiyatlarının düşeceği beklentisi üzerine bahse girmişlerdir. Asıl beklentileri ise Sumitomo'nun çözölen pozisyonları nedeniyle vade sonunda olabilecek en düşük fiyattan kısa (short) pozisyonlarını ters fiyattan kapatarak kar elde etmektir.

Başlangıçta Hamanaka'nın tüm bu forward sözleşmeleri alıp fiyatlarını yükselteceğı izlenimi mevcuttu. Spot bakır piyasalarında hala bir talep yetersizliğinin oluşu da Hamanaka'nın işini kolaylaştırmaktaydı. Fakat banka yönetimi gidişin olumsuzluğunu farkederek Mayıs 1996 'da hamanaka' yı görevden alınca durum değışmişmeye başlamış ve bakır fiyatları 2800 USD/TON dan 1850 USD/ TON a gerilemiştir.Sumitomo'nun olabilecek her fiyattan elindeki bakır stoklarını satmak durumunda kalacağını bekleyen spekülâtörler nedeniyle spot bakır fiyatları büyük düşüş göstermiştir. 24 Haziran' da 3 ay vadeli bakır fiyatı 1785 USD/TON a gerilemiştir.

Sumitomo Bank Krizinin Değerlendirilmesi:

²⁵ Ters Piyasa: (inverted market) nakit pozisyon tutarak elde edilen gelir, sözkonusu pozisyonu taşımakla oluşan maliyetten yüksek ise doğar ve bu durumda spot piyasa fiyatları geçici bir süre vadeli fiyatlardan daha yüksek seviyelerde oluşur.

Biçok uzman sorunun temel nedenlerinden birisinin “yakın vadeli sözleşmelere” (*nearby future contracts*) yeterince dikkat gösterilmemesidir. Olay incelendiğinde ipuçları sonucu işaret etmektedir. Olaya ilişkin basın haberleri ve kronolojik sıralama aşağıda sunulmuştur.²⁶

Görece olarak küçük olan bakır pazarında “bay %5” olarak bilinen Sumitomo Bank’ın işlemcisi J.Hamanaka spot piyasadaki işlemlerin %5’ini kontrol edebilmekteydi.²⁷

Hamanaka’ nın işlem tarzı gün geçtikçe kamaşık ve şeffaf olmayan bir hal almaktaydı. Bu süreç 1993’ten sonra future, opsiyon ve swap anlaşmalarının kullanımı ile daha ivme kazanmıştı. Tabi doğal olarak bunların hepsi kaldıraç etkisiyle oluşan toplam riski de arttırmaktaydı. Öte yandan Hamanaka, bankalarla kurulan geniş kredi bağlantıları ve ön ödeme swapları sayesinde pozisyonlarını finanse ediyor; nazım hesaplarda takip edilen swap işlemleri sayesinde likitide yaratılmış oluyordu. Tespit edildiğine göre bu zat, aracılık ve banka hesapları açma, kedi vesaikini işleme koyma, nakit ödemelerin gerçekleştirilmesi gibi konularda yetkiliydi. Normal durumlarda işlemcilerin nakit ödemeleri gerçekleştirebilme gibi yetkileri bulunamayacağı gibi diğer yetkilerde uzun bürokratik süreçler sonunda verilebilmektedir. Hamanaka’ nın 5 Haziran’ daki itirafını takip eden günlerde Sumitomo bazı pozisyonlarını kapattı. Sumitomo Bank, 13 Haziran’da Hamanaka’nın işine son verdikten sonra işlemcisinin on yıllık alımları sonrasında çoğunluğu Londra Metal Borsasında kote edilmiş future ve opsiyon sözleşmelerinin alım-satımları sonucunda oluşan 1.8 milyar ABD dolarlık zararı kamuoyuna duyurmuştur. Ardından 19 Haziran’da, Sumitomo Bank, çok göstermelik olsa da piyasada dolaşan hisse senetlerinin 20 milyon yenlik kısmının geriye toplama planından vazgeçip: üst yöneticilere

²⁶ (Mari Kooi , Swiss Commodities Review, no 1, Kasım 1996. s. 18-19).

²⁷ (The Economist, “Coming a Cropper in Copper”, cilt.339, no 7971, 2 Haziran, 1996, s 69.).

vereceği 120 milyon yenlik (1.1 milyon ABD doları) jestiyonu da zararların bir kısmını kapatmak için dağıtmamıştır.

Kriz sonrası bakır piyasalarındaki olumsuz gelişmelerin ardından toplam zararın büyüklüğü 2.6 milyar ABD doları bulmuştur.²⁸

Ayrıca ABD Federal Başsavcılığı Manhattan'da, Sumitomo'nun bakır piyasası işlemleri için büyük jüriyi toplamış; CTFC'nin olaydaki yeri, Global Minerals & Metals ve diğer Sumitomo ile aracılık ilişkisi olan şirketler hakkında inceleme başlatılmıştır.²⁹

Sumitomo'nun bakır piyasası işlemlerinin finansmanı için ABD' de yerleşik bankalar tarafından verilmiş krediler CFTC tarafından incelemeye alınmış ve geri ödenmemesi durumunda ABD bankacılık sistemindeki olası etkileri araştırılmıştır.³⁰

Yukarıda sıralanan gelişmeler yetki sınırlarını aşmış bir işlemcinin klasik işaretlerini ve öteyandan olaya karışanlar tarafından da durumun açıkça farkedilmiş olması gerektiğini ifade etmektedir. Zaman içinde tavır değişikliğinin de olmaması bu kanıyı güçlendirmiştir. Erken uyarı işareti olarak algılanması gerektiği düşünülen bu olaylar ise;

- Sumitomo Bank, işlemcisinin faaliyetlerine ilişkin ters giden şeyler olduğuna dair yabancı piyasalardaki düzenleyici otoritelerce açıkça uyarılmışır. İlk uyarı 1991 yılında olmuştur. Piyasada bir diğer işlemci David Threlkeld, Kasım ayı içerisinde Hamanaka'nın olmamış bir işlem için fatura talebi ile karşıkarşıya kalınca Lodra Metal Borsasına rahatsızlığını aktarmış; borsa da Hamanaka' yı uyarmıştır.
- Securities and Futures Authority (SFA) ve diğer bir İngiliz otoritesi, Winchester adlı bir kurumun Şili' nin büyük bir bakır devi olan Codelco adına çalışan bir işlemciyle

²⁸ (The Economist ; cilt 341, no 7992, 16 Kasım 1996, s.5.).

²⁹ bkz. (Wall Street Journal, US., cilt 227,no.)

³⁰ (Wall Street Journal, cilt 228, no 16,23.)

olan ilişkisi konusunda inceleme yaparken firmanın gelirinin büyük bölümünün Sumitomo için alışveriş yaparak elde ettiğini keşfetmiş ve bu durumu bankaya sormuştur.

- 1996 yılının başında Securities and Investment Board (SIB) ve Commodity Futures Trading Commission (CTFC) bakır piyasalarını incelemeye başlamışlardır. Bunun sonucunda inceleyenlere kolaylık sağlamak için banka işlemcisini başka göreve aktarmıştır. Bir süre sonra tavır değiştiren banka incelemede detaya inilmesine izin vermemiştir. Daha sonra Haziran başında da Hamanaka' nın usülsüz işlemleri sonucunda oluşmuş büyük zarar sonucunda banka yönetimi zararı duyurmuştur. Bu gelişmeler banka üst yönetiminin işlemcisinin karlı performansı nedeniyle göz yumduğu savını güçlendirmektedir.

Banco Di Napoli:

İtalya' bankalar için menkul kıymet faaliyetleri serbest olup borsada doğrudan işlem yapılamamaktadır. Kıta Avrupası ülkelerine bakıldığında İtalyan bankalarının güvencede olmalarının nedeni sektördeki kamu mülkiyetinin uzunca bir süredir gelenekselleşmiş olmasıdır. İtalya'da bankalardaki endüstriyel kuruluşların iştirakleri serbest ancak toplam banka hisselerinin %15 inden fazlası için Merkez Bankası izni gerekmektedir. Endüstriyel kuruluşlardaki banka iştirakleri ise banka sermayesinin %15 iyle sınırlı olarak serbesttir³¹. Banco Di Nopoli İtalya'nın lider bankalarından birisi olup sermaye açısından 1993 yılı verilerine göre dünyada 107 inci sırada iken % 19,6 oranında bir düşüşle 1994 yılı sonu verilerine göre 147 inci sıraya (The Banker sıralamasında 1993 yılı ve 1994 yılı sonu verilerine göre) düşmüştür. Aynı dönem itibarıyla kar- zarar açısından yapılan sıralamadaki yeri 378 incilikten 877 inciliğe gerilemiştir. Banka küçük ve orta boy

³¹ (Ins. of International Bankers, Global Survey, 1995).

işletmelere açtığı krediler nedeniyle sorunla karşılaşmış ve 1994 yılında 1,1 milyar liret, 1995 in ilk yarısı sonunda ise 1,5 milyar liret zarar ilan etmiştir. Bu durum karşısında banka için bir kurtarma planı hazırlanmıştır. Bu planın unsurları şunlardır.

Öncelikle finansal bir krizi önlemek için bankaya 2,5 milyar Liret (1,5 milyar USD) tutarında bir acil yardım kredisi açılmıştır. Kredinin 1,1 milyar Liretlik kısmı devletin kontrolünde olan Casa Depositi e Prestiti tarafından 1,5 milyar liretlik kısmı ise İtalya'nın en büyük 11 ticari bankasından (aralarında Banco Commerciale Italiana, Credito Italiano, Bancario San Paolo di Torino, banca di Roma, Banca Nazionale del Lavoro, Cariploe Monte del Paschi de Siena' nın da olduğu) oluşan bir konsorsiyum tarafından sağlanmıştır. Kredi 1 Ocak 1996 dan itibaren piyasa faiz oranları üzerinden kullanılmaya başlanacak ve Haziran 1997 ye kadar geri ödenecektir. Gelişmiş ölkelerin merkez bankaları esas itibariyle bu kredinin Banco di Napoli'nin geleceğine bankacılık sisteminin güvendiğini göstermektedir.

Kullandırım bankanın nakit sorunları için kısa süreli bir çözüm olup yeniden yapılandırma planı uygulanması ve bu çerçevede bankanın sermayesinin arttırılması gerekirse bu arttırmalara Hazineninde katılması. Yeniden yapılandırma çerçevesinde banka zarar eden İtalya'daki şubelerini kapatma yada satma kararı almıştır. Aynı şekilde verimli olmayan yurtdışı şubeleri tasfiye edilecektir.³²

Görüldüğü gibi büyük bir bankanın mali zorluğa düşölmesi karşısında kısa dönemde de sektör tarafından finansal destek sağlanarak , orta vadede ise yeniden yapılandırılarak çözüm aranmıştır.

³² (Financial. Times, December 1,1995.)

Credit Lyonnais:

Bir diğerk kıta Avrupa ÷lkelesi Fransa'ya bakıldığında BNP, Societe Generale, Credit Lyonnais gibi lider konumunda olup batmayacak kadar büyük Fransız bankalarının güvencede olması için kamu m÷lkiyetinin uzunca bir süredir kamu m÷lkiyetinde tutulmasıyla karşılarız. Fransa'da bankalardaki endüstriyel kuruluşların iştirakleri serbest bırakılmamıştır. Endüstriyel kuruluşlardaki banka iştirakleri ise banka sermayesinin %10 ile sınırlı olarak serbesttir. Bu sınır aşımında kanuni onay gerekmektedir. Burada menkul kıymet faaliyetleri serbest bırakılmış olup sigortacılık faaliyetleri genellikle alt kuruluşlar aracılığıyla serbetçe yürüt÷lebilmektedir. Ayrıca gari menkul yatırımları da serbesttir.³³

Credit Lyonnais Fransa'nın ve dünyanın en büyük bankalarından birisi olup 1993 yılı verilerine göre sermaye büyüklüğüne göre 19 dur. Takipeden yıl ise ("The Banker" sıralamasında 1993 yılı ve 1994 yılı sonu verilerine göre) 36.lığa inerken. Sermaye varlık rasyosu da % 2,96 dan % 2,66 ya düşmüştür. Bu açıdan yapılan sıralamada ise 877. sırada olan banka 959 luga gerilemiştir.³⁴

"Batamayacak Kadar Büyük" olan banka 1992 yılını takipeden üç yılda da zarar etmiş ve hisselerine sahip olan devletten 23 milyar FF'lık (4 milyar USD) fon sağlamıştır. Ancak durumnu düzeltememiş ve 1995 başlarında yeniden devletten yardım istemek durumu ile karşılaşmıştır. Bir tahmine göre; problemlı varlıklardan mevcut rezervler ve özsermaye garantileri düş÷lerek bulunan bankanın riske girmiş sermayesi 130 milyar FF yada başka bir deyişle özsermayesinin 3 katına ulaşmıştır. Aynı dönemde Citicorp için en kötü zamanında bu oran 1,5 katı idi. Buna karşın Credit Lyonnais 1995 başında uluslararası düzenlemelerin gerektirdiği minimum sermaye gereksinimine ulaşabilmek için 60 milyar FF'lık ilave nakit gereksinim içinde bulunuyordu.

³³ (Ins. of International Bankers, Global Survey, 1995).

³⁴ (The Banker, July 1995,).

Bu istediği ek paranın yarısını alsa bile bankayı kurtarmak devlete 10 milyar USD civarında bir miktara mal olacaktır. Bankanın güç duruma düşmemesinin başlıca nedeni firmalara kredi açılması (MetroGoldwyn-Mayer örneği gibi) ve gayrimenkul piyasasına yatırımlarıdır.

Banka yetkilileri ve Maliye Bakanlığı Avrupa Komisyonu'nun onayına sunulmak üzere bir plan hazırlamıştır. Buna göre bankanın sorunlu varlıkların 135 milyar FF'lık kısmı Consortium de Realisation (CDR) olarak bilinen iştirakine alınacaktır. CDR nin bu alımı ise Credit Lyonnais'in açacağı 29 yıl vadeli 145 milyar FF lık bir kredi ile finanse edeceği yeni bir devlet mülkiyetindeki kuruluştan sağlanacak kredi ile finanse edilecektir.

Avrupa Birliği Rekabet Komisyonu yukarıdaki 45 milyar FF lık bir kurtarma planı kabul etmiştir. Bu indirimin nedeni de bazı bankaların itirazları olmuştur. Komisyon bankanın varlıklarında tasfiye yapılması gerektiğini düşünmektedir. Komisyon 1988 sonuna kadar bankanın Fransa dışındaki aktiflerinin en az % 35 inin (bunun değeri kabaca 330 milyar FF dir) satılması görüşündedir. Bu satış bankanın Fransa dışında Avrupa'daki varlıkların üç yıl içinde yarısının satılmasını içermektedir. Diğer yandan bankanın aktiflerinin satışı zarardan kaçınmak amacıyla yavaş yürümektedir. 1994'ün başından 1995 ortalarına kadar geçen dönemde ancak 15 milyar FF değerinde satış gerçekleştirebilmiştir. Bir diğer Fransız yatırım bankası olan Paribas'a göre 2002 yılına kadar Credit Lyonnais kabaca BNP veya Societe Generale' nin yarısı büyüklükte bir banka haline gelecektir. Hükümet 5 yıl içinde bankayı özelleştirecektir.³⁶

³⁶ (The Economist, January 28 th, 1995. ve The Economist, March 25 th 1995).

Barings:

İngiltere' de menkul kıymet ve sigortacılık faaliyetleri alt kuruluşlar aracılığıyla serbestçe yürütülmektedir. Gayrimenkul yatırımları da serbestçe yapılabilmekte olup endüstriyel kuruluşların bankalardaki iştirakleri İngiltere Merkez Bankası onayıyla serbest bırakılmıştır. Endüstriyel kuruluşlardaki banka iştirakleri ise 1987 deki bankalar kanununa göre sınırlanmaktadır.

Barings İngiltere de tam olarak lider banka sayılmamakla birlikte HSBC Holdings, Barclays Bank, National Westminster, Lloyds, Standard Chartered arasında da gösterilmez. Banka sermaye bakımından 1994 yılında (432 milyar USD) 545'inci aktif büyüklüğü (8,8 milyar USD) bakımından 474. sırada yer almaktadır.³⁸

Banka 1994 sonunda net kar (110 milyar USD) açıklamıştı. Varlıkları 50 milyar USD ulaşmaktaydı. 26 Şubat 1995 tarihinde battığı kesinleştiğinde akıllara Baring Brothers'ın Yönetim Kurulu Başkanı Peter Baring Ekim 1993 te yaptığı bir konuşmada "Türev ürünlerin iyi anlaşılması ve iyi kontrol edilmesine gerek var ve inanıyorum ki biz bunu iyi yapıyoruz" yanlış kanısı akıllara getirmişti.

Bankanın daha önce Bank of England'ın başı çektiği bir konsorsiyum tarafından kurtarılmasına karşın ihtiyatlılık ve muhafazarlık konusunda ünü vardı. 1995 de bankanın karşılaştığı durumun temel sorumlusu ve sorunu Nick Leeson isimli görevlinin Japon Nikkei-225 Borsasında aldığı future sözleşmelerden doğan 1700 milyar GBP u (1 milyar USD) aşan zarardı. Leeson'un yarattığı zararlar Nikkei ye dayanan iki olağan türev araç olan future sözleşmelerle options sözleşmelerinden geliyordu. Leeson Osaka Borsası (OSE) ile Singapur Borsasında (Simex) kote edilmiş olan Nikkei- 225 Endeksinin fiyatlarındaki farklardan arbitraj karı sağlayacağını düşünerek yola çıkmıştı. Böylesi bir

³⁸ (The Banker July 1995.)

arbitraj ise bir borsadan future sözleşmeyi alıp aynı anda diğer borsada satmayı gerektiriyordu. Marjlar küçük olduğundan arbitrajcıların yaptıkları işlemlerin hacminin büyük olması gerekiyordu. Ancak strateji çok riskli değildi: Bir piyasadaki kapalı pozisyon (yani artışa bahse girmek) ile karşılanıyordu. Arbitraj Barings'i yıkmamalıydı. Ancak Leeson'un stratejisi arbitrajdan öteye geçmişti. Pozisyonlarını hedge etmek yerine Japon piyasalarının geleceği üzerinde kumar oynadı. Bank of England Başkanı E.George'a göre Leeson bu kumara Ocak ayının sonunda başlamıştı. Hedge edilmemiş pozisyonları süratle tırmandı. 23 Şubat'a kadar 7 milyar USD değerinde hisse sendi-endeks future sözleşmesi satın almış ve 20 milyar USD lik tahvil ve faiz-oranı future sözleşmesi satmıştı. Baring'in zararını büyük kısmı hisse senedi future sözleşmelerinden gelmişti.

Ancak gerçekler E.George'un söyledikleriyle uyuşmuyordu. Leeson'un kumarı eşanlı olarak Nikkei-225 Future'a dayanan put options (satma hakkı) ve call options (alma hakkı) satmaya karar verdiğinde Eylül 1994 belki daha erken başlamıştı. Bu işlemler piyasa tahmin edilenden daha az değişken olduğunda options satana kar sağlar. Leeson 40.000 civarında options sözleşmesi satmıştı. Bu işlemlerle 1994 sonuna kadar Barings'e 150 milyon USD kazandırmıştı.

Bu tür karların risksiz kazanılması mümkün değildi. Ocak 1995 Kobe depremi sonucu Nikkei endeksi ve Leeson'un stratejisi çökmüştü. Ödeme yapılabilmesi için Nikkei 18500-19500 arasında kalmalıydı. Piyasanın 18500'ün altında düşeceği endişesi ile piyasayı yukarıya itmek için Leeson büyük miktarda Nikkei futures satın aldı. Tokyo Borsası dünyanın ikinci büyük borsası olduğundan münferit alıcıların fiyatı etkilemesi kolay değildi. 23 Ocak da felaket gelmişti. Tokyo Borsası 17800 ün altına 1000 puan düştü. 24 Şubat Cuma günü bankada personele ödenerek olan ikramiyeler belirlenecekti. Bu

nedenle Şubat ayında ümitsiz bir biçimde piyasayı yukarıya çekmek için Nikkei futures satın aldı. Başarısız olduğunda da banka batmıştı.

Barings niçin bu kişinin işlemlerini geç farketmişti. Bu konuda çeşitli cevaplar verilebilir.

Birincisi yakın gözetim altında değildi. 1992 de ödemeler (settlements) bölümünün başı olarak Singapur'a gönderilmişti. Barings'in future işlemlerden karı 2 milyon USD dan 20 milyon USD 'a yükselmışti. Banka Leeson'u işlemler (trading) departmanının başına getirirken ayrıca ayrı olması gerektiği halde ödemeler departmanındaki görevini de korumuştı. İşlem yapan bir kişiye ifa etmek yetkisi sağlamak bu kişiyi aldığı riskleri gözleme olanağı yaratabilirdi. Bankanın ayrıca Leeson'un işlemlerin kontrol edecek bağımsız bir risk-yönetim birimi de bulunmuyordu.

Bunların hiçbirisi Baring's Yöneticilerinin Baring Future Singapur'un future pozisyonları desteklemek için hem SIMEX hem de OSE'de büyük nakit ödemeler yapmasını farketmemiş olmalarını açıklamamaktadır. Sözleşmelerin değeri düştüğünde farkların kapatılması gerekmektedir. Bu nedenle bu durumun çabucak farkedilmesi gerekirdi. Barings in pozisyonunda şaşırtıcı bir büyüme gerçekleşiyordu. Kriz çıktığında bankanın OSE'deki riski en yakın rakibinin sekiz katı iken SIMEX deki fark ise daha büyüktü. Barings'de ve borsalarda nedense hiç kimse bunu fark etmemişti. Bunun nedenlerinden birisi Barings'e göre, marj ödemeleri için yapılan nakit ödemeleri, Leeson'un Singapur'u terk ettiği gün olan 23 Şubat a dek limitlerini aşmamıştı. Barings Future son 12 ayda Barings kendi müfettişler tarafından üç kez denetlenmişti. O zaman bu işlemler nasıl gizlenmişti. Leeson bir Bermuda hedge fonu (Ross Capital) nun sözde kapalı future pozisyonları ile karşılaşmıştı. Fon ise Leeson işlemlerinin bilgisi dahilinde olduğunu reddetmiştir. Diğer yandan Leeson ayrıca fiktif bir müşteri hesabı açmış ve bunu kendisi için kullanmıştır. Bu hesabın açılışı 1992 yılına gitmektedir. Bu fiktif hesaba option

satışlarından elde edilen bütün fonlar dahil olmak üzere Barings'ın nakitinin bir kısmı gitmiştir. Future pozisyonların marjın ödemelerini yapmak için fiktif hesap kullanılmıştır. Hesap tükendikten sonra Leeson Londra'daki Barings'e yönelmiştir. Fiktif müşteri daha önce iyi komisyonlar ödediği için bu müşteriye para vermekte bir sakınca görmemişlerdir. Ancak 24 Şubat günü banka gerçeği farketmiştir.

Sonuç herkes için sürpriz idi. Çünkü Barings modern bir yatırım bankası yönetimi ve yeni pazarlara adapte olma modeli için örnek gösteriliyordu. Banka 1890 da olduğu gibi Bank of England bu çabayı gösterdi. Ancak, bankanın açık olan pozisyonları nedeniyle kurtarma çabaları sonuçsuz kaldı. Bankanın tümüyle satın alınmasıyla Hollandalı ING Bank ile ABN-AMRO Bank ve Alman Bayerische Vereinsbank ilgilendi. Sonunda banka sembolik bir değerle ING Bank'a satıldı ve batmaktan kurtarıldı.³⁹

³⁹ (The Economist March 4, 1995.).

İKİNCİ BÖLÜM

SON GLOBAL KRİZ VE SONUÇLARI

2.1. G.Doğu Asya Krizi ve Bozulan Uluslararası Mali Sistem

Güneydoğu Asya Krizi' in Ortaya Çıkışı:

Dünyanın başlıca finansal piyasalarını etkisi altına alan G.Doğu Asya Krizi 1997 yılı Haziran ayında ortaya çıkmış ve 1 Temmuz 1997 tarihinde Tayland' ın para birimini devalüe etmesini takiben "Asya' nın genç kaplanları" olarak nitelendirilen Malezya, Endonezya ve Filipinler de ihracattaki rekabet güçlerini korumak için devalüasyon yapmışlardır.⁴⁰

Krizin temel nedenleri:

1997 yılında Temmuz ayında Tayland'da ortaya çıkan mali kriz kısa sürede Endonezya, Malezya ve Filipinlere sıçramış Kasım ayında G.Kore'nin krize girmesiyle daha da genişlemiştir. Krizin etkisiyle bu ülkelerin para birimleri önemli değer kayıplarına uğramışlar, sermaye piyasası çökmüş, yurtiçi faiz oranları yükselmiş, önemli miktarda yabancı sermaye ülke dışına çıkmıştır.Söz konu gelişmeler, banka ve şirket iflaslarına, yurtiçi talep ve Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) büyümesinin ciddi bir biçimde yavaşlamasına neden olmuştur.

Kısa vadeli borçlardaki artış, uluslararası konjonktürdeki gelişmeler, makro ekonomi ve döviz kuru politikalarındaki tutarsızlıklar ile finans kesimindeki yapısal bozukluklar krizin temel nedenlerini oluşturmaktadırlar. Özellikle kredi kullandırımında aşır devlet müdahalesi, kredilerin gayrimenkul yatırımları gibi verimsiz alanlara yatırılması nedenleriyle kredilerin geri dönüşü sağlanamamış ve sonuçtafinans kesiminin riskleri

⁴⁰ (The Economist; 3-9 Ekim, 1998 , s.93-98).

artmıştır. Hükümetin mali sektöre sağladığı garantilerden kaynaklanan ahlaki riziko sorunu yanında sektörün denetim dışında kalmış olması da finans kesimindeki krizin derinleşmesinde etkili olmuştur.

Krizin oluşum süreci genel olarak mali piyasalardaki dinamiklerle ilişkili olup; şu şekilde özetlenebilir:

ABD Dolarının uluslararası piyasalarda değer kazanmasıyla, dolara bağlanmış yerli para birimlerinin aşırı değerlenmesi sonucu oluşmuştur. Bu arada bölge ülkelerinin en önemli ticari ortaklarından Japonya' da Yen'deki değer kaybının önüne geçilebilmesi amacıyla faiz hadlerinde artış öngörülmekteydi. Bu süreç içerisinde Yen değerini bir ölçüde korumuş ancak Güneydoğu Asya ülkelerinde panik hızla artmıştır. 1997 yılında Japonya' da tüketim harcamalarının azalması , Yen' in değerinin özellikle Şubat, Mart ve Nisan aylarında düşüş göstermesi nedeniyle Güneydoğu Asya ülkelerinin ihracatlarını Japonya' ya yönlterek bunalımı aşma imkanlarını sınırlamıştır. Temelde dış borca dayalı finansman politikası izleyen şirketler ve bankalar dövizde hücum etmişler ve ülkelerin döviz rezervleri kısa sürede erimiştir. Dalgalanmaya bırakılan kurlar nedeniyle finansal piyasalardaki yatırımcılar ile yerli şirket ve bankalar büyük zararlara uğramışlardır.

Krizin ortaya çıkmasından önce yabancı sermayenin uzun vadeli yatırımlarını yönelttiği bu ülkelerde etkin dağılmayan bu yatırımlarla açıklanması ağırlık kazanmaktadır. Krizin habercileri olarak değerlendirilebilecek istatistikler, cari açıklardaki artış rakamları olmuştur. *Bkz. Tablo 2.1: Bölge Ülkelerinin Başlıca Göstergeler (1996-1997) ve Bkz. Tablo: 2.2: Bazı Önemli Ekonomik Göstergeler.*

Tayland' da cari açık 1993 ' de GSYH ' nın %5' iken 1996 da %8 ' e yükselmiştir. Kore' de açık GSYİH' daki payı % 4.9 ' a yükselmiştir. Malezya' da özel sektör kredileri 1996' da GSYİH' nın 1.7 katına ulaşmışken , Tayland ve Kore ' de sırasıyla; 1.5 ve 1.2 katı

seviyesine kadar yükselmiştir. Ortalama Borç/Sermaye oranı çok yüksektir. Bu oran Tayland' da %110 ve Kore' de %145 idi. Güneydoğu Asya ülkelerine kredi veren Amerikan bankaları; Bank Amerika, Bankers Trust, Chase, Citicorp, First Chicago ve J.P Morgan 1980 lerde Latin Amerika krizinde ki uğranan zararları unutmadıklarından Kore, Endonazya, Tayland, Malezya ve Filipinlere açılan kredilerde 23.8 milyar USD sınırı uygulanmaktadır. Öte yandan Avrupa ve Japon bankalarının hızla gelişen bu ülkelere verdikleri kredi miktarı 251 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. ⁴¹

Asya Ülkelerine sağlanan Kredilerin ülke bazında dağılımı: (milyar USD).⁴²

Japonya :	97,2
Almanya :	31,7
Fransa :	24,6
İngiltere :	16,3
Diğer Avrupa ülkeleri ile Kanada :	80,9

Başlıca ekonomik göstergeler ışığında kriz oluşumu üç noktada özetlenebilir;

- i- Bölge ülkelerinin ödemeler dengesi ve cari açıkları piyasaları dalgalandırmıştır.
- ii- İstikrarlı devam edegelen kurların dış borçlanma nedeniyle finansal ve finansal olmayan sektörlerdeki riskin arttığı ve kurların aşırı yükselmesine neden olduğu şeklinde piyasalarda yaygın görüşler. Bölge ülkeleriyle güçlü ticari ilişkileri olan Japonya' da para biriminde koruma önlemlerini gündeme gelmesi önemli unsur olmuştur.

Mali disiplinde ve prensiplerde esnek davranılması ve finansal yanlışlar, bankaların kredilendirme kalitesini bozmuştur. Kriz yayıldıkça, politik belirsizlikler ile otoritelere

⁴¹ (Tobin, J. , Ranis, G.;Eylül, 1998)

⁴² (Fortune , s.13. Feb.16.1998)

güvensizliğin artması ve öte yandan gerekli düzenlemelerin yapılmayacağını düşünülmesi para ve sermaye piyasalarındaki baskıları arttırmıştır. Dolayısıyla hem ticari hemde mali piyasalarda kriz derinlik kazanmıştır.

Long Term Capital Management fonunun batış haberi ve kurtarılacağı açıklamasıyla hem ABD hemde dünyanın önde gelen bankalarının mali durumlarıyla ilgili soruların dolaşmaya başlamasına dolayısıyla da değişen beklentiler yaratmıştır. Bu olay piyasalarda bu tip kurumların iddia ettikleri gibi iyi risk yönetip yönetmedikleri şüphesini ve sorgusunu yarattı. FED in müdahalesi de global krizin artık yayıldığı kanısını pekiştirdi. Son olarak da bu tip finansal kurumların ve bankaların regülasyonu için ne yapılabilir sorusuna artık cevap aranmaya başlanmıştır.⁴³

Krize giren ülkelerde makro ekonomik göstergeler oldukça iyi bir performans göstermekteydi. Krize giren ülkelerde düşük mevduat oranları, büyük cari denge açıkları, yetersiz bankacılık sistemleri ve yüklü miktarda kısa vadeli borçlar olmak üzere dört önemli ortak özellik gözlenmektedir.

Japonya GSYH' nın % 31'ini, diğer uzakdoğu ülkelerinde ise GSUH' lerinin % 34 'ünü mevduat oluşturmaktadır. Cari dengeler açısından bu dönem pek sorunlu gözükmemektedir.

(Bkz. Tablo: 2.2: Bazı Önemli Ekonomik Göstergeler)

Kısa vadeli borçlar açısından Güney Kore dışında Japonya harici ülkelerini dış borcu toplam ihracatlarının %15 - %16 'sı görünmektedir. Bu oran Latin Amerika ülkelerinde %45 civarındadır. Japonya dışı uzakdoğu ülkelerindeki dış borcun sadece % 18'i kısa vadelidir. Bu açıdan Japonya bankacılık sistemindeki likitide probleminin yarattığı gerginlik izlenmektedir. Japonya'nın 10. büyük bankası Hokkaido Takushoku'nun batışı ve 4.

⁴³ (The Economist, October, 3rd. 1998, syf:93-98)

büyük aracı kurumu Yamaichi 'nin iflası da gerginliği körüklenmiştir. Bu durumda yatırımcılar ABD hazine bonolarına (flight to quality) yönelmişler. Asya' da yaşanan sıkıntılar, krizin globalleşmesinin yanı sıra ileriye yönelik bazı yaklaşımların da globalleşmesine yol açmış bulunuyor. Örneğin, bundan böyle dış kredi açan kurumlar ve kredi değerlendirmesi yapan kuruluşlar, bugüne kadar yaptıkları yaklaşımları gözden geçirmekle meşguldürler.

Bu yeni yaklaşımlara önderlik eden krizin ortaya çıkardığı bazı derslere değinmekte yarar vardır.

- Gelişmiş ve yüksek borçlu GOU açısından kısa dönemli borçlar sorun yaratabilmektedir. Kısa dönemli borç oranı ülkelerin toplam borç yükü içinde önemi artan bir gösterge durumuna geçmektedir.
- Kredi değerliliği ölçütleri olarak açıklık ile verilerde şeffaflık bir ülkenin değerliliğinde ağırlık kazanmıştır.
- Yurtdışı finansman kaynaklarının şeffaflığı ve sağlanan döviz kredilerinin (veya yatırımın) uzayan vadeleri gelecekteki riskler açısından daha olumlu anlamlar ifade eder olmuştur.
- Bir dövize endekslenen paralar dalgalanmalardan etkilenmektedirler. G. Kore, dış ticaretinin ağırlığı Japonya ile olduğu halde parasını dolara bağlamış ve dolar - yen paritesinin yarattığı dalgalanmanın darbesini yemiştir.
- Bankalar ve finansal kurumların güvenilirliği şüpheler içerirse kriz beklentisi artmaktadır. Bu durumda kurumların gözetimi ve denetimi önem kazanmaktadır.

"Rating Institutions"; kredi değerlendirme-derecelendirme kurumları, IMF, Dünya Bankası ve bölgesel kalkınma bankalarının hemen tümünde krizden çıkan dersler üzerinde çalışmalar ve değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu değerlendirmelerden borç verecek

uluslararası kurum ve bankalar ile tahvil satın alacak kişiler açısından çıkarılabilecek tek sonuç var; artık borç verirken daha titiz davranılacak, borç verenler kime borç verdiklerini daha yakından ve ayrıntılı inceleyeceklerdir.

Yurtdışından finansman sağlamak gereğinde olan ülkelerinde artık zorlanacağı vadelerin kısılacağı görülmektedir. Şeffaf ve açık olan ülkeler, bankalar ve kurumlar dış borçlanmada konusunda diğerlerine göre daha şanslı olacaklardır.

Asya'da krize giren ülkelerin bir diğer ortak özelliği de kamu yöneticilerinin çıkar ilişkisi içinde bulundukları şirket ve bankaları korumak ve kollamak için denetimleri yetersiz yapmaları ve kuralların sağladığı esnekliği kötüye kullanarak finans kuruluşlarının gerçek durumlarının piyasalarca bilinmesini önlediğidir. Bu gerçeğin ışığında uluslararası kuruluşlar " Bankacılıkta uygulanması gereken altın kurallar" diye adlandırabileceğimiz kuralların tüm dünyada uygulanması için gerekli girişimleri geciktirmeden yapmalıdır.

Sermaye hareketleride liberalizasyonda acele edilmemesinin ve ülkenin hem makro ekonomik koşulları, hem kurusların yapısı hem de finansal sektörün gücü dikkate alınarak adım adım gidilmesinin önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, alt yapısı tamamlanmadan gerçekleştirilen sermaye hareketlerinin liberalizasyonu ülkeleri krize çok daha müsait bir konuma getirdiği için karşılaşılan risklerin olağan üstü artmasına neden olmaktadır.⁴⁴

Son olarak da, akıllı ve akılcı bir makro ekonomik yönetim, özellikle sermaye hareketlerinin serbest olduğu ülkelerde, çok daha büyük bir önem kazanmaktadır. Ekonomik gelişmeleri yakından takip etmek, riskli politikalardan kaçınmak, hem uluslararası kuruluşlar hemde piyasalarla yakın bir diyalogu sürdürmek bu koşullarda daha da büyük bir önem kazanmaktadır.

⁴⁴ (The Economist, October, 3rd. 1998, syf:93-98)

Son tahlilde, ülkelerin en büyük güvencesi iyi bir yönetimdir.⁴⁵

2.2. Uluslararası Örgütlerin Tartışılan İşlevleri

Ulusal para otoritelerinin ellerindeki araçların hızla globalleşen ve büyük hızla büyük miktarlarda fon transferi gerçekleşen böylesi yeni bir dünyada eski etkinlik ve güce sahip değildirler. Klasik politika araçları ile otoriteler teorik sonuçları elde edememektedirler. Araçlar arasında ve ülkeler arasında böylesine yüksek bir geçişkenliğin olduğu mali piyasaları kontrol etmek gerçekten güç bir iştir. Finansal yenilik parasal kontrolün etkinliğini azaltmaktadır. Böylece uluslararası boyutu olan bir krizde son kredi mercii işlevi gören bir kurum sayesinde krizin boyutları büyümeden önlenebileceği önerisi de gündeme getirilmiştir.⁴⁶

Dönemsel olarak yaşanan sorunların çözümünde yeni oluşumlar yaşanmaktadır. Problemlerin hafifletilememesi durumu da söz konusudur. Güncel yada son yıllarda yaşanan krizlerin çözümü için uluslararası kuruluşların önerileri sorunların son bulmasını sağlayamıyor. Ne IMF ne de Dünya Bankası kendi örgütlenme yapılarında çok önemli değişimlere uğramalarına karşın, dünyadaki değişim hızına ayak uydurup, başarılı sonuçlar elde edememektedirler. Aslında bu örgütlerin yeni yüzyılı ve sorunlarını kucaklayamayacağı gündeme getirilmektedir.

Bu oluşumların kendi dönemlerindeki dünya ve ekonomik ilişkilerle, bugünkü global piyasa yapısı farklıdır.

Dünya da son dönemde "kapitalizmin harika çocukları " ; Uzakdoğu Kaplanları'nın propagandasını yapılmıştıydı. Daha birkaç yıl öncesine kadar hiçbir önemli güçleri olmayan Tayvan, Kore, Endonezya, Malezya gibi ülkelerin özenilir ve gelişme içerisinde

⁴⁵ (A. İmrahor İlyas, Mart , 1998.)

⁴⁶ (Stiglitz, Joseph.; Nisan, 2000 , The New Republic .)

olduklarını açıklamaya başladılar. IMF ve Dünya Bankası'nın benzeri uluslararası kurumların denetimlerini kabul edenler havalara uçacakları, büyük başarılarla imza atacıkları dönemleri yaşıyordu ki iki önemli olumsuzluk birbirini izledi. Bir yandan sosyalist blokun eski ülkelerinin piyasaya ekonomisi ve demokrasisi içerisinde yollarına devam etmelerinin oyle kolay olmadığı öte yandan da Uzakdoğu Asya Kaplanları'nın aslında birer kağıttan kaplan oldukları...

Washington'da yapılan IMF ve Dünya Bankası yıllık olağan toplantılarında dünyanın yüze yakın ülkesinden binlerce finans yöneticisi bu toplantıyı izlemek üzere Amerika'da buluştular. IMF yetkilileri, konuklarına 1998 yılı tahminlerinde nasıl yanıldıklarının nedenlerini açıkladılar. %3 olarak bekledikleri büyüme tahminlerinin neden %2'ye çekildiği konusunda onlarca sayfalık açıklamalarda bulundular. Ekonomik resesyona karşı koymak için bütün ülkelerin faiz indirimine gitmesi gerektiğinden, Brezilya gibi ülkelere yardım kararlarını gerçekleştirmek için çabalarını nasıl yoğunlaştırdıklarına kadar birçok konuya değindiler. Ancak bugünkü sorunun bunun çok ötesinde olduğu görünmektedir.

Uluslararası sistemin aksaklıklarını ve sorunların çözümünü bir başka dönemin örgütleri durumundaki Dünya Bankası ve IMF'nin çözmesinin mümkün olmadığı inancı yaygın görüştür. Asıl sorun, yeni döneme uygun yeni uluslararası örgüt modellerinin tartışılmasıdır. Son dönemde ABD 'in 30' lu yıllarda yaşadığı resesyonlardan daha kotusunu yaşamış olan Meksika, Arjantin, Taylnd, G.Kore, Endonezya, Malezya ve Hong-Kong ile aynı rotadaki Brezilya aslında IMF ve ABD Hazinesinin dayattıkları finansal liberalizasyon ve reçeteleri uygulamaktadırlar. Teknisyenler Asya ülkeleri için ortodoks analizler uygulamışlardır. Tüm bu kurumsal reçetelerin ve yöntemlerin daha iyisi olabilir , önerilebilirdi. Uluslararası sermaye hareketlerini ticareti kısıtlamadan kısıtlanması en azından mümkün görünmemektedir. Bu tip yöntemlere bu kurumların teknokratları karşı

cıkıp 1995 deki Meksika ve Arjantin de ki başarıya ulaşan uygulamayı örnek vermektedirler.⁴⁷

Uluslararası finans sisteminin istikrarı için bu bankaların performansı önemli iken 1997 yılı içinde yaşanmaya başlanan Asya ülkelerindeki kriz ile 1995 Meksika krizi göstermiştir ki uluslararası mali piyasalar ile bütünleşen gelişmekte olan ülkelerdeki bankacılık sektörlerinin performansı da istikrar için önemli hale gelmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin bankaları ile uluslararası krediler konusunda resmi göstergeleri açıklayan BIS verilerine göre mali krizin yaşandığı Asya bölgelerindeki ülkelere yönelik kredilerin hacmi Haziran 1997 verilerine göre ;

Bölge ülkelerinin yabancı bankalardan kullandıkları kredi toplamı 389.4 milyar dolar, 1997 yılının ilk yarısında alınan yeni kredi tutarı net 32 milyar dolardır. Kullandırılan uluslararası banka kredileri Rusya dahil Doğu Avrupa ülkelerine 116.9 milyar iken Latin Amerika ülkelerinde 251.1 milyar dolardır. Uluslararası mali sistemin istikrarı açısından, uluslararası bankacılık sisteminde mevcut rakamlar risk içermektedir. Bu anlamda bankacılık sektörünün denetimi ve gözetimi önem kazanmakta, bu konuda uluslararası ortak standartların ve normların oluşturulmasına duyulan ihtiyaç artmaktadır.

BIS uluslararası ortak standartlar ve normal oluşturulmasında çalışan yetkili bir kurumdur. Bankaların uluslararası işlemlerinden dolayı yüklendikleri risklere karşı mali istikrarlarını koruyacak "Sermaye Yeterliliği" düzenlenmesi şu anda uygulanan en önemli ortak konudur. Ancak BIS son yıllarda karşılaşılan mali krizler nedeniyle ortak normlar ile ilgili çalışmalarını sürdürmektedir. Gelişmiş ülkelerin ve gelişmekte olan ülkelerin bankalarında bu normalara uyumlu hedeflenmektedir. Bankaların denetimi

⁴⁷ (Krugman, P. The New Republic, 10.05.1998, syf:93-98)

ve gözetimi, sektörde şeffaklık, kredi risklerini tanımı ve sermaye yeterliliği normunu güçlendirilmesi başlıkları uluslararası bankacılığın uyması gerekeceği yeni normların olacağı alanlar olacaktır. ⁴⁸

Meksika krizinin uluslararası mali piyasalar ve ekonomi üzerinde yarattığı etkiler sonrasında IMF bünyesinde yapılan çalışmalar bir takım ön sonuçlar çıkarmıştır. Bu sonuçlar iki grupta toplanmaktadır. ilki mevcut krizden uluslararası mali piyasalar ve kurumlar olarak çıkartılacak derslerdir. ikincisi ise alınacak önlemleri ve bir ölçüde yeni sistemi veya düzenin çerçevesini çizmektedir. Buna göre alınan dersler şöyle sıralanmaktadır. ⁴⁹

- IMF;Meksika krizinin çözümlenmesi konusunda yeterince hızlı karar ve önlemler alamamıştır.
- Ancak Meksika'daki politik yapı ve mevcut ortam karşılıklı görüş alışverişinde hızlı davranılmasını engellemiştir.
- IMF, bugüne kadar GOÜ'deki ödemeler dengesi içinde sadece cari işlemler bölümü ile ilgilenmiş, sermaye hareketlerini ve onun etkilerini gözardı etmiştir.
- Serbest sermaye akımının makro ekonomik etkileri yeterince değerlendirilememiştir.
- IMF, GOÜ deki gelişmelerin aktarılması için yeterli ve zamanında bilgi alamamaktadır. Bu da kriz öncesi erken uyarı sisteminin kurulmasını ve çalışmasını engellemektedir.
- IMF, kriz dönemlerinde ülkelerin ekonomik politika yapıcılar ve diğer bağımsız uzmanları ile yakın diyaloga girememektedir.

⁴⁸ (The Economist, October, 3rd. 1998, syf:93-98)

⁴⁹ (Financial Times, December 23/24, 1995.).

-IMF, nin kriz dönemlerinde bu ülkelere yönelik süratle kullanılabileceği fonları yetersizdir.

Uluslararası ekonomik ve finansal piyasalarda istikrarın sağlanması ve ülkelerarası işbirliğini güçlendirecek enstrümanların geliştirilmesi zorunlu görülmektedir. Bu konuda 1995 Haziran ayında G7 ülkelerini Kanada -Halifax'da yaptığı toplantıda önemli adımlar atılmıştır.

- Çok taraflı Kalkınma Bankalarının geçmişteki hatalarını görmeleri, Dünya Bankası ve diğer bölgesel bankaların karar alma sistemlerini mümkün olduğunca merkezden uzaklaştırması

- Uluslararası mali sistemin gözetimi ve gözetimle ilgili bilgi akışının kuvvetlendirilmesi .

Ülkeler arasında uluslararası mali sistemi riske edecek gelişmeleri önceden görebilmek amacıyla bilgilerin yayınlanması, IMF'nin ortak standartlarında ekonomik ve finansal bilgilerin ülkeler tarafından hazırlanması ve IMF' nin erken uyarı sistemini iyileştirmesi.

- Sermaye hareketleri ve onun vade yapısının etkilerine daha fazla önem verilmesi

- Gözetim mekanizmasının çalıştırılmasında GOÜ hükümetleri, yöneticileri ve bürokratları ile daha yakın işbirliğine girilmesi.

- IMF standartındaki bilgileri hazırlamayan ülkelere uluslararası sermaye piyasalarından kaynak sağlanması konusunda sınırlamalar getirilmesi.

-Uluslararası sermaye piyasalarının etkinliği için gelişmiş ülkelerin Merkez Bankalarının her ay bilançolarını yayınlaması.

-IMF 'nin oluşabilecek bir krizin mali piyasalara etkisini azaltmak ve süratle müdahale edebilmesi amacıyla oluşturduğu imkanları 28 milyar dolara çıkarması.

Sonuç olarak, alınan bu kararların yürürlüğe konulması için gerekli çalışma ve işbirliğinin başlatılması da kararlaştırılmıştır. Uluslararası Mali Sistemde Reform çalışmaları yanısıra uluslararası Erken Uyarı ve destek sisteminin kurulması yönünde ortak kararlar alınması ardından sıra uygulamaya gelmiştir.

Uygulamada kullanılabilecek erken uyarı sisteminin biçimi ne olmalıdır?

Düzenleyici otoritelere en iyi bilgi yerinde incelemelerden (on-site examinations) gelmekle birlikte Banka sayısının çok olduğu durumlarda bu incelemeler oldukça maliyetlidir. Bu nedenle bankacılık otoriteleri 1970'li yıllarda problemlı bankalar bilanço ve gelir tablosuna ilişkin bazı kritik rasyolar ile izlemek ve bu rasyolara göre durumunda bozulmalar olasılığı görünen bankalarda yerinde inceleme yaparak önlem almak yolunu yeğlemeye başlamışlardır.

Erken uyarı sistemleri yararlı olmakla birlikte az sayıda çok şubeli bankaya dayanan ülkelerde pratik yararı sınırlıdır.

Bunun yerine bankacılık sistemi az sayıda bankaya dayanan ülkelerde yerinde inceleme hem daha ucuz hem daha etkin bir yöntemdir.

Türkiye gibi az sayıda bankanın olduğu sistemlerde böyle bir ön eleme gereksinimi olmadan sürekli yerinde denetim ile sorunlu bankalar ve bu bankaların sorunlarının niteliği ve boyutu daha etkin bir biçimde belirlenebilir. Bu nedenle az sayıda bankadan oluşan bankacılık sistemlerinde erken-uyarı sistemlerinin kurulması önerileri pratikte faydalı gözükmemektedir. Ancak "Bir erken-uyarı sistemi sadece kaybeden kumarbazları değil bütün kumarbazları teşhis etmelidir." Denirken vurgulanana da bu tip sistemlere getirilen eleştiridir.

Ayrıca erken uyarı sistemi kurulması önerisi değişken mevduat-sigorta primi için veri sağlamasında da faydalı olacaktır.

2.3. Uluslararası Mali Sistemin Yeniden Yapılandırılması

Uluslararası Mali Sistemde Bozulan Dengeler:

90'lı yıllarda uluslararası sermaye piyasaları arasında artan bütünleşme ile birlikte gelişmiş ülkeler arasında ve gelişmiş ülkelere, GOU' e yönelen sermayede görülen hızlı artışın gelişmekte olan ülkelerin makro ekonomik yapısında yarattığı etkiler ve meydana getirdiği krizler sadece o ülke ekonomisi ile sınırlı kalmamaktadır. Nitekim 1995 yılı başında yaşanan Meksika krizi uluslararası mali sistemi de önemli ölçüde etkilemiştir. Ülkelerin ekonomileri ve mali piyasaları arasındaki bütünleşmenin giderek artması bu sonucu vermektedir.

Bu nedenle sanayileşmiş ülkeler, IMF, Dünya Bankası ve BIS gibi kurumlar uluslararası mali sistemin gözden geçirilmesini ve gerek gelişmiş ülkelerin gerekse gelişmekte olan ülkelerin yol açabileceği mali ve ekonomik krizleri önceden görebilmeyi hedeflemektedir. Ayrıca mali ve ekonomik krizin oluşması sonrasında uluslararası alanda verilecek olan desteğin ve alınacak önlemlerin şimdiden belirlenmesini istemektedirler.

Uluslararası mali piyasalarda 1994 ve 1995 yıllarında reel faiz oranlarındaki hızlı yükseliş ve ABD dolarının hızlı değer kaybı ile birlikte Meksika krizi uluslararası mali sistemi önemli ölçüde etkilemiştir. ABD Merkez Bankası'nın 1994 yılı başından itibaren ekonominin canlanmasına karşı sıkı para politikası uygulamaya başlaması, Asya ve Latin Amerika ülkelerinde hızlı büyüme trendinin devam etmesi ve Avrupa ekonomisinin beklenenden önce canlanması sermaye talebimin arttırmış ve uluslararası likiditenin sıkışması ve reel faizlerin yükselmesi sonucunu getirmiştir. ABD'de reel faizlerin yükselmesi ile ABD doları değer kazanmaya başlamışken, Meksika krizi ve kriz sonra açıklanan destek paketlerinin getireceği mali yük ABD dolarının önemli ölçüde değer kaybetmesine neden olmuştur.

Hatta ABD dolarının değerindeki bu önceden tahmin edilmeyen keskin düşüş vadelı işlemler piyasasındaki önemli bir işlemi nedeniyle dünyanın en büyük yatırım bankalarından Barings'in de faaliyetlerini durdurmasına ve el değiştirmesine neden olmuştur.

Uluslararası mali piyasalarda yeni kriz beklentileri ilk gruptan kaynaklanmaktadır. Bu gruplardan ilk gelişmiş ülkeler, ikinci grup ise önemli ölçüde sermaye akımının yönlendiği GOU 'dir.

Gelişmiş ülkelerde özellikle kamu kesimi açıkları ile ödemeler dengesi açıkları ve döviz kurlarındaki dengesizlikler ve aşırı değerlenmeler finansal bir kriz için etkili olan faktörlerdir. Özellikle kamu kesimi açıkları ve yüksek reel faizler ile birlikte artan kamu finansmanı maliyetleri gelişmiş ülkeleri zorlamaktadır. Kamu kesimi açıklarının finansmanı için çoğu kez uluslararası piyasalarda fon talep edilmesi de uluslararası mali piyasaları olumsuz etkilemektedir. Bu ülkeler reformları yürürlüğe koymaya çalışırken, Merkez Bankası kaynaklarına kamu finansmanı için başvurulması enflasyonist etki yaratmaktadır. Kamu reformları ise genellikle ekonomik büyümenin yavaşlatılmasını getirmektedir.

Günümüz sisteminde, uluslararası sermaye hareketlerin getirilen serbestiden geri dönüş mümkün görülmemektedir. Bu nedenle uluslararası sermaye akımının yaratacağı olumsuz etkilerin özellikle gelişmekte olan ülkelerde önceden görülmesi bu ülkelerde olumsuz etkileri en aza indirmeye yönelik makro ekonomik politikaların uygulanması ve bir kriz anında da bunun uluslararası mali piyasalarına etkisinin en aza indirilmesi için çalışmalar yapılmaktadır.

GOU' in kredi değerlilikleri sermaye akımında orta vadede göz önünde bulundurulması gerekli en önemli kriter olacaktır. Ülkelerin kredi değerlilikleri uluslararası rating

kurumlarınca gerçekleştirilmektedir. Başta Moody's ve Standard and Poor's olmak üzere önemli 6-7 uluslararası rating kurumunun ülke değerlendirmeleri özellikle kurumsal yatırımcılar için son derece önemlidir. Ancak bu kurumların periyodik değerlendirmeleri kriz öncesi uyarı niteliğini Meksika krizi ile kaybetmiştir. Bir ölçüde 1994 yılı başında yaşanan Türkiye krizinde de kredi değerlendirmesi ekonomik dengelerin son derece bozulması ile gündeye gelmiş ve bir uluslararası uyarı niteliğini kaybetmiştir. Ayrıca bu kurumların kredi değerlendirmedeki puan değişiklikleri bu ülkeler yönelik sermaye akımlarını kısa vadede tamamen tersine çevirebilmektedir. Bu ise ülkede hızlı bir krize yol açmakta, ya da meydana gelen krizi derinleştirmektedir. Nitekim hem Türkiye, hem Meksika krizlerinde sermaye akımının tersine dönmesiyle birlikte uluslararası rezervler hızla erimiştir.

2.4. Küresel Krizlere Güncel Yaklaşımlar

Küreselleşme olgusu mali piyasalarda da etkisini göstermektedir. Sermaye ülkeler arasında rahatça dolaşabilmekte, özellikle yüksek getiri potansiyeli olan piyasalara yoğun sermaye girişleri olmaktadır. Bu durum gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerin gelişmişlik düzeyini yakalamalarına yardımcı olmaktadır. Diğer yandan, mali piyasaların giderek bütünleştiği günümüz dünyasında herhangi bir ülkenin mali piyasasında meydana gelen istikrarsızlık uluslararası mali piyasalarda zincirleme şekilde istikrarsızlıklara, hatta ekonomik krizlere neden olabilmektedir.

Uluslararası piyasalarda gerçekleşen krizlerin bir çoğunun kendine has özellikleri olması ve daha önceki krizlerin belirtilerinin farklılık göstermesi krizlerin öngörülememesine yol açmaktadır. Ancak krizlerin nedenleri ne olursa olsun

sonuçları aynı olmaktadır. Zira, milli gelirin düşmesi sonucu halk fakirleşmekte, mali piyasalardaki dalgalanmaların artması sonucu da yatırımcılar zarar etmektedir.

Özellikle 1997 yılında meydana gelen Asya krizi ve ardından 1998 yılında yaşanan Rusya krizi sonrasında dünyada krizlere karşı yeni yaklaşımlar geliştirilip uluslararası mali sistemin istikrarının artırılması yolunda genel bir görüş birliğine varılmıştır. Bu yaklaşımlar özünde küreselleşme sürecine yeniden güven tesis etme amacını taşımaktadır. Bu kapsamda krizlerin tedavisi yerine önlenmesi veya önlenemese dahi en az kayıpla aşılması konusunda çözüm önerileri ortaya konulmuştur.

Krize Giren Ülkelerin Krizleri Aşmada İzledikleri Yöntemler:

1997 yılı Temmuz ayında Tayland'da meydana gelen ve kısa sürede diğer Asya ülkelerine de sıçrayan ve Asya Krizi olarak adlandırılan kriz özünde mali kriz niteliği taşımaktadır. Bu sebeple krizin aşılması amacıyla mali sistemin yeniden yapılandırılması gereği ortaya çıkmıştır. IMF tarafından önerilen çeşitli mali sektör reformları doğrultusunda :

Bankacılık sektörü denetim altına alınmış,

Bazı bankalar kamu kaynaklarından yüksek maliyetle sermaye desteği sağlanarak ancak bu şekilde hızlı bir şekilde kurtarılmış,

Bazı bankalar yeniden yapılandırma amacıyla geçici olarak devlet kurumlarına devredilmiş,

Bazı bankalara düşük maliyetle likidite aktarılması yoluyla durumları düzeltilerek satışa çıkarılmış,

Kurtarılması olası görülmeyen bankalar tasfiye edilerek aktifleri açık artırma ile satılmış,

Zor durumdaki bazı bankaların problemlili kredileri devralınarak banka birleşmeleri teşvik edilmiş,

Zor durumdaki bazı bankalara sermaye girişı sağlayabilmek amacıyla yabancı sermaye üzerindeki sınırlamalar azaltılmış ve İflas Kanunlarında yenilikler yapılmıştır.

Asya krizinde yurtdışına çıkan sermayenin tekrar yurtiçine çekilebilmesi amacıyla faizlerin yükseltilmesi önlemi mevcut borç oranlarının yüksekliğı ve mali kurumların zayıflığı nedeniyle bu önlem ekonominin daha da zayıflamasına yol açmıştır. Örneğın, Endonezya'da şirketlerin yüzde 75'i iflas etmiştir. Yine Endonezya'da sermaye yeterlik oranı yüzde 4'ün altında olan bankalardan yeniden yapılandırma programı sunmaları istenmiş, uygun bulunan 9 bankaya merkez bankası tarafından likidite desteğı sağlanmış, bu destek karşılığında kurucu ortakların 16 milyar dolar tutarındaki aktifleri rehin alınmış, dört yıl içinde de sağlanan desteğın geri ödenmesi öngörülmüştür. Yeniden yapılandırma programı uygun bulunmayan 38 banka ise kapatılmıştır.

Asya'da yaşanan kriz esnasında ABD'nin son 25 yılın en düşük işsizlik rakamlarına sahip olması ve güçlü bir ekonomik dönem geçiyor olması krizle mücadeleyi kolaylaştıran bir faktör olmuştur. ABD ve pek çok Avrupa ülkesinde birbiri ardı sıra düşürülen faiz oranları beklenenden daha erken iyileşme dönemine girilmesine yol açmıştır.

Malezya ise sabit kur sistemine geçme, sermaye giriş çıkışlarına sınırlamalar getirme, yurtdışına ulusal veya yabancı para çıkarılmasını yasaklama, yurtdışına kaçan yerli sermayenin ülkeye geri dönüşü amacıyla çeşitli zorunluluklar getirme, hisse senetlerini satanların elde ettikleri nakitleri bir yıl süre ile dövize çevirmelerine engel

olma gibi özünde IMF'in onay vermediği türden politikalar uygulamış olmasına rağmen iyileşme dönemine girebilmiştir.

Rusya'da enflasyonun düşürülmesine yönelik politikalar üzerinde odaklanılmış, artan finansman ihtiyacının karşılanması amacıyla IMF, Dünya Bankası ve Japonya'nın da aralarında bulunduğu çeşitli ülke ve kuruluşlardan finansman taahhüdü sağlanmıştır. Rusya krizinin küresel bir nitelik kazanmasının en önemli nedeni Rusya hükümetinin tüm beklentilerin aksine 90 günlük moratoryum ilan ederek yatırımcının güvenini kaybetmesi olmuştur. Bu nedenle krizden bu yana Rusya'nın almış olduğu önlemler ülkeyi henüz düzlüğe çıkaramamıştır,

Çeşitli Uluslararası Mali Kuruluşların Krizlere Karşı Yeni Yaklaşımları

Küresel krizlerin önlenmesi, önlenemese bile etkilerinin azaltılabilmesi amacıyla dünyada pek çok ülke, uluslararası kuruluş ve ekonomist biraraya gelerek alternatif yaklaşımlar üretmeye çalışmışlardır. Uluslararası kuruluşların en önde gelenlerinin yaklaşımları kısaca aşağıda özetlenmiştir.

IMF:

IMF'nin yeni yaklaşımı IMF Direktörü Michel Camdessus tarafından belirtildiği üzere "bir onsluk (28 gram) önlemin bir poundluk (454 gram) tedaviden daha iyi olduğu" şeklindedir. IMF iyi yönetim, şeffaflık ve işbirliğinin mali krizlerin önlenmesinde anahtar olduğuna inanmakta ve hem kredi alanların, hem kredi verenlerin, hem de uluslararası kuruluşların ayrı ayrı sorumlulukları olduğu görüşünü dile getirmektedir. IMF ayrıca kredi verenlerin kredi alanlar gibi disipline edilmeleri gerektiğini de savunmaktadır.

IMF, üyelerinin uluslararası standartlara uyumu konusunda daha fazla çaba sarfedecek, mali sektörün sorunlarına daha fazla eğilecektir. IMF başarmayı hedeflediği yeni ekonomik düzende şu konulara öncelik verecek ve gerekli teşvikleri sağlayacaktır:

- Hükümetlerin daha sağlam makroekonomik, mali ve yapısal politikalar oluşturmaları,
- Merkez bankalarının daha tutarlı para ve döviz piyasası düzenlemeleri yapmaları,
- Denetim ve gözetim otoritelerinin her geçen gün daha da gelişen mali faaliyetleri kapsayacak ölçüde yöntemlerini geliştirmeleri,
- Mali piyasaların tüm aktörlerinin çeşitli uluslararası organlar tarafından ortaya konan ve geliştirilmeye çalışılan yeni standartlara ve şeffaflık ilkesine bağlı olmaları,
- Tüm ülkelerin sermaye hesabını serbestleştirmeleri.

IMF krizle mücadele konusunda yeni yöntemler de geliştirmiştir.⁵⁰

1. CCL (Contingent Credit Line – Olağanüstü Durum Kredisi)

- IMF 1999 yılının Nisan ayı sonunda almış olduğu bir karar ile kendisine üye olan ülkelerden ekonomileri güçlü olanların olası küresel mali krizlerin bulaşıcı etkilerinden korunmaları amacıyla Olağanüstü Durum Kredisi (Contingent Credit Line - CCL) adı altında bir fon oluşturmuştur. Asya krizi ile başlayan, Rusya krizi ile devam eden ve oradan da Latin Amerika'ya sıçrayan küresel krizde rezervleri erimiş, yapmış olduğu mali yardımlara rağmen hedeflenen başarıyı sağlayamayan

⁵⁰ (Camdessus Michel; "Preventing and resolving Financial Crises", 9.Haz. 1999; Breton Woods Konferansı.)

ve bu yüzden prestij kaybına uğrayan IMF için bu karar krize giren ülkelere karşı yaklaşımında temel bir değişikliğe gittiğini göstermektedir. Artık kriz sonrası müdahale yerine kriz çıkmadan önlemler alınması yaklaşımı önem kazanmaktadır. Bir ülkeye CCL kapsamında yardım yapılması IMF'nin o ülkenin ekonomik politikalarına duyduğu güveni yansıtmaya açısından uluslararası finans çevrelerinde de olumlu etkiler yaratacaktır.

- CCL'nin amacı kısa vadeli finansman sağlamaktır. Başka ülke veya ülkelerde meydana gelmiş bir kriz, üye ülkenin piyasalarına duyulan güvenin sarsılıp rezervlerde erimeye ve ödemeler dengesinde bir bozulmaya yol açarsa üye ülkenin talebi ve IMF'nin inceleyip onay vermesi ile devreye girmektedir. IMF, sağlayacağı fonun ve üye ülke tarafından uygulanacak politikaların kriz daha büyümeden bozulmayı düzelteceği beklentisi içindedir.
- CCL iki yıllık bir süre için verilmekte ve verildikten bir sene sonra tekrar gözden geçirilmektedir. Üye ülkenin CCL fonundan alacağı yardımın miktarı, Fon içindeki kotasının 3-5 katı kadar olmakla birlikte, Fon'un likiditesine ve olağanüstü durumun şiddetine bağlı olarak bu miktar artırılabilir. IMF'nin onayından sonra kotanın yüzde 5'i derhal verilmektedir. Üye ülke CCL fonundan yararlandığı ilk sene içerisinde IMF'nin düzenli fon çekilimlerine uyguladığı faiz oranının 300 baz puan üzerinde bir faiz oranı ödemekle yükümlüdür. Bu oran her altı ayda bir 50 baz puan artarak maksimum 500 baz puana ulaşmaktadır.
- IMF, CCL ile bir diğer kredi olanağı olan SRF'nin (Supplemental Reserve Facility – Ek Rezerv İmkânı) çok fazla bürokratik işlemler gerektirdiği eleştirisine de yanıt vermiş olmaktadır. SRF, IMF tarafından Aralık 1997 tarihinde aldığı bir karar ile

oluşturulmuş bir fondur. SRF ile CCL arasındaki temel fark, SRF'nin halihazırda krizde olan üye ülkelere tanınan bir imkan iken, CCL'nin krizde olmamakla birlikte krizin salgın etkisine maruz kalma olasılığı bulunan üye ülkelere sağlanan bir olanak olmasıdır.

- CCL'den yararlanma şartları ise şöyle sıralanmıştır:
- Üye ülke, IMF desteğine ihtiyaç duymayacak ölçüde bir ekonomik program uygulamakta ve o sırada krizin salgın etkisinden kaynaklanan olağandışı bir ödemeler dengesi güçlüğü içinde olmamalıdır. Yani kriz büyük ölçüde üye ülkenin kontrolü dışında, uluslararası piyasalardaki negatif gelişmeler nedeni ile yaşanıyor olmalıdır.
- Üye ülkenin ekonomik performansı IMF'nin yıllık olağan ziyaretlerinde olumlu olarak değerlendirilmiş olmalı ve IMF tarafından oluşturulan SDDS kriterleri ile (Special Data Dissemination Standart – Özel Veri Yayınlama Standartı) diğer uluslararası ekonomik standartlar ile uyum içinde olmalıdır (örneğin Basle Temel Prensipleri, maliye politikası ile parasal ve mali politikalar alanındaki şeffaflık ilkeleri gibi).
- Üye ülke kendisine kredi açan kuruluşlarla yapıcı ilişki içerisinde olmalıdır. Dış borcunu ve uluslararası rezervlerini dışsal bir krizin olumsuz etkilerini sınırlayacak şekilde başarıyla yönetiyor olmalıdır. (Reel döviz kuru, kamu borçlarının yapısı ve miktarı, dış borcun yapısı ve miktarı, brüt ve net uluslararası rezervlerin miktarı, kısa vadeli dış borcun payı, ticari bankaların net pozisyonu, yurtiçi kredilerin gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı gibi veriler olumlu olmalıdır).

- Üye ülke krizin bulaşıcı etkisinden korunmak amacıyla IMF'in onaylayacağı türden tatmin eden bir ekonomik ve mali program uygulamaya istekli olmalıdır.
- CCL ile ilgili en önemli eleştiri CCL fonlarına ihtiyaç duyduğunu açıklayan bir ülke piyasasından sermaye çıkışı olacağı eleştirisidir. Bu eleştiriye karşılık, IMF'den CCL desteği alan bir ülkenin ekonomisinin sağlam olduğu mesajının piyasalara verileceği, bu nedenle de sermaye girişinin yaşanabileceği tezi savunulmaktadır. CCL ile ilgili ayrıntılar henüz son halini almamış olup, bazı bölümleri geliştirilme aşamasındadır. IMF yetkilileri en kısa zamanda CCL'yi hazır hale getirip
- gerektiğinde uygulamaya koymayı hedeflemektedirler.

2. GDDS (General Data Dissemination System–Genel Veri Yayınlama Standartı)

- Asya krizi mali piyasalarda şeffaflığın önemini ortaya koymuştur. Şeffaflık piyasa iştirakçilerine ülkeler hakkında yeterli bilgiyi sağlayarak üstlenilen riskin boyutları konusunda yardımcı olacak ve kaynakların etkin dağılımını sağlayacaktır. Ayrıca, şeffaflık belirsizlik durumlarında, piyasaların istikrara kavuşmasına da yardımcı olacaktır.
- Bu doğrultuda, IMF 1997 yılının Aralık ayı sonunda almış olduğu bir kararla GDDS Sistemini oluşturmuştur. GDDS, IMF'ye üye tüm ülkelerin ana makroekonomik ve mali verilerinin toplanması ve yayımlanmasına yönelik bir standartlar bütünüdür.
- GDDS üye ülkelerin veri kalitelerini iyileştirmelerinin teşvik edilmesini, bu amaçla gerekli altyapının sağlanmasını, kapsamlı ve güvenilir ekonomik, mali ve demografik verilerin kamuoyuna duyurulmasını amaçlamaktadır. Bu sistemin

altyapısı, altyapı veri (kapsam, dönemsellik, zamanlılık), nitelik, ulaşılabilirlik ve bütünlük olmak üzere dört temel üzerine inşa edilmiştir.

3. SDDS (Special Data Dissemination System–Özel Veri Yayınlama Standartı)

- Şeffaflık ilkesinin bir diğer yansıması, IMF'nin 1996 yılının Mart ayı sonunda almış olduğu bir kararla SDDS sistemini oluşturmıştır. SDDS uluslararası sermaye piyasalarında yer alan veya yer almak isteyen ülkelerin temel makroekonomik ve mali verilerinin toplanmasına ve yayınlanmasına yönelik bir standartlar bütünüdür
- SDDS ekonomide 4 sektörü kapsamaktadır:

Reel ekonomi (Ulusal istatistikler ve işgücü piyasası istatistikleri)

Kamu sektörü (Kamu borcu dahil),

Mali sektör (Merkez bankası, mali kurum ve piyasalar)

Dış sektör (Eşya ticareti, resmi döviz rezervleri.)

- SDDS her sektör için bilgilendirme yapılacak bilginin türlerini, bilgilendirmenin hangi sıklıkta yapılacağını ve zamanını tanımlamaktadır. Şu ana kadar IMF'nin 47 üyesi SDDS'na üye olmuştur.
- SDDS GDDS'na göre daha yüksek veri kalitesi standartlarına sahip olması ve demografik bilgileri içermemesi nedeni ile GDDS'ndan ayrılmaktadır. GDSS, SDDS'ndan daha geniş kapsamlıdır. SDDS kapsamında yer alan 4 sektör dışında sağlık, eğitim, refah seviyesiyle ilgili bilgileri içermektedir. Ayrıca, GDSS bilgilendirmenin sıklığı ve zamanı konusunda SDDS kadar belirlemeler yapmamaktadır. Çünkü verilerin üretilmesi ve yayınlanmayla ilgili uygulamaların başarıya ulaşmasının zaman alacağı görüşündedir.

- SDDS ve GDDS kurulduğunda küresel koşullara göre sürekli yenilenmesi kabul edilmiştir. Son mali krizler bazı değişikliklerin yapılması ihtiyacını da gündeme getirmiştir. Özellikle Asya Krizinde SDDS'ların rezervler ve dış borç göstergeleri ile ilgili eksiklikleri ortaya çıkardığından, IMF SDDS'ların bu alanlardaki eksikliklerini giderme çalışmalarına başlamıştır.

Dünya Bankası:

- Dünya Bankası küreselleşmenin vazgeçilmez bir olgu olduğunu belirtmekte ve küreselleşmenin faydalarından daha fazla yararlanabilmek amacıyla düzenleyici ve gözetleyici kurumların güçlendirilmesi ve mali sektöre yönelik reformların yoğunlaştırılması gerektiği görüşünü savunmaktadır.
- Dünya Bankası'nın 1998 yılında yayınladığı raporda ekonomik gelişmede bilginin rolü üzerine odaklanılmıştır. Raporda, gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasındaki bilgi seviyesindeki farklılığı kapatmak ve ekonomideki mevcut bilgileri geliştirmek amacıyla çeşitli stratejiler açıklanmaktadır. Asya krizine ekonomi alanındaki bilgi eksikliğinin, özellikle finans kurumlarına ilişkin düzenli bilgi sahibi olunamamasının ve bu kurumları düzenleyici kurallar geliştirilmemiş olmasının neden olduğu savunulmaktadır.
- Dünya Bankası ekonomik krizin bir daha tekrarlanmaması ve küreselleşme sürecine duyulan güvenin yeniden kazandırılabilmesi amacıyla ülkelerarası sermaye akışının stabilize edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Krizlerden en fazla etkilenen gelişmekte olan ülkelerin büyük miktarlarda sermaye akımlarıyla mücadele edecek mali altyapı ve yeterli deneyimden yoksun olduklarını belirtmektedir. Daha esnek makroekonomik politikalar, daha sıkı mali

düzenlemeler ve eğer gerekirse kısa vadeli sermaye girişlerine kısıtlamalar getirmenin yararlı olduğuna işaret etmektedir.

- Dünya Bankası ayrıca krizlerden asıl etkilenenlerin ülke halkları olduğunu belirterek krizlerden en az zararla çıkılması amacıyla sosyal güvenlik ağıları kurulmasını önermektedir.
- Bir başka yaklaşım olarak Dünya Bankası, dünya ülkelerinin kendi aralarındaki her türlü ticari ve mali ilişkiyi düzenleyecek ortak kurallar geliştirmeleri gerektiğini, daha fazla işbirliği yapmaları gerektiğini belirtmektedir.

Basle Komite:

- ABD Merkez Bankası Başkanı Alan Greenspan tarafından da belirtildiği üzere gelişmiş ülke ekonomilerinin yüksek oranda borçlanmaları etkin gözetim ve denetime tabi olmaları nedeniyle bir sorun yaratmaz iken, özellikle gelişmekte olan ülkelerin mali sistemleri üzerindeki denetim eksikliği küresel krizlere yol açabilmektedir.
- Bu amaçla, Basle Komite Eylül 1997 tarihinde “Etkin Bankacılık Denetimi için Temel Prensipler” konulu bir rapor yayınlamıştır. Basle Komite esas olarak standart koyucu bir organ olup yayınlamış olduğu temel prensiplerin G-10 ülkeleri dışında da uygulanmasına çalışmaktadır. Basle Komite'nin etkin bankacılık denetimi ile ilgili çok sayıda çalışması mevcuttur.

- Meydana gelen krizler risk unsurunun ve sermaye yeterliği kavramının önemini daha da artırmıştır. Bu doğrultuda Basle Komite'nin sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemesinde değişiklikler yapması gerekmiştir.⁵¹
- Basle Bankacılık Gözetim Komitesi 1988 anlaşmasının yerine geçmek üzere yeni bir sermaye yeterliliği çerçevesi oluşturmaya karar vererek 3 Haziran 1999'da bu konuda çalışma başlatmıştır. 1988 yılında yürürlüğe giren sermaye yeterliliğine ilişkin ilk düzenlemede en önemli problem bankaların her bir varlık çeşidine belirli risk ağırlığı verilmesine karşılık kredi kullanan borçluların risk düzeyi ile herhangi bir hüküm içermemesidir. Basle Komite'nin eski düzenlemedeki eksiklikleri gidermek ve mali piyasalarda ortaya çıkan gelişmeler sonucunda başlattığı bu çalışma üç temel dayanaktan oluşmaktadır. Bunlar, asgari sermaye şartları, denetimsel inceleme süreci ve piyasa disiplinin etkin kullanımınıdır.⁵²

2.5. Bankalararası Satın Alma ve Birleşmeler

Firmalar başka pazarlarda faaliyet gösteren ve farklı ürün hatlarına sahip olan firmalarla birleşmeyi ya da satın almayı tercih etmektedirler. Birleşme, firmanın kendi içerisinde büyümesine kıyasla maliyet – zaman açısından daha ekonomik bir alternatiftir. Bankacılık sektöründe de son 17 yıldır. Banka birleşme ve satın almalarında görülen artış bu gelişimi doğrulamaktadır.

⁵¹ (A New Capital Adequacy Framework", Basel June 1999.)

⁵² (Greenspan, Alan; 20. Mayıs 1999; "Bankacılık ve Mali Hizmetler Komitesi Konferansı". Konuşmasının güncel yazılı görsel basından alınmış metnidir.)

1980'li yıllardan itibaren süren serbestleşme (deregulation) ile birlikte hem mali araçların sayısı hemde ülkeler arası mal ve hizmet ticaretinin hacmi önemli ölçüde artmıştır. Küreselleşme ülkelerdeki rekabeti artırmıştır. Artan yeni ürün talebi ve pazarlara girebilme isteği işletmelerde büyüme gereksinimi yaratmıştır. Bu yatırımların finansmanı yanısıra yepyeni riskler güçlü özkaynak yapısı, yüksek kalitede aktif, pasif gerektirmektedir. Banka birleşmelerinde artış görülmektedir. Bankalararası satın alma ve birleşmeler ve nedenleri genel anlamda gruplanabilir. Bunlar özetle ;

Mali piyasalarda artan rekabet, sermaye piyasalarındaki gelişmeler, uluslararası ve yerel düzenlemeler, gelişmiş ülkeler ve banka krizleri , uluslararası rekabet, müşteri talepleri, teknolojik gelişmelerdir. Bankalararası satın alma ve birleşmeleri piyasalar itibariyle Avrupa, ABD ve Japonya piyasaları olarak ayrıştırılabilmektedir.

Birleşmelerin bir diğer sınıflanması ise;

i- Yatay Birleşme; aynı alanda, aynı pazarda faaliyet gösteren iki firma birleşmesi.

ii- Dikey Birleşme;girdilerini üretirken çıktılarını satın alan iki firmanın birleşmesi.

iii- Sınıf içi Birleşme:birbiriyle ilintili alanlardaki iki firma birleşmesidir.

iv- Yığınsal Birleşme: birbiriyle ilintisiz alanlardaki iki firma birleşmesidir.

Ayrıca belli büyüklükteki ve krize girmiş olan bankaların sektörü olumsuz etkilememeleri için yasa koyucular tarafından kurtarılabilmektedir. Buna karşın hedef bankanın yöneticilerinin istememesine rağmen gerçekleşen "hostile mergers" birleşmeler olabilmektedir. Bankaların birleşmelerden beklediği sonuçlar; nakit akım riski ile kazanç riskinin azaltılması , ölçeğin artmasıyla birlikte prestijin ve pazar payının artması, farklı pazarlar ve genişleyen müşteri portföyü ve sonuçta ekonomik koşullara bağlı risklerden kaçınmaktır. Birleşmelerin bankalar için bir olumlu etkisi de vergi yükünün azaltılmasıdır. Birleşen bankalardan zarar eden, kar edenin vergisinde

indirim sağlayacaktır. Birleşmelerin banka performanslarına etkisinin olumlu olacağına inanılmaktadır. Birleşmeler ardından banka aktifinde bir miktar küçülme, karlılık kriterlerinde düşüş kaydedilmiştir. Ancak yapılan bütün çalışmalar göstermektedir ki birleşme ardından faiz dışı giderlerin toplam giderler içindeki payı azalmaktadır.

Birleşme ve satın almaların başarılı olmasında rol oynayan faktörler özetlenebilir;

a-Birleşen veya hedef ile alıcı bankalar aynı pazara yer almalıdırlar.

b-Hedef banka görece büyüklüğüyle birleşmedeki uyum sorunları doğru orantılıdır.

c- Küçük ölçekli banka birleşmelerinden daha fazla sinerji elde edilir.

d- Hedef banka aktif kalitesi birleşme sonrası performans üzerinde etkilidir.

e- Farklı pazarlarda, faaliyet alanlarındaki bankaların satın alınması veya birleşilmesi durumunda banka gelirleri artacaktır.

f- Daha yüksek satın alma primlerine razı olunmasının altında farklı alanlarda uzmanlaşmış bankaları satın alarak gelecekteki nakit akışlarında dalgalanmaya yol açabilecek risklerden kaçınma amacı bulunmaktadır.⁵²

Bu anlamda dünyada önemli banka birleşmeleri aşağıda belirtilmiştir.

MITSUI BANK-TAIYO KOBE	JAPONYA
MITSUBISHI-NIPPON TRUST-BANK OF TOKYO	JAPONYA
KYOWA-SAITAMA	JAPONYA
HSBC-MIDLAND	İNGİLTERE
BANK AMERICA-SECURITY PACIFIC –CONTINENTAL BANK	ABD
CITICORP –TRAVELLERS GROUP	ABD

⁵² (Gürlesel, C.F. Aralık 1997.)

CS HOLDING-SWISS VOLKSBANK-NEURER ARGUAER	İSVİÇRE
UBS- SWISS BANK CORP	İSVİÇRE
SWISS BANK CORP-SG WARBURG	İSVİÇRE-İNGİLTERE
ABN-AMRO	HOLLANDA
MANUFACTURES HANOVER-CHEMICAL-CHASE MANHATTAN	ABD
NCNB-SOVRAN-CITIZENS/SOUTHERN	ABD
DRESONER-KLEINWORT BENSON	ALM.-İNGİLTERE
LANDESBANK BERLIN-BERLINER BANK-BERLINER HYPO	ALMANYA
SANTA SPIRITO-CASSA Dİ ROMA-BANCO Dİ ROMA	İTALYA
BANKO SANTANDER-BANESTO	İSPANYA
BANCO EXTERIOR-CREDITO INDUSTRIAL-CREDIT AGRICOLA	İSPANYA
FIRST UNION-FIRST FIDELITY	ABD
FIRST CHICAGO-NBD	ABD
DEN DANSKE-COPENHAGEN HANDELSBANK-PROVINSBANENDANİMARKA	
SDS BANK-PRIVATBANK-ANDELSBANK	DANİMARKA
UNITAS-KANSALSIS-STS BANK	FİNLANDİYA
NMB BANK-POSTBANK	HOLLANDA
ING BANK-BARINGS	HOL.-İNGİLTERE
DEUTSCHE BANK-MORGAN GRENFELL	ALM.-İNGİLTERE
VEREINSBANK-HYPO BANK	ALMANYA
LLOYAS-TSB	İNGİLTERE

Dünya genelinde 1998 yılında gerçekleşen şirket birleşmeleri 1997 yılına göre %50 artış göstermiş ve 2.4 trilyon dolarlık bir meblağa ulaşmıştır. Bu rakam 1996 yılı değerinin iki

katından daha fazladır. 1998 yılı bugüne dek gerçekleşmiş en büyük ölçekli on birleşmenin (şirketler ve bankalar olarak) sekizinin gerçekleştiği yıl olarak dikkat çekmektedir⁵⁴

Yapılan araştırma sonuçlarına göre satın alınan şirketlerin hisselerinin değeri artarken, satın alan şirketlerin hisseleri ise genelde düşüş göstermektedir. Ancak orta vadelerde birleşmelerin yarısından azında birleşen şirketlerin piyasa değeri toplamda artmaktadır. Bir başka deyimle birleşmeler 1980' lerde sahip oldukları cazibeyi yitirmişlerdir. Mutlak anlamda tercih edilir olmaktan çıkmış ve bir mecburiyet haline gelmişlerdir. ⁵⁵

Son dönem birleşmeler; talep daralması , piyasa hacminin düşmesi, teknolojik gelişme artan rekabete bağlı olarak ürün/hizmet standartlarının hızla değişmesi gibi etkiler nedeniyle şirketlerin benimsemek durumunda kaldıkları savunma (defensive) stratejilerin sonucudurlar.1998 yılı içerisinde meydana gelen şirket birleşmeleri arasında finans sektöründe de ciddi birleşmeler meydana gelmiştir.

Deutsche Bank Amerika' nın büyüklük olarak sekizinci sıradaki bankası Bankers Trust' ı (hisse başına 93) dolardan satın alarak toplam 830 milyar dolarlık aktif büyüklüğünde be Amerikan yatırım bankacılığının doğal bir mensubu haline gelmiştir.

1989 yılına İngiliz yatırım bankası Morgan Grenfell' i alarak sınırötesi bankacılığa da girmişti. Citicorp ve Travelers finans sektörünün en büyük birleşmesini gerçekleştirerek 700 milyar aktif toplamı ile Citigroup' u kurmuştu.

Aslında ABD bankacılık sisteminin temelini oluşturan 1933 Glass-Steagall kanunu , ticari bankacılıkla yatırım bankacılığını birbirinden ayırmakta , mevduat-kredi

⁵⁴ . (The Banker, 1997, January (9-15), 1988.).

⁵⁵ (The Economist, (1997-Feb. 1999, Dec. 22, 10988, Oct. 17. 1998 (syf:93-94),Nov. 7, 1998 (syf:94), Oct.3-9,1998 (syf:93-98), Jan.31.1998 (syf:83).)

bankalarının hisse senedi brokerlığı yapmalarını ve sigorta şirketlerine sahip olmalarını yasaklamaktaydı. Ancak bu birleşmeyle geleneksel ticari (mevduat-kredi) bankacılığı alanında faaliyet gösteren Citicorp ile aslen bir sigorta şirketi olan ve yatırım bankacılığı yapan Travelers birleşmiş oluyordu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MALİ SİSTEMDE GÜVEN ARTTIRICI ÖNLEMLER VE POLİTİKALAR

3.1. Finansal Hizmetlerle İlgili Yakın Dönemde (90'lı Yıllar) Kamusal Düzenlemeler

Ülkelerin finansal kurumlarını ve piyasalarını yasal düzenlemelere tabi tutmaları ve denetlemeleri için geniş anlamda üç neden bulunmaktadır.

- i- Daha geniş ölçüde sistemik risk yaratma eğiliminde olan finansal kurumların yaşadığı güçlükler ile finansal piyasalardaki karışıklıkları önlemek,
- ii- Tüketicileri aşırı fiyatlardan ve finansal piyasalarda hizmet sunan kurumların çıkarıcı davranışlarından korumak;

iii- Krediyi ekonominin belirli sektörlerine tahsis etmek, politik gücün aşırı yoğunlaşmasını önlemek ve yasal olmayan faaliyetlere mani olmak gibi değişik sosyal amaçları gerçekleştirmek sayılabilir. ⁵⁵

Mali sistemde esas olarak fon arz edenlerin bilgi edinme imkanlarını geliştirmek , güven duygusunu korumak ve para politikası kontrolünü etkinleştirmek nedeniyle kontroller konulmaktadır.

Yatırımcıların daha iyi bilgilенmesinin sağlanması ile hedeflenen; mali piyasalarda yatırımcıların ters seçim (*adverse selection*) ve ahlaki krizle (*moral hazard*) karşılaşmalarına ve piyasaların iyi işlemesine engel olan Asimetrik Bilgi sorunudur. Japonya, Kanada, Batı Almanya ve ABD de benzer mali kontroller görülebilir.

Bütün bu ülkelerde menkul kıymet ihraç eden firmalar ve kurumların varlıkların kaynakları, gelir ve satışlarıyla ilgili şeffaf ve detaylı raporlama yükümlülüğü bulunmaktadır. İçeriden bilgi aktarılmasında (*insider trading*) suç sayılmaktadır.

Bankaların para arzında oynadıkları rol nedeniyle bunların denetlenmesi ve kontrolüyle de para arzı kontrolü de hedeflenmektedir. Bu yönde getirilen zorunlulukların biri de “karşılık ayrılmasıdır”.

ABD de FDIC; tasarruf sahiplerine bu yolla güvence vermekte ve zincirleme banka batmalarına engel olmaktadır.

Finansal Hizmetler ile İlgili Düzenlemelerde Yeni Eğilimler ;

Finansal hizmetlerle ilgili düzenlemelerde son on yıllık dönemde karşılaştığımız yeni eğilimler eski yaklaşımlarla kıyaslamalı olarak aşağıda sunulmuştur. ⁵⁶

⁵⁵ (Herring, R.J. , Litan, R.E.; 1995, The Brookings Institute)

⁵⁶ (Gürlesel, C.F. TBB Yayınları, İstanbul, Aralık 1997.)

Eski Dönem Yaklaşımlar:

Sabit tutulan ve yönetilen döviz kurları

Faiz oranlarında kontrol ve kredi dağılımında kurallar, kısıtlar

Sermaye hareketlerinde ve sınırötesi işlemlerde sınırlamalar

Mali kurumlarda ürün ve hizmet sunumunda hukuki ayrımcılık

Yenilikçi olup yeni araçlar geliştirilmesini engelleyen düzenlemeler

Masraf-Komisyon (charges-commissions) vb. hizmet ücretlerinde sabit fiyatlama

Ülkelerarası farklılık gösteren düzenlemeler

Para politikası aracı olarak rezervler

Portföy ve plasman dağılımında katı sınırlamalar

Doğrudan sınırlama ve kurallar ile düzenlemeler

Yeni Dönem Yaklaşımlar:

Dalgalı döviz kurları

Faiz oranları ve kredilerin dağılımını piyasanın belirlenmesi

Sermaye hareketleri ve finansal hizmetlere uluslararası serbesti

Mali kurumlar için "universal" ürün ve hizmet sunumuna yönelik serbesti

Rekabetçi ve yaratıcı bir çevre yaratılmasına yönelik düzenlemeler

Pazar ve rekabet şartlarının belirleyeceği fiyatlar

Uluslararası ortak normlar ve kurallar bütünü

İşlem yapabilme yetkisi için rezerv bulundurma

Sermaye tabanına bağlı portföy ve plasman oluşturmada serbesti getirilmesi

Mali güce bağlı risk alabilmenin teşvik edildiği düzenlemeler sayılabilir.

Yakın dönemde (90 lı yıllar) genel olarak ekonomiyi , kamuoyunu ve fon arz edenlerin korunması için altı tür önlem getirilmektedir.

MKB ve finansal piyasalarda insider trading yasaklanmıştır.

Ticari Bankalar ve kredi kurumları ile sigorta kurumlarına açılış izninin verilmesi , denetlenmesi ve aktiflerde kredi kullanımıyla ilgili sınırlamalar getirilmektedir. Aynı kurumlara ve mevduat kurumlarına \$ 100,000. ' a kadar her mudiye sigorta, her banka için mevduat sigortası kapsamındaki bankaların denetlenmesi ve aktif kalitesi ve yapısıyla ilgili kısıtlar getirilmektedir. Tasarruf ve kredi kurumları ve şirketlere de denetleme ve edinebilecekleri varlıklarda sınırlamalar getirilmektedir.

Bankacılık düzenlemeleri dört ana kategoride incelenebilir.

Mevduat sigortası, banka aktifleriyle ilgili düzenlemeler, sermaye yeterliliği, denetleme ve banka gözetimi ile sermaye piyasası faaliyetleri ile bankacılık faaliyetlerinin ayrıştırılması .

Yasal düzenlemeler ilk elde piyasaların işlemesinde kamu müdahalesinin farklılaşmamış bir yığını gibi görülsede genellikle; " fiyatlama, kar piyasaya giriş ve / veya çıkış üzerindeki kontroller ile minimum sermaye yükümlülüklerini açılacak, krediler üzerindeki sınırlamaları, tek bir kişiye açılacak kredilerin miktarına ilişkin sınırlamaları, bankayla ilgili olan (yöneticilere, ortaklara ve bunlarla ilgili) kişilere açılacak kredilere ilişkin sınırlamalara, bankalara açık faaliyetler üzerindeki kısıtlamaları ve bankaların ürünleri ve bu ürünlerinin fiyatları hakkındaki bilgilerle, mali tablolarına ilişkin bilgilerin sağlanmasına ilişkin düzenlemeleri " içermektedir. ⁵⁸

Bu düzenlemeler birbirini karşılıklı olarak tamamlamakta ve bir düzenlemeler bazen birden fazla amaca hizmet etmektedir.

3.2. Uluslararası Bankacılık Düzenlemeleri Konusunda İş Birliği

Uluslararası Bankacılığın Geleceği :

⁵⁸ (White L. J. 1994, Oxford Review of Economic Policy, Winter.)

Liberalizasyon ve deregulasyon banka denetçilerini riskler konusunda daha duyarlı kılmaktadır. A.T. ve G10 ülkeleri denetçilerinde, yükümlülüklerinde global bir harmoni sağlama ve sıkılaştırma yönünde (piyasalarda ki gelişmeye hitap edebilecek aktörler sağlama amacıyla) eğilim oluşmuştur. Bu yönde deregulasyon süreci; konsolide denetim, mevduat sigortası ve sermaye yeterliliğinin yeniden biçimlendirilmesi sürecini tetiklemiştir. Bu süreç halen devam etmektedir.

Türev piyasalarda ki hızlı gelişme ek sermaye yeterliliği yükümlülüklerinin risk yönetimi için getirilmesi ihtiyacını doğurması beklenmektedir. Bankalar risk yönetiminde tecrübe ve birikim elde etmiştir. Artık özellikle son global krizle yaşanan gelişmelerde yeni yükümlülükler getirilmesinde ve bunların şekillendirilmesinde kendi iç denetim tecrübelerinden yararlanılması gereğini ortaya koymuştur.

Yasal düzenlemeler bankaların istikrarını dört şekilde etkileyecektir. Bunlar;

- (i) Çeşitlendirme (diversification) konusunda getirdiği kısıtlamalar,
- (ii) Karlılık üzerindeki artırıcı veya azaltıcı etkiler,
- (iii) Yöneticilerin ve sahiplerin risk alma yada riskten kaçınma konusundaki teşviklerini ve olanaklarını sınırlamak,

- (iv) Suistimal ve yetersiz yönetimleri önlemek, denetim ve gözetim.

Ulaşılan genel sonuç; yasal düzenlemelerin istikrarı bozucu etkisi olduğudur. Çünkü yasal düzenlemeler çeşitlendirmeyi kısıtlamakta, karlılığı azaltmakta ve mevduat sigortasının varlığı nedeniyle risk almayı teşvik etmektedir.

Ancak yetersiz olacağının bilinmesiyle birlikte denetim gerekliliği mevcuttur. ⁵⁹

⁵⁹ (Benston, G.S. ;1991, Macmillan 1991.)

Bankacılığı ilgilendiren düzenlemeler konusunda uluslararası iş birliği ve uyumlaştırma diğer bir önemli konudur. Düzenleyici otoriteler arasında işbirliği giderek globalleşen dünyada sistematik riskleri önlemek açısından önemli olduğu gibi bazı temel standartlarda uyum sağlaması uluslararası sistemin istikrarı açısından önem kazanmaktadır. Özellikle BCCI örneği düzenleyici kurumlar arasındaki işbirliği gereksinimini arttırmıştır. Diğer yandan BIS Sermaye yeterlilik düzenlemeleri (Basle Accord) uluslararası standartların uyumlaştırılmasının önemli bir örneğini oluşturmaktadır. Diğer yandan OECD de düzenlemelerin uyumlaştırılması konusunda aktif bir rol oynamaktadır.⁵⁹

Birmingham Zirvesi (1998) Sonuçları:

Son yıllarda artan globalleşme ile birlikte Meksika, Japonya, Rusya ve G.Doğu Asya ülkelerinde yaşanan kriz tüm dünyayı etkilemiştir.1998 yılında Birmingham Zirvesinde bu tespitin altı çizilerek tüm dünyada mali istikrar üzerinde yeni yapılanmalara gidilmesi yönünde fikir birliğine varılmıştır. Esnek bir yapıda olan bankacılık sektörünün daha iyi denetlenmesinin, ekonomik büyümeye katkıda bulunacak olan uluslar arası sermaye hareketlerinin giriş şartlarının zorunlu bir etkeni olduğu sonucu ortaya konulmuştur. Özellikle bu yönde olmak üzere, 1997 yılı Eylül ayında Basle Komitesi (12 gelişmiş ülkenin merkez bankaları ve denetim birimleri tarafından) tarafından mali istikrarı sağlamak ve desteklemek için kararlar alınmıştır.

Bankacılık denetimi için 25 ana prensip benimsenmiş, bu prensipler IMF ve Dünya Bankasının Hong Kong' taki yıllık ortak toplantısında deklere edilmiştir.Bunlar arasında denetim birimlerinin siyasi iradeden ve Merkez Bankalarından alınarak oluşturulacak yeni

⁵⁹ (Miskhin, F.S. ;1992)

bir Kurul' a devredilmesi kararı dikkati çekmektedir. Mali sistemdeki son dönem ciddi sorunlar buna gerekçe olarak gösterilmiştir. Gerek Avrupa gerekse Amerika ve Japonya' da çok sayıda bankanın batmış olmasında denetim fonksiyonunun yetersiz kaldığı sonucu çıkarılmaktadır. Özellikle G.O. Ülkelerde denetim birimlerinin siyasi otoriteye bağlı olması nedeniyle sağlıklı denetim yapılamamakta ve sağlıklı kararlar alınamamakta bunun yanısıra siyasi irade gerek denetimlere gerekse uygulamalara müdahale etmektedir. Buna karşılık MB nezdinde denetim yapılan ülkelerde ise, MB ' sının görev alanının genişlediği bu nedenle de hem MB ' nın görevlerini layıkıyla yerine getiremediği hem de sağlıklı denetim koşulları yaratılamamaktadır. Özellikle MB' larının görev alanının genişletilmemesi gerektiği, esas fonksiyonunun piyasalardaki fiyat istikrarını sağlamak olduğu, bu itibarla MB' larının bu alanda yoğunlaşması gerektiği deklere edilmiştir. (Basle Prensipleri)

Ulusal düzenleyici otoriteler arasında işbirliği veya bankacılık düzenlemeleri konusunda uluslararası uyumlaştırmada kamu yararı ve sistemik riskleri önleme ile rekabeti koruma , geliştirme ve tüketimci refahını arttırmak hedefi gözetilmektedir. Gelişmeler göstermektedir ki asıl önemli olan özellikle sistemik risk ve bu riski önlemeye yönelik yasal düzenlemelerdir.

3.3. Türkiye' de Bankacılığın Denetim ve Düzenleme Yapısı

Bu açıklamalar çerçevesinde Türkiye' de bankacılığın denetim ve düzenleme yapısını daha geniş bir perspektif içinde ele alabiliriz. Gerçektende ülkemizde mali sektörün denetim ve düzenleme açısından kurumsal yapısını incelersek çoklu bir yapı ile karşılaşmaktayız.

(i) Bakanlar Kurulu; Bankaların kuruluşuna izin vermek , mevduat sigorta primlerini belirlemek, Sermaye Piyasası Kurulunu tayin etmek,

(ii) Merkez Bankası; Para politikasını yürütme yanısıra ödeme sistemini yönetmek, likiditeyi düzenlemek, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunu yönetmek, munzam karşılık ve disponobilite gibi yasal yükümlülükleri düzenlemek ve kendi kanunundaki yetkileri ile sınırlı olmak üzere denetim yapmak.

(iii) Hazine Müsteşarlığı; Bankaları, sigorta şirketlerini finansal kiralama şirketlerini faktöring şirketlerini , özel finans kurumlarını denetlemek ve banka hariç diğerlerinin kurulmaları için izin vermek ve bu kurumların faaliyetleri ile ilgili konularda düzenleme yapmak. Banka kurulması için izin başvurularını kabul etmek.

(iv) Sermaye Piyasası Kurulu; Sermaye piyasalarına ilişkin düzenlemeler yapmak, menkul kıymet borsalarını kurmak ve denetlemek, aracı kurumların yatırım ortakları, yatırım fonlarının kuruluşlarına izin vermek, bunları denetlemek ve bunlarla ilgili düzenlemeleri yapmak. Sermaye piyasası araçlarına ve halka açık anonim ortaklıklara ilişkin düzenleme yapmak.

Bu çoklu yapı içinde yasal açıdan en bağımsız kuruluşlar Sermaye piyasası Kurulu ile Merkez Bankasıdır. Çok sayıda denetim ve düzenleme yetkisi ile donatılan Hazine Müsteşarlığı ise doğal olarak siyasal otoriteye bağımlı bulunmaktadır. Bu çerçevede ele aldığımızda ülkemizde kurumsal yapının yeniden örgütlenmesi ve mali kesimin denetim ve düzenlemelerini yapacak kurumun ayrı ve tek bir çatı altında toplanması ve oluşturulacak bu kurumun siyasal etkilerden arındırılması için siyasal otoriden özerk ve bağımsız bir kurum olması gerekmektedir. Gerek 1980 li yıllardaki gerekse 1994 de bankaların denetimlerinin zamanında yapılıp yapılmadığı, yapıldysa tespitler çerçevesinde harekete geçilip geçilmediği konusunda Hazine Müsteşarlığı ve siyasal

otoritenin sorumluluğu hiç sorgulanmamaktadır. Diğer taraftan siyasal otorite çeşitli kaygılarla zamanında müdahale edememiş yada gerekli önlemleri alamamış olabilir. Yada çok sayıda kurum arasında eşgüdüm ve işbirliği sağlamak güç olmuş olabilir. Bu nedenle yeni yapılanmada bağımsız bir kurum oluşturulması birincil koşul olmalıdır.

Bu çerçevede Türkiye’ de mali kesimin gözetim, denetleme ve düzenleme yetkilerinin tek çatı altında toplanması amacıyla bir “Para ve Sermaye Piyasası Kurulu” kurulması gerekli olabilir. Bu kurum gözetim, denetim ve düzenlemeyi tek çatı altında toplarken aynı zamanda “Para Otoritesi” ile Gözetim, Denetim ve Düzenleme Otoritesinin birbirinden ayrılması olanağını da sağlayacaktır.

Son Dönem Gelişmeler;

Türkiye ‘ de kurulması düşünülen Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu yeni Bankalar Kanununda taslak olarak kabul edilmiştir. Plan ve Bütçe Komisyonunun kabul ettiği Bankalar Kanunu Tasarısında yer alan hükümler özetle aşağıda sunulmuştur;

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Kanunda gösterilen yetkiler çerçevesinde düzenlemeler de yapmak suretiyle uygulanmasını sağlamak, uygulamayı denetlemek ve sonuçlandırmak, tsarrufların güvence altına alınmasını sağlamak ve kanunla verilen diğer görevleri yapmak ve yetkilerini kullanmak üzere kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip olarak kurulmuştur. Kurum tasarruf sahiplerinin haklarını ve bankaların düzenli ve emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye sokabilecek ve ekonomide önemli zararlar doğurabilecek her türlü işlem ve uygulamaları önlemek, kredi sisteminin etkin çalışmasını sağlamak üzere gerekli karar ve tedbirleri almak ve uygulamakla yükümlü ve yetkilidir.

Kurul başkan ve yedi üyeden oluşur. Üyelerin ikisi Hazine Müsteşarlığınca kalanlardan Maliye Bakanlığı, Merkez Bankası, Türkiye Bankalar Birliği ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Sermaye Piyasası Kurulunca önerileceklerden birer kişi Bakanlar Kurulunca atanacaktır. Görev süreleri dolan üyeler yeniden seçilebileceklerdir. Türkiye' de bankaların kuruluşları ve faaliyete geçme esaslarının belirlenmesi ve şube açılışlarında en az beş kurul üyesinin onayıyla gerçekleşebilmesine izin verilecektir. Faaliyet izinleri kurulun önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir.

Denetleme Sonrasında Alınacak Tedbirler; Denetlemele sonucunda bu kanuna dayanılarak (Bankalar Kanunu) alınan kararlara ve yapılan düzenlemelere , bankacılık ilke ve teamüllerine aykırı ve bankanın güvenilirliğini tehlikeye düşürecek nitelikte işlemlerin tespit olunması halinde kurum (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) ilgili bankayı uyarır. Uyarı sonucunda istenen tedbirler alınmaz veya uarıya neden olan işlemler tekerrür ederse kurul ;

-Yönetim kurulu üyelerinin tamamını veya bir kısmını görevden alabilir,

-Bankanın faaliyetlerini, türü itibarıyla tüm teşkilatını veya gerekli görülecek şubelerini veya muhabirlerle ilişkilerini kapsayacak şekilde kısıtlamak için karar alabilir.

-Bankanın mevduat sigortası primlerini yükseltmek veya kabul ettiği mevduatın tamamına yakınına karşılığa tabi tutmak da dahil olmak üzere her türlü tedbiri almaya ve uygulamaya yetkilidir.

-Bir bankanın taahhütlerini karşılayamama durumunun tesbiti halinde kurum, likitidenin güçlendirilmesi amacıyla uygun bir süre vererek bankadan; yatırımlarının

(uzun vadeli ve duran değerlere) kısıtlanması, iştirak ve gayrimenkuller gibi varlıkların elden çıkarılması, sermayenin artırılması veya kaynak sağlanmasını isteyebilir.

-Ayrıca bir bankanın gelir-gider dengesinin bozulduğunun ve bu durumun süreklilik kazandığının tespiti halinde , Kurum uygun bir süre vererek bankadan durumunun düzeltilmesi için sermayenin artırılması da dahil olmak üzere gider azaltıcı – gelir artırıcı tedbirlerin alınması isteyebilir.

-Zararların özkaynakları aşması veya gerekli tedbirlerin alınmaması durumunda banka sermayesi kurul tarafından res'en artırılarak verilecek sürede hissedarlar artırılan sermayeyi taahhüde davet edilebilir.

Bir bankanın yönetim ve denetimini elinde bulunduran ortak veya ortaklar grubunun banka kaynaklarını bankanın güvenilirliğini zedeleyecek biçimde zarara uğrattıkları belirlendiğinde kurul bunların temettü hariç ortaklık haklarını ve bankanın yönetimini Mevduat sigorta Fonu' na devretmeye yetkilidir. Türkiye' de faaliyette bulunan bankalardan birinin diğer bir veya birkaç banka ile birleşmesi veya bütün borç, alacak ve mevduatını Türkiye' de faaliyette bulunan diğer bir bankaya devretmesi kurulun iznine tabidir. ⁶¹

⁶¹ (TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda Kabul Edilen Bankalar kanunu metni, S. Sayısı:783.)

3.4. Avrupa Para Birliğinde Banka Denetimi:

3.4.1. Avrupa Para Birliğinde Bankacılık Mevzuatı Temel İlkeleri:

Birlik içerisinde sermaye hareketleri serbesttir. Üye ülke kredi kurumları yerel otoritelerden izin almaksızın diğer üye ülkelerde şube açabileceklerdir ve hizmet sunabileceklerdir.

Yetkilendirme ve çalışma kuralları üye ülkelerce ortaklaşa kullanılacaktır. ⁶²

Yetki alan kuruluşlar yetki veren ülkenin otoritelerince gözetime tabi tutulacaklardır.

Ayrıca 1.1.1993 ' ten itibaren kredi kurumlarının diğer ülkelerdeki şubeleri, likitide rasyoları ile ilgili düzenlemeler hariç, faaliyet izni aldıkları ülkenin otoritelerince gözetime tabi tutulmaktadır. İhtiyat rasyoları alanında gerçekleştirilen uyumlaştırma çabası olarak ödeme gücü rasyosu (İhtiyat rasyoları alanında gerçekleştirilen uyumlaştırma çabası olarak ödeme gücü rasyosu) tanımlanmıştır.

Buna göre 1.1.1993 tarihinden itibaren asgari olarak kabul edilen bu oran birlik üyesi ülkelerde % 8 olarak (Özkaynaklar/ (Riske göre düzeltilmiş Aktifler + Bilanço Dışı Kalemler) uygulanacaktır.

Mevduat sigortası uygulaması açısından üye ülkelerden yalnızca Belçika, Almanya, İspanya, Fransa, Hollanda ve İngiltere' de mevduat sigortası uygulaması bulunmakta olup alınan kararda (22.12.1986 tarih ve 87/63/EEC sayılı kararı) sigorta sistemi bulunmayan ve kurmayı henüz planlamamış üye devletlerin sigorta sistemini 1.1.1990 da yürürlüğe koymaları öngörülmektedir. Daha sonra ise 94/19/EC sayılı AP ve Konsey direktifiyle tüm üye ülkelere mevduat garantisi zorunlu kılınmıştır. Buna göre bu amaçla bir yada birden çok kurum kurulabilecektir. Garanti mevduat hesabına değil, mevduat sahibine verilecektir. Kredi kurumunun şubelerine yatırılan

⁶² (E.C. ; 24.06.1988 tarihli direktif ve 01.07.1990 tarihli karar)

mevduat merkezinin bulunduğu ülkedeki garanti sistemince korunacaktır. Aynı direktife göre sigorta kapsamına alınması gerekli en az mevduat tutarı 20.000 ECU olarak belirlenmiş, eğer ülkedeki mevcut sistem daha düşük bir tutar öngörüyorsa 15.000 ECU' den az olmamak şartıyla bu tutarın 31.12.1999 ' a kadar devam etmesi kararlaştırılmıştır. 20.000 ECU olarak belirlenmiş limit her beş yılda bir yapılacak incelemeyle değiştirilebilecektir.

94/19/EC sayılı AP ve Konsey direktifinden özetle çıkarılabilecek sonuç ise; mevduatı koruma konusunda "en iyisi" denebilecek bir kurumsal çatı bulunmamaktadır. AB bu gerçeği kabul etmekte şimdilik standartlaşmadan çok minimum korumayı hedeflemektedir. Değişik ülkelerde sistemler bu ülke bankacılık sistemlerinin evrimine ve mevcut düzenlemelere bağlı olacaktır.

Ülkelerde yerel düzeyde banka denetimine ilişkin mevcut örgütlenme modellerinin parasal birlik ortamında sürdürülemeyeceği ileri sürülmektedir. Denetimin ülkelere bırakılması durumunda, birlik içerisinde bankacılık piyasasının gelişiminin engelleneceği ve ulusal denetçilerin sınırlı kalacak yetkilerinin etkin olmalarını engelleyeceği düşünülmektedir. Ülke dışında faaliyet gösteren mali şirketlerin sayısının artışı Avrupa Mali piyasalarındaki entegrasyon nedeniyle bankacılık denetiminde merkeziyetçilik görüşü ağırlık kazanmaktadır.⁶²

3.4.2. Denetimde Merkeziyetçilik Gerekliliği;

Genel merkezinin bulunduğu veya kurulu olduğu ülke denetim otoritelerinin (BCCI örneğinde olduğu gibi) bir bankanın yurtdışı işlemlerinden doğan riskleri ve müşterileri konusunda etkin olamamaları, birlik dahilinde tek paraya dayalı ödeme

⁶² (Çelebican, Gürkan. Haziran, 1995.).

denetimde merkeziyetçilik gerekliliği yönündeki görüşlerini desteklemektedir. Dolayısıyla bankacılıkta denetimin ne şekilde merkezileştirilebileceği sorusuna cevap olarak yeni bir örgütsel yapılanmaya gidilmesi önerisi karşımıza çıkmaktadır. Birlik içinde bu konuda öneri (her konuda olduğu gibi) bir komisyon kurulması ve denetimin bu komisyon aracılığıyla yapılması şeklindedir. Bu öneriye getirilen eleştiri ise komisyonun bankacılık konusunda yeterli birikim eksikliği olacağı ve mevcut sistemden farklı sonuçlar getirmeyeceği şeklindedir.

Diğer öneri ise; denetim görevinin , Birlik bünyesinde oluşturulacak yeni bir kuruma verilmesidir. Denetimde koordinasyonun sağlanabilmesi amacıyla oluşturulacak bu kurumda hiyerarşik olarak ilişki içerisinde olan üç komitenin yer alması önerilmektedir. Birinci komitede denetimlerle ilgili olarak teati ardından görüş bildirecek özerk bir forum niteliğindeki A.B. Denetim Otoriteleri Temas Grubudur.

İkinci komite ise; I. Bankacılık Direktifi' nin II. Maddesi ile kurulmuş olan ve üye ülke denetim otoriteleri ile merkez bankalarının temsilcilerinden oluşan Bankacılık Danışma Komitesidir. Kurum bünyesindeki diğer komite ise A.P.E içerisinde oluşturulan Bankacılık Denetimi Alt Komitesidir. Burada da üye ülke merkez bankaları ve/veya merkez bankası dışındaki kurumların temsilcilerinden oluşacaktır.

Ayrıca AMB'nın elinde oluşabilecek güç yığılmasının bu şekilde önlenilebileceği de düşünülmektedir. Denetim yetkisi de AMB veya onunla birlikte üye ülke merkez bankalarından oluşacak A.M.B Sistemine verilmesi önerilmektedir. Bu görüşe göre banka denetimi para politikaları ile birlikte düşünülmelidir. Güçlü bankacılık sistemi parasal istikrarın sağlanmasının ön koşulu olarak değerlendirilmelidir. Bu yöndeki bir tercihin istenen sonuçların tersi bir duruma neden olabileceği de öne sürülmektedir. Çünkü Merkez Bankasının para politikalarının uygulanmasını erteleyebileceği,

Çünkü Merkez Bankasının para politikalarının uygulanmasını erteleyebileceği, bankaların karlılığını arttırmak ve ödeme güçlerini korumak için likitide ihtiyaçlarının teminine yönelik faaliyetlere ağırlık verebileceği ihtimali göz önüne alınmaktadır.

Nitekim para politikalarının uygulanmasının ve banka denetim fonksiyonunun Merkez Bankası ya da farklı otoriteler tarafından yerine getirilmesini destekleyici yeterli bulguya rastlanmamaktadır.Yapılan bir araştırma sonuçlarına göre 1980-1990 dönemine ilişkin ekonomik veriler esas alınarak incelenen 24 ülkenin 11' inde Merkez Bankası, 13 ' ünde ise farklı farklı otoriteler tarafından söz konusu işlevler yerine getirilmekte olup, enflasyon oranları ve istikrarlı bankacılık açısından hangisinin daha istikrarlı olduğu sonucuna ulaşılamamıştır.⁶³

Bu nedenle her iki fonksiyonun farklı otoriteler tarafından yerine getirildiği Almanya ve Belçika' da denetim otoritesi ile Merkez Bankasının bankacılık ile ilgili istatistiki bilgilerin toplanmasında ve analizinde işbirliği örneğinden hareket edilerek , AMB' ye ya da AMBS' ye karar verme gücünün devredilmesi gerektiği ileri sürülmektedir.

Japonya' da Mali Sistemdeki Krize Karşı Uygulanan Politikada merkezi yapının uygulamalarına örnek olarak verilebilir.

3.4.3. Banka Denetiminin Özerkliği ve İngiltere FSA (Financial Services Authority)

Örneği:

İngiltere' de kurulan Mali Hizmetler Kurulu (FSA) nun yapısı kuruluş amaçları ve kurulmasına neden olan etkenler ;

⁶³ (Çelebican, Gürkan. Haziran, 1995.).

yapıya sahip olan Federal Banking Supervisory Office tarafından yerine getirilirken Fransa ve Belçika' da bir bankacılık komisyonu denetleme fonksiyonunu gerçekleştirmekte, Japonya' da ise bankacılık denetimi Maliye Bakanlığı tarafından yerine getirilmektedir.

Buna karşılık Amerika' da denetim süreci ülkenin Federal yapısı nedeniyle biraz karışık bir görüntü arz etmektedir. Bu itibarla banka denetiminden sorumlu olarak The Controller of The Currency görülmekte, ayrıca Federal Deposit Insurance Corporation , Federal saving and Loan Ins. Corporation (FSLIC), de denetim yetkilerini haiz bulunmaktadır. Bu birimler ayrıca yazdıkları raporları Federal Home Loan Bank System ' e göndermektedirler. Bu karışıklığı gidermek için bir çok hükümet söz vermekte ancak başarılı olamamaktadır.⁶⁵

İngiltere' deki Uygulama:

Gerek Basle Komitesinde alınan prensip kararları ve gerekse AT Komisyon ve Paramentosunda alınan kararlar çerçevesinde İngiltere' de Mayıs 1997 de Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından hükümetin iki aşamada mali sistemde reform yapmayı planladığı açıklanmıştır. İlk aşama olarak Bank of England' ın (BOE) banka denetimi, yükümlülüğünün yeni ve güçlendirilmiş bir kurula devredilmesi, ikinci aşama ise İngiltere' deki mali hizmetler işinde tek bir otoriter düzenleyicinin olmasıdır. Bu çerçevede hükümet BOE kanununda değişiklikler yapmak suretiyle 1999 sonlarında yürürlüğe girmesi planlanan bir taslak hazırlamıştır.⁶⁶

FSA Kuruluş amacı: Basle Komitesinde alınan prensip kararları ve gerekse AT Komisyon ve Paramentosunda alınan kararlar çerçevesinde tamamen özerk bir

⁶⁵ (Miskhin, F.S. ; 1992).

⁶⁶ (Sözkonusu taslak 01.06.1998 de Kraliyet Makamınca onaylanarak yürürlüğe girmiştir.)

yapıya sahip olan FSA yani Mali Hizmetler Kurulu kurulmuş 1999 Şubat ayından itibaren de fiilen göreve başlamıştır. Bu kurulun amaçları:

- İngiltere' de mali sistemin güvenilirliğini korumak ve devam ettirmek.

BOE , Hazine ve Maliye Bakanlığı ile FSA bu görevi paylaşmışlardır. Bu üç kuruluş işbirliği için aralarında bir daimi komite oluşturmuşlardır.

- Kamunun Bilgilendirilmesinin Sağlanması :

Burada esas amaç kamunun eğitimidir. Mudileri karar alırken bilgilendirmektir. Bu itibarla şeffaflık mali piyasaların etkin bir şekilde çalışması için zorunluluk arz etmektedir. Mudilerin bilgilendirilmesi için tüketici birlikleri ve eğitim kurumlarının yakın işbirliğine girmesi amaçlanmıştır.

- Kamu çıkarının korunması:

Bu amacın gerçekleştirilmesi için etkin ve istikrar sağlayıcı şekilde denetim yapılması hedeflenmiştir. Ayrıca kamu şikayetlerinin kurula kolayca ulaşması için bir düzen ve birim oluşturulmuştur. Mali Suçlarla Mücadele Etmek; mali kurumların para aklamakta araç olarak kullanılmasını önlemek bu itibarla istihbarat, araştırma, ve sorgulama yaparak ilgili diğer kurumlarla yakın işbirliğine girmek.

FSA' nın Yetkileri ve Güçleri:

Görev dağılımı şu şekildedir: Yetkilendirme-onay-tanıma, araştırma ve müdahale, disiplin ve cezalandırma şeklinde yapılmıştır. Yapılmasına izin verilen faaliyetleri tanımlamak, uygulanacağı kurumlara yetki vermek. Yasal düzenlemelere uymayan, gerekir şartları yerine getirmeyen kurumların yetkilerini geri almak. Mali kurumların üst düzey yöneticilerine onay vermek gerektiğinde bu onayı geri almak ve yasalra aykırı eylemlerde bulunanların istihdamını engellemek, yasaklamak yetkisi kurula verilmiştir. Kurul kanundan alacağı güç ile yerinden ve gerekirse uzaktan gözetim ve denetleme

yetkisine sahiptir. Bu itibarla kurumlar istendiği durumda her türlü belge ve bilgiyi kurula sunmakla yükümlüdürler. Kuruluşların faaliyetlerini denetleyecektir. Mali bünyelerinde çıkan sorunlarla ilgili olarak kuruluşların faaliyetlerine müdahale etmek, gelir-gider dengelerini sağlamakiçin gerekir tedbirleri ve kısıtlmaları getirmek görevi vardır. Kurul yanlış ve yasalara aykırı hareket eden personel ve kuruluşla aleyhine soruşturma raporları düzenlemek ve bunları cezalandırmak yetkisine sahiptir. Asılsız söylenti yayanları ve piyasaları yanlış yönlendiren açıklamalarda bulunanları "sivil ceza" ile cezalandırmak. Kurallara uygun hareket ederken yine de müşterilerin zarara uğratılmaları durumunda bu zararların telafi edilmesini veya iadesini isteyebilir.

Mali piyasalara zarar veren şahıs ve kurumların varlıklarının dondurulması amacıyla mahkemeye başvurmak hakkı bulunmaktadır. Mali piyasalara zarar veren , kanunda belirli hususlara aykırı hareket eden şahıs ve kurumların faaliyetlerini engelleyebilir.

Insider Trading ve manipölasyon yapanlar ile kara para aklayanlar hakkında dava açmak ve kuruluşların faaliyetlerinin yetkileri dahilinde yapılıp yapılmadığını denetlemek, gerektiğinde dava açabilecektir.

Kurulun Organizasyon Yapısı: Kurul üyeleri onbeşi geçmeyecektir. Yönetim kurulu; üyeleri Hazine ve BOE guvernörlerince ortaklaşa atanırlar. Kurulda bir başkan ve üç yardımcısı ile başkana yardımcı olacak genel sekreter , direktörler ve danışmanlar bulunmaktadır. Yardımcılar faaliyetleri bölüşmektedirler.

Merkez Bankası, Hazine ve FSA İşbirliği Esasları:

Bu üç kurum arasında işbirliği esaslarını belirlemek için 1997 Ekim ayında bir anlaşma imzalanmıştır. Merkez bankası özetle; mali sistemin istikrarının sağlanması sorumluluğunun süreceği Londra piyasalarında belirleyici konumunun süreceği belirtilmiştir. Hazinesinin yasama ve düzenlemelerden sorumlu olacağı , operasyonel

olarak FSA ve Merkez Bankası'nın faaliyetlerinden herhangi bir sorumluluğunun bulunmadığı, ancak ulusal ve uluslar arası alanda geniş buhranlarda kanun değişikliği önerileri gündeme geldiğinde bakan adına bir sorumluluğu bulunacaktır. Böyle durumlarda Hazine MB ve FSA' yı göreve çağırabilecektir. Buna karşılık FSA' nın sorumlulukları ise;

1. Bankalar, toplulukları, yatırım şirketleri, sigorta şirketlerinin denetim ve yetkilendirilmesi
2. Mali piyasalar ile takas sistemlerinin denetlenmesi,
3. Mali piyasalar ile kuruluşlar ile ilgili düzenleyici politikalar uygulanmasıdır.

Mali kuruluşların M.Bankasına verdikleri raporlamaları FSA ' ya da tekrar verme durumunda kalmamaları için bilgilerin tek merkezde toplanması yönünde bu iki kurum aralarında anlaşacaklardır. ⁶⁷

İngiltere' deki FSA örneğinden görüleceği gibi Merkez Bankasının gerçek fonksiyonu olan piyasa ve fiyat istikrarının sağlanması alanına ağırlık vererek bankacılık ve mali kuruluşların denetimi Basle Komitesi Kararları çerçevesinde özerk yapıdaki FSA adlı kurula devredilmektedir. Kurul özerk olmakla birlikte MB ve Hazine ile de temas içinde olacaktır. Söz konusu kurul MB tarafından uygulanan bankacılık denetim standartlarını koruyacak, gerektiğinde ihtiyaç halinde bunlarda değişiklik yapabilecektir. Bu itibarla banka risk ağırlıklı denetim standardını değiştirmeye yönelik çalışmalara başlamıştır. Yeni bir denetim politikası klavuzu hazırlanmaktadır. Bu örnekte görüldüğü gibi bir Kurul' un ülkemiz şartlarına uygun halde oluşturulmasının gerek yerel gerekse uluslar arası piyasalarda olumlu hava yaratacağı düşünülmektedir.

⁶⁷ (Bank of England; i- "Banking act Report", ii- Financial stability Review – Issue 5, Autumn, 1998, iii- FAS tanıtım Broşürü, iv- 1994 BOE, Quarterly Bulletin, February).

3.5. G.Doğu Asya ve Japonya’da Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılması:

Krizin temel nedenleri:

1997 yılında Temmuz ayında Tayland’da ortaya çıkan mali kriz kısa sürede Endonezya, Malezya ve Filipinlere sıçramış Kasım ayında G.Kore’nin krize girmesiyle daha da genişlemiştir. Krizin etkisiyle bu ülkelerin para birimleri önemli değer kayıplarına uğramışlar, sermaye piyasası çökmüş, yurtiçi faiz oranları yükselmiş, önemli miktarda yabancı sermaye ülke dışına çıkmıştır.Söz konu gelişmeler, banka ve şirket iflaslarına, yurtiçi talep ve Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) büyümesinin ciddi bir biçimde yavaşlamasına neden olmuştur.

Kısa vadeli borçlardaki artış, uluslararası konjonktürdeki gelişmeler, makro ekonomi ve döviz kuru politikalarındaki tutarsızlıklar ile finans kesimindeki yapısal bozukluklar krizin temel nedenlerini oluşturmaktadırlar. Özellikle kredi kullandırımında aşır devlet müdahalesi, kredilerin gayrimenkul yatırımları gibi verimsiz alanlara yatırılması nedenleriyle kredilerin geri dönüşü sağlanamamış ve sonuçta finans kesiminin riskleri artmıştır. Hükümetin mali sektöre sağladığı garantilerden kaynaklanan ahlaki riziko sorunu yanında sektörün denetim dışında kalmış olması da finans kesimindeki krizin derinleşmesinde etkili olmuştur.

Mali sorunların çözümü için alınan önlemler :

Bu ülkelerde mali sistemdeki belirtilen sorunların çözümü ve dolayısıyla bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması için birtakım önlemler alınmıştır.Bunlar:

Mali bünyesi problemlili bankaların yeniden yapılandırılması amacıyla kullanılabilecek yöntemler ülkeden ülkeye farklı olmaktadır.

(Genel olarak uygulanan yöntemler için bkz. Tablo 3.1)

Herbir önlemin kendine göre avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır.

Doğu Asya ülkelerinde krizin aşılabilmesi için IMF tarafından çeşitli mali sektör reform programları çöğnenmiş ve bu programların uygulanması desteklenmiştir. Bu çerçevede öncelikle sermaye aktarımı ve birleşme gibi önlemlerin yanısıra bazılarının faaliyetlerinin durdurulması ve aktiflerinin yeniden yapılandırılması amacıyla oluşturulacak kurumlara devredilmesi önerisinde bulunulmuştur. Ancak bankaların yeniden yapılandırılması amacıyla kullanılacak kamu fonlarının da sınırlandırılması istenmiş, kredilerin sınıflandırılması, karşılık ayrılma zorunluluğı ve sermaye yeterliliğı gibi standartlar ile muhasebe, denetim ve bankaların tasfiyesine ilişkin yasal düzenlemeleri güçlendirici önlemlerin alınması tavsiye edilmiştir. Ayrıca Kore, Endonezya ve Tayland bankalarında yabancı sermaye yatırımlarının serbestleştirilmesi, kamu tarafından yapılacak likitide desteğinin ise sıkı kurallara bağlanması öneriştir. Bankalar yanında şirketler ile ilgili olarak da bunların iç ve dış borçlarının yeniden yapılanması ve batık olanların tasfiyesi istenmiştir. Japonya' da 1990 yılında başlayan mali krizin içerdığı tutarların büyük boyutlara ulaşmasına rağmen kapsam itibariyle ön planda gayrimenkul ve borsa spekülasyonuna dayanan kredi plasmanlarının zaafiyetinden kaynaklanan bir sorundu. Japon hükümeti krize zararın karşılanabilmesi için zaman kazanılmasına yönelik bir politikayla yaklaştı. Kamuya ait yatırım fonlarının borsada büyük ölçekli alımlarıyla Nikkei-Index in hızlı düşüşü bankaların bilanço gelirlerini azaltarak şüpheli duruma giren kredi alacakları için bu düşüş bankaların karşılık ayırma imkanlarını daralttığından durduruldu. Zaman içinde elde edilecek kazançlarla kapatılamayan kredi plasmanlarının tekrar kabul edilebilir boyutlara indirilebileceğı hesaplanıyordu.1992 yılından itibaren hükümet 560 milyar dolar sarfederek ekonomik büyüme ve iç talebin arttırılması

Zaman içinde elde edilecek kazançlarla kapatılamayan kredi plasmanlarının tekrar kabul edilebilir boyutlara indirilebileceği hesaplanıyordu.1992 yılından itibaren hükümet 560 milyar dolar sarfederek ekonomik büyüme ve iç talebin artırılması yoluna gitti. 1996 yılında daha önceleri fazla veren devlet bütçesindeki açık GSMH' nin %5'ine yaklaşmıştı. Artık Japon hükümeti Yamaichi' nin batışı konusunda da "piyasanın kendi kararını verdiğini " açıklayarak müdahale yerine piyasayı kendi başına bırakma niyetini belli etmiştir. Ancak gidişat göstermiştir ki merkezi karar organının müdahalesi sonuna dek gerekmektedir.⁶⁷

3.6. Mevduat Sigortası

Tasarruf sahibi mudilerin bankalardaki birikimlerini aniden talep ettiklerinde bankaların ödeme güçlüğü çekmelerini önlemek için geliştirilmiş en gelişmiş ve kurumsallaşmış uygulama mevduat sigortasıdır. En genel anlamda; tasarruf sahiplerinin finansal kuruluşlara yatırdıkları tasarrufların tamamen ya da kısmen güvence altına alınması olarak tanımlanabilir. Kayıp riskleri, bu tür riskleri daha iyi analiz ve absorbe ettiğine inanılan devlete yada bu amaçla kurulmuş özel kurumlara transfer edilir.

Dünya genelinde uygulamaların kuruluş tarihleri; ABD de 1933, Belçika'da 1985, İngiltere'de 1982, Fransa'da1980, Hollanda'da 1979 ,İrlanda'da 1989, İtalya'da 1987, Japonya'da 1971, İspanya'da 1977, Almanya' da 1966 ve Türkiye'de 1960 dır. Bu ülkelerde katılım ve yönetimler ise; ABD'de gönüllü katılım ve kamusal idare iken takipdedn ülkelerde sırasıyla ; gönüllü katılım ve kamusal idare, zorunlu katılım ve kamusal idare , zorunlu katılım ve özel idare, gönüllü katılım ve özel idare, zorunlu

⁶⁷ (İmrahor, A, İlyas; 1998)

Coğu ÷lkede sigorta t÷m para birimlerinde mevduatı kapsarken, İngiltere, Belçika, İrlanda ile Japonya sadece kendi yerel para birimlerini kapsar.

90' lı yıllara doğru A.B. ÷lkeleri küçük yatırımcıları koruma amaçlı mevduat sigortası uygulamasıyla yeni tanışırken ABD neredeyse yarım yüzyıldır sigorta kapsamının daraltılmasını tartışmaktadır. ABD deki ilgili kurum (Federal Savings and Loan Ins. Corporation) yetkileirni ve görevini ticari bankalar için bunu yürüten Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) devretmiş durumdadır.

Mevduat sigortasının bir çok ÷lkede bankacılık düzenlemelerinin ortak bir özelliğidir. Bir çok ÷lke mevduat sigortasını Amerika' daki uygulamayı taklit biçiminde adapte etmişlerdir. A.B.D sigorta sistemi diğer ÷lkelerin örnek teşkil eden ÷lke çapında kurulmuş sistem olmakla birlikte dünyadaki ilk genel mevduat sigorta sistemi değildir.

(Bkz.tablo 3.2. ÷lkeler İtibariyle Mevduat Sigorta Sistemleri)

Bugün A.B.D de mevduat sigortası hem bankacılık sisteminin istikrarı hem de mevduat sahiplerinin korunması açısından zorunlu bir kurum olarak kabul edilmektedir. Son yıllarda artan rekabetle gözlenen olguysa bankaların lisan değerinin (charter value) aşındırması ve risk almayı arttırmasıdır. Artan rekabet ise aşırı risk almayı teşvik ettiğı gibi sigorta talebini de arttırmıştır. A.B.D bir yana bırakılırsa sigorta kurumlarının çoğunun 1980 li yıllarda kurulmaya başlanması bu yargıyı haklı çıkarmaktadır.

Bankacılığı düzenleyen otoritelerin ekonomik açıdan ödeyebilirliğini yitiren kurumlar hakkında önlem ve karar almasını da geciktirmesi de sigorta sisteminin aşırı risk almayı teşvik etmesine ilave etmektedir.

Bankalarda yaşanan kriz dönemi iflasları ulusal ekonomik koşulların kötü olduğı ve bankalardan kredi kullanan çok sayıda müşterinin borçlarını ödeyemediğı ve faiz

oranlarındaki değişkenlerin varlıkların piyasa değerlerini borçların altına düşürdüğü ortamlarda çıkar. Normal denebilecek iflaslar ise esas olarak normal konjonktürde izlenen münferit olaylardır. Kriz dönemlerinde çok sayıda banka güçlükle karşılaşılabılır. Münferit banka iflasları artık bağımsız değildir ve pozitif bir korelasyon vardır. Kriz iflaslarını tahmin etmek ise güçtür ve bunun doğurduğu zararlar büyüktür. Özel sigorta şirketlerinin krizde iflaslarını değil normal banka iflaslarının risklerini üstlenmeleri beklenebilir. Bu nedenle kriz iflasları için kamusal sigorta kurumları daha uygundur. Kriz iflaslarının doğuracağı zararlar özel sigorta kurumlarının yüklenemeyeceği kadar yüksektir. Ancak mevduat sigorta sistemlerinin tarihi incelendiğinde mevduat sigortası sistemlerinin çoğunlukla kamusal kurumlar olarak kurulmuşlardır.⁶⁹

(Bkz. Tablo 3.3: Kurumsal Özellikleri İtibariyle Bazı Ülkelerde Mevd. Sig. Sistemleri).

Özel bir sigorta kurumunun sunacağı garantilerinde rezervleri ile kısıtlı olup bu nedenle mevduat sigortasının kamusal olması gerektiği sonucu çıkmaktadır. Mevduat sigortası sağlamada devletin bir doğal avantaja sahiptir çünkü vergileme gücü olmayın özel sigorta şirketlerinin güvenilir rezervleri olduğu söylenemez. Bu açıdan bakıldığında mevduat sigorta kurumları ya devlet kurumları ya sektörün organize ettiği kurumlar yada kamu otoriteleri ile katılımcı bankaların birlikte organize ettiği kurumlar olarak ortaya çıkabilmektedirler. A.B.D Filipinler, Hindistan, İrlanda, İspanya, Kanada ve ülkemizde sigorta kurumları devlet kurumlarıdır. Almanya, Avusturya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Lüksemburg, İsviçre'de sektör organizasyonudurlar.⁷⁰

⁶⁹ (Goodhart, 1995, The M.I.T Press)

⁷⁰ (Parasız, M. İker .1994; İstanbul.).

Avusturya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Lüksemburg, İsviçre'de sektör organizasyonudurlar.⁶⁹

Belçika, Hollanda, İngiltere, İtalya, Japonya, Norveç'de kamu sektörü ortak organizasyonudurlar. Ancak ister devlet kurumu isterse sektör organizasyonu olsun sistemlerin çoğu Hazine yada Merkez Bankası tarafından desteklenmektedir.

Halen uygulanan sigorta sistemleri sınıflandığında Almanya, Belçika, İspanya, İsviçre, İtalya, Lüksemburg, da ihtiyarı mevduat sigortası sistemi uygulanırken A.B.D, Avusturya, Danimarka, Filipinler, Finlandiya, Fransa, Hindistan, Hollanda, İngiltere, İrlanda, Japonya, Kanada, Norveç ve Türkiye'de zorunlu sigorta sistemi uygulanmaktadır.

(Bkz. Tablo 3.3) İhtiyarı bir sigorta sisteminde riskli bankalar daha fazla yarar sağlayacaktır. Bunun nedeni daha fazla risk alan bankaların mevduat sigortasına olan talebin daha yüksek olması ve bu bankaların ihtiyarı bir sisteme en önce katılmak istemeleridir. Opsiyonel bırakıldığında riskli bankalar sisteme dahil olurken daha az riskli bankalar ise sistemden uzaklaşacaktır.

Sistemler yakından incelendiğinde genellikle sektör organizasyonu şeklinde örgütlenen sigorta sistemlerinin genellikle ihtiyarı sistemi benimsediğini göstermektedir. Gerçekten de devletin örgütlediği sistemde ihtiyariliğin benimsenmesi halinde iyi bankalar sistemi terkedecek ve kamu desteğini alan sistemde yalnızca kötü ve riskli kurumlar kalacaktır. Bu da doğal olarak istikrarsızlığı ve ahlaki rizikoyu artıracaktır. Mevduat sigortası banka yönetimlerini rehavete itmek ve iyi banka ile kötü banka arasındaki farkın tam rekabet koşullarına aykırı olarak ortadan kalkması gibi ahlaki problem/kriz yaratmaktadır.

⁶⁹ (Parasız, M. İker .1994; İstanbul.).

Mevduat sigortası uygulamalarında ileriye sürülen yaklaşımlardan biriside bankanın riskine dayalı olarak sigorta primlerinin saptanması yaklaşımıdır. Bu özel sigortacılıkta uygulanan tekniklerin mevduat sigortası sistemine taşınması çabasıdır. Sigortacılıkta risk arttıkça karşılaşılabilecek olan zarara kıyasla prim miktarı da artar.

Gerçek hayatta bankaların her biri ayrı bir risk düzeyine sahiptir. Uygulamada sigorta sistemlerinin hemen hepsi münferit banka riski ile ilişkilendirilmeyen sabit bir mevduat sigorta primi esasına dayanmaktadır. Sabit bir prim oranının olması halinde bir banka düşük bir risk düzeyine sahipse bu banka için mevduat sigortası aşırı-fiyatlanmış demektir. Eğer banka riskli ise tersi durum ortaya çıkmaktadır.

Gelecekteki sözleşmelerde sınırlı risk alma uygulaması demek olan *put-option* kavramının mevduat sigortasına uygulanabileceği düşünülmektedir.

A.B.D de 1994 yılından itibaren riske dayalı prim uygulanmaktadır. En iyi denetim ratingine sahip (birleşik CAMEL ratingi 1 ve 2) olan ve sermaye rasyosu iyi (risk-ağırlıklı sermayesi en az %10, Tier 1 rasyosu %6 ve Tier 1 kaldıraç rasyosu % 5) olan bankalar için prim oranı toplam mevduatın %0,23 (;\$100 için 23 cent) olarak belirlenmiştir. Buna karşın en kötü ratingine sahip (birleşik CAMEL ratingi 4 ve 5) olan ve sermaye rasyosu iyi (risk-ağırlıklı sermayesi en az %8 , Tier 1 rasyosu %4 ve Tier 1 kaldıraç rasyosu %4) olan bankalar için prim oranı toplam mevduatın %0,31 i ; \$ 100 için 31 cent olarak belirlenmiştir.⁷⁰

Türkiye’ de Mevduat Sigorta prim esasları:

Ülkemizde 94/5565 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile mevduat sigorta primlerinin yeni esasları belirlenmiştir. Buna göre mevduat sigortası primleri gerçek kişilerin açtıkları

⁷⁰ (Berger-Herring-Szegö ; 1995).

Türk Lirası cinsinden tasarruf mevduatı niteliği haiz döviz tevdiat hesapları toplamının üçer aylık dönemler itibariyle;

a) Sermaye yeterliliği rasyosu %8 ve üzerinde olan bankalar için on binde 25;

b) Sermaye yeterliliği rasyosu %8 in altında olan bankalar için binde 26 dır.

Sermaye yeterliliği esas alınarak bir ölçüde getirilen riske dayalı prim esas risk gruplarını çok kabaca ikiye ayırmıştır. Bu iki ayırım arasındaki prim farkı ise çok küçüktür. Bu nedenle yapılan ayırım çok gerçekçi değildir.

Bazen sistemde münferit yada yaygın risklerin ortaya çıkması halinde ek prim alınabilmekte yada prim oranları artırılabilir. Yaşanan BCCI olayından sonra 1992 yılında İngiltere de sterlin mevduatlarının % 0,025516 oranında ilave bir prim alınmıştır. Diğer yandan Japon bankacılık sisteminin sorunlarının 1995 de belirgin hale gelmesiyle 1996 yılından itibaren uygulanacak primlerin oranı bankaların mevduatının %0.012 sinden %0,084 e çıkarılmıştır. Yeni primler Japon bankalarının mevduat sigorta kurumuna olan katkısını yaklaşık 7 kat arttırarak 70 milyar Yenden (680 milyon USD) 490 milyar Yene (4,7 milyar USD) çıkaracak yani bankaların karlarının % 8 inin sistemin istikrarı için kullanılmasını sağlayacaktır. Böylesi yüksek katkı oranı bir başka sanayileşmiş ülkede yoktur. Diğer yandan A.B.D de FDIC 1996 yılında sermaye yeterlilik katsayısı yüksek bankaların primlerinin sıfıra indirmeyi planlamaktadır. Sermayesi zayıf bankalar mevduatın %0,27 sine kadar prim ödeyeceklerdir.⁷¹.

Diğer yandan bankacılık sisteminin yeniliklere ve gelişmelere açık olması nedeniyle sürekli yeni risk türleri ortaya çıkmaktadır. Yeni bir risk kaynağının ortaya çıkması ile bunun teşhis edilmesi, ölçülmesi, ve primin hesaplanmasında dikkate alınması

⁷¹ (Financial Times, December 23/24, 1995)

arasında bir zaman farkı yada gecikme ortaya çıkar. Bu gecikme de bankaların portföylerini sürekli bu riskli yatırımlara kaydırmalarını teşvik eder. Bu nedenle riske dayalı prim sürekli yeni riskleri yakalamaya çalışan bir yapıda kendini bulabilir.

Bu veriler dikkate alındığında riske dayanan primin aslında bankacılıkta iflas riskini ve bunun maliyetini azalttığını söylemek güçtür. Mevduat sigortası sistemlerinin bir başka özelliği mevduatın belirli bir parasal tavan içinde sigortalanmasıdır⁷².

Örneğin FDIC nin sigorta sınırının \$ 100.000 olması gibi FDIC nin bu sistemi mevduat sigortası sistemini kuran ülkelerin çoğu için örnek teşkil etmiştir. Mevduat sigortası sistemleri genel olarak bu şekilde, bir başka deyişle sabit bir üst tavan belirleyen Almanya, bankanın sermayesine bağlı bir tavan sistemi uygulanmaktadır. Buna karşılık bir başka yaklaşım herhangi bir tavan uygulamama yaklaşımıdır. 1994 yılından itibaren Türkiye’ de de uygulamaya konulan bu sistem Finlandiya ve Norveç tarafından da benimsenmiştir. Aslında teorik olarak sınır var gözükmemesine karşın Almanya’ nın modelini de sınırsız güvence sistemi içinde düşünmek gerekir. Hesap miktarı dikkate alınmaksızın bütün mevduatın sigortalandığı sisteme genellikle % 100 mevduat sigortası denilmektedir. Tam koruma yalnız küçük mevduat sahiplerinin değil tüm mevduat sahiplerinin fonlarını finansal açıdan güçlük içinde olan bankadan çekme yönündeki teşviği azaltır ve muhtemelen bir bankanın güçlükleri daha başarılı bir biçimde atlatılmasına yardımcı olur. Güçlük içindeki bankalar sigortalı mevduata daha fazla faiz ödeyerek bir cezai maliyete katlanmadan istedikleri kadar fon elde edebilirler. Tam koruma mevduat sahiplerinin, ticari bankaların mali durumlarını araştırma konusundaki gereksinimi azaltır. Bu araştırma aslında hem güç hem de maliyettir.

⁷². (Miskhin, F.S. 1992)

Banka krizlerini aşmada Sigorta tavanı kullanılabilir mi?

Banka krizlerini aşmada bu yöntem kullanılmaktadır. Örneğin 1990 ların başında yaşanan krizi Norveç bu şekilde çözerken 1994 başında da ülkemizde bankalar yönelik tahaccüm bu şekilde aşılmıştır. 94/5565 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 5 Mayıs 1995 den itibaren bir kişiye ait Türk Lirası cinsinden tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliği haiz döviz tevdiat hesaplarının tamamı mevduat sigortası kapsamına alınmıştır. 1930 Büyük Buhranını Kanada'nın açık olmayan %100 mevduat garantisi ile aştığı belirtilmelidir.

Mevduat sigortasının maliyetinin ne olduğu ya da sigorta primini kimin ödediği sorusunun cevabı maliyetin kime ait olduğunu göstermektedir. Bir mevduat sigortası sisteminin maliyeti üç ana başlık altında toplanabilir. Bunlardan ilki sistemin direkt maliyeti olarak ifade edilmekte ve bunu sigorta primleri ile sistemin faaliyet masrafları oluşturmaktadır. Sigorta priminin neyin üzerinden ve hangi oranda alınacağı ülkeden ülkeye değişmektedir. (bkz Tablolar 3.3 ve 3.1)

Sigortacılığın temel ilkesi sigorta kapsamında kalan ve tazmin edilecek parasal yükümlülüğün esas alınarak primin belirlenmesidir. Mevduat sigortası açısından sigortacılığın bu genel ilkesine her zaman uyulduğunu söylemek olası değildir. Bu konuda ülkeler arasında çok farklı uygulamalar söz konusudur. (Bkz.Tablo 3.4.) Buradan anlaşılacağı gibi bazı ülkelerde (örneğin Kanada) koruma kapsamındaki mevduat üzerinden prim hesaplanırken çoğu ülkelerde (A.B.D, Belçika, Japonya, İngiltere, İrlanda gibi) ulusal para yada yurtiçi mevduat üzerinden alınmaktadır. Buna karşılık toplam mevduat üzerinden hesaplamanın yapıldığı ülkelerin (Almanya, Filipinler, Hindistan, İtalya) yanısıra bazı ülkelerde (Hollanda, Lüksemburg) özkaynaklar üzerinden hesaplama yapılmaktadır.

1990'lı yılların başında bankacılık sistemlerinde kriz yaşanan Finlandiya ve Norveç'de toplam varlıklar üzerinden primlerin hesaplanması da prim hesaplanmasında ilginç bir örnek oluşturmuştur. Türkiye' de halen uygulanan sistem gerçek kişilerin açtıkları Türk Lirası cinsinden tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliği haiz döviz tevdiat hesapları toplamı üzerinden prim hesaplanmasıdır.

Mevduat Sigortasına Getirilen Eleştiriler var mıdır?;

Mevduat sigorta sisteminin de "Too Big to Fail" politikası gibi sistemde riskleri elimine etmek yerine riskleri arttırdığı ileriye sürülmektedir. Bu risk de yine yukarıda belirttiğimiz gibi iki biçimde ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle mevduat sigortasının bütünüyle kaldırılması gerektiğini ileriye sürenler olduğu gibi sigortalı mevduatın sınırını azaltılması gerektiğini ileriye sürenler de vardır.

Bir diğer uygulama örneği ise mevduat sigorta sistemini çok önemli olmadığını, asıl işlevin merkez bankasının SKM işlevine ve bu konuda ona duyulan güvene dayanmaktadır. Bu konuda 1930 lardaki Kanada deneyimi örnek olarak verilmektedir. Büyük Buhran sırasında Kanada' da ki ticari bankaların hemen hepsi ekonomik açıdan ödeyebilirliklerini yitirmişlerdi. Ancak bu dönemde ne bankalara bir tahaccüm olmuş ne de banka iflas etmişti. Bunun nedeni resmen ne bir merkez bankası ne de bir mevduat sigortası kurumu olmamasına karşın, federal hükümetin toplumun zimni olarak %100 mevdat garantisi tanımasıydı. Halk resmen bir merkez bankası ve mevdat sigortası olmasa bile SKM işlevinin hükümetçe yerine getirileceğini ve yatırdıkları parayı alacaklarına inanırsa bu bir sigorta sisteminden daha etkin bir işlev görebilir. Aynı şekilde 1994 Krizinin ülkemizde aşılmasını sağlayan aslında mevduat sigorta sınırının kaldırılarak mevduata TMSF tarafından sınırsız güvence getirilmesi değil belki de bu sınırsal güvenin devletçe verilen bir garanti olmasının ilişkin inançtır.

3.7. Lider Bankalar İçin Too Big to Fail ve Too Political to Fail Politikaları

Bankacılıkta hergeçen gün “lider” ve “lider-olmayan banka ayrımı risk değerlendirme ve izleme çalışmalarında önem kazanmaktadır. Bazı bankaların batamayacak yada batmasına izin verilmeyecek kadar büyük olup olmadığı sorusuna verilecek cevap büyüklük tanımına bağlı olmakla beraber cevap “evet” tir. Bazı bankaların batamayacak yada batmasına izin verilmeyecek kadar büyük olduğunu söylemek bir bakıma bu bankaların “lider” olduğunu söylemektir. Örneğin Almanya’ da Deutsch ve Commerzbak, Japonya’da şehir bankaları, İngiltere’ de National Westminster ve Barclays Bank ve diğer ülkelerin sistemlerinde ağırlığını hissettiren bankalardır. Bu tip bankaların yardıma ihtiyaç duymaları halinde Almanya’da Raiffesei-Zentralbank ve İsveç’ te Nordbanken olaylarında olduğu gibi kolayca yardım bulabilirler. Avrupa ülkelerinde özellikle İtalya’da bankaların devlet güvencesinde olmalarının nedeni sektördeki kamu mülkiyetinin gelenek olarak sürüyor olmasıdır. Credit Lyonnais, BNP ve Societe Generale gibi büyük Fransız bankaları da uzunca bir süredir kamudadır. Almanya’ da endüstrinin finansmanını genelde üç lider banka (Deutsche, Dresdner ve Commerzbank) tarafından yapılır ve bu bankaların şirket finansmanı ve sermaye piyasası faaliyetlerinde geniş olarak bulunuyor olmaları bunlarında iflasın sonuçlarının katlanılamaz olması nedeniyle müsaade edilemez. Japonya’ da 1945 yılından beri hiçbir banka net zarar beyan etmemiş olup bu gelenek son krize kadar sürmüştür. Japon Merkez Bankası’nın büyük bankaların iflasına izin vermeyeceği inancı mevcuttur. ABD de yaşanan örnekte ise Continental Illinois Bank ilk 10 banka arasında iken ödeyebilirliğini yitirmiş olmasına rağmen batmasına izin verilmemiştir. FDIC \$ 100,000. a kadar tasarruflara garanti vermiş, bunu aşan hesap tutarlarını da

garanti kapsamına almış bankanın bono hamillerinin kayıplarını da üstlenmiştir. Bir çifte standardı yansıtan bu doktrinin amacı kamunun bankacılık kurumlarına olan güvenini korumak ve büyük bankaların iflası ve bu bankaların interbank faaliyetlerinin yaygınlaştırdığı sistematik risklerden kaçınmaktır. Federal otoriteler birleşme sağlayamayınca milyarlarca dolarla mevduat sahipleri bütünüyle korunmuş oldular.

A.B.D dışındaki ülkelerde genellikle too big to fail politikası resmen deklere edilmediği için istatistiksel veri bulmakta güçlük çekilmekle birlikte çok sayıda örnek vardır. İspanya'daki Banesto ile Fransa'daki Credit Lyonnaise bunun en yakın örnekleridir. ⁷³

Benzeri yaklaşım ile büyük bankaların iflasının sisteme çok büyük zararlar verme olasılığı nedeniyle batılı ülkelerin hemen hepsinde büyük bankalar kurtarılmaktadır. Bu politikanın iki önemli istisnası büyük sistemik etkisi olmayan BCCI ile Drexel -Burnham-Lambers dir.

Yaşanan bir olguda lider olsa da olmasada "batmayacak kadar politik" bankalar olabileceğidir. 2 milyar \$ büyüklüğünde bir varlık toplamı ile ABD nin 250. büyük bankası olan The National Bank of Washington batmak için çok büyük kategorisi içinde olmamakla birlikte pay sahiplerinin politik bağlantıları nedeniyle kurtarılmıştır.

Ancak daha sonra 500 milyon dolar kredi aldıktan sonra FDIC ye bu miktarda bir zarar bırakarak batmıştır. Bazen ters etkiler de olabilmektedir. Politika belirleyicilerinin firmaya duydukları tepki ve hoşnutsuzluk nedeniyle FED Drexel Burnham'a yardım etmemiştir. O dönem bir hükümet yetkilisinin deyişiyle "10 yıldır herkesin bildiği ve nefret ettiği eski Drexel Burnham, Lambert'in işi bitti". ⁷⁴

⁷³ (Parasız, M. İker .1994; İstanbul.)

⁷⁴ (Altunbaş Yener ;Temmuz, 1996 ;"Lider Bankalar, BKB Doktrini".)

Too big to fail politikasının bir ahlaki riziko sorun yarattığı ileriye sürülmektedir. Bu riziko iki şekilde ortaya çıkabilir . Birincisi bu politikanın varlığının banka sahip ve yöneticilerini aşırı risk almalarına ve suistimallerine yol açtığı ileriye sürülmektedir. İkincisi ise mevduat sahipleri banka seçimlerinde gerekli özeni göstermemektedirler. Belirli bir tutara kadar mevdatları sigortalı ise hangi bankaya gittikleri değil ne kadar getiri elde ettikleri ön plana çıkmaktadır. Diğer yandan büyük bankaların too big to fail politikası ile garanti edilirken küçük bankaların iflasına izin verilmesinin yalnız eşitsizlik yaratmakla kalmayacak aynı zamanda finansal gücün birkaç banka arasında yoğunlaşmaya ve oligopole yol açacaktır.

3.8 Bankacılıkta Güven Sağlanması ve Sermaye Fonksiyonu (Basel-1998 Kararları)

Basel-1998 Kararları ve Denetim :

Gerekli sermaye miktarı, faaliyet hacmi, amaç, tecrübeler, sermaye piyasası ve finansal diğer kurumların gelişmişlik düzeyleri ve özellikleri, bankacılık kesiminin mali piyasalardaki işlevine ve bankacılık sektörü ile reel piyasalar arasındaki ilişki niteliği gibi önemli unsurlardan etkilenir. Ülkelerin ekonomik yapıları ve gelişme özellikleri de sermaye gereksinimlerinin farklılığını yaratacaktır. Bu farklılıklardan bazıları bankaların kontrolü, banka yönetim kalitesi, bilanço büyüklüğü ve yapısına banka yönetim kalitesinin etkileri , aktif , pasif vade yapıları ve aktif kalitesi ile ilgilidir.

Para otoritelerinin davranış biçimleri ile uluslararası gelişmelerde gerekli sermaye miktarını etkiler. Sermaye yeterliliğinin sağlanması açısından bir banka iki seçenekle karşı karşıyadır.Mevcut risklerin karşılanması amacıyla sermaye artırılması ya da risklerini sermayesi ile karşılanabilir düzeyde tutulması. Bankaların mevduat sahiplerinin taleplerini karşılama gücü ile aktif kalitesi ve aktiflerin likitidesi arasında

doğrusal ilişki olsada, sermaye mevduat kompozisyonu, sermayenin mevduat sahiplerinin bankaya olan güvenin karşılanabilmesi açısından önem taşır.⁷⁵

Modern bankacılığın potansiyel olarak daha büyük risklerle karşılaşma ihtimalinin artması bankalara duyulan güven unsurunun da önemini arttırmıştır. Bankaların faaliyetleri açısından, gerek ekonomik gerekse kamu otoritelerinin sürekli ilgi alanı içinde olmaları tarihsel bir olgudur. Bunun en önemli nedeni hem ekonomik hemde sosyal açıdan bankaların üstlendikleri fonksiyonların kazandığı boyuttur.

Bankacılık sisteminde ortaya çıkabilecek problemler sadece sistemi etkilemekle kalmayıp ekonomiyi ve sosyal hayatı etkileyebilecek bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle bankaların faaliyetlerinin kamu otoritesi tarafından gözetim ve denetime tabi tutulması anlam kazanır.

Banka gözetiminin temel amacı mevduat sahiplerinin çıkarlarının korunması ve bankacılık risklerinden kaynaklanabilecek sosyal maliyetlerin en aza indirilmesidir. Gözetim sistemi bankaların ekonomik gerçeklerin ötesinde bir faaliyet göstermelerini engellenmesi, bankaların faaliyetlerinde istikrarın sağlanması ve bankaların finansal yetersizliklerinin önceden uyarılarak giderilmesi yönünde yaptırımlar getirmesi nedeniyle bir güvence getirmektedir. Etkin bir gözetim sisteminin serbesti, güvenlik ve kendi kendine kontrol mekanizmasını biraraya getirmesi beklenmektedir.

Bankaların gözetim ve denetimi ile ilgili çalışmalar uzun bir geçmişle sahiptir. Özellikle ABD de bankacılık sektöründe yaşanan krizler ve iflaslar ABD de ve diğer gelişmiş ülke finansal kurumlarında bankaların gözetimi ve denetimi konusuna olan ilginin artmasına neden olmuştur. Mali piyasalardaki entegrasyonun artmasıyla doğan

⁷⁵ (Sayılıgan, Şevket; "Ocak, 1998; Finans Dünyası. Syf. 83-89.)

ihtiyaç nedeniyle bankaların sermaye yeterliliklerine uluslar arası bir nitelik verebilmek için Haziran 1988 de Basel anlaşması imzalandı.

Basle Bankacılık Gözetim Komitesi (*Basle Committee on Banking Supervision*) bankacılık gözetim ve denetiminde uluslararası işbirliğini sağlamak amacıyla G-10 ülkeleri Merkez Bankaları Guvernörleri tarafından 1975 yılında oluşturulmuştur. Komite'de ülkeler (Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsveç, İsviçre, İngiltere, ABD) ulusal bankacılık gözetim ve denetim otoriteleri ve Merkez Bankaları üst düzey yetkilileri tarafından temsil edilmektedir.

Basle Komitesi' nde Benimsenen Prensipler;

Mali piyasalardaki entegrasyonun artmasıyla doğan ihtiyaç nedeniyle bankaların sermaye yeterliliklerine uluslar arası bir nitelik verebilmek için Haziran 1998' de Basel anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmanın genel olarak iki amacı bulunmaktaydı.

1. Sermaye, riskli aktifler ve sermaye yeterliliği açısından denetimsel anlamda global olarak etkinlik sağlamak, global finansal dengelerin korunması.
2. Bankaların risk içeren (off-balance sheet items) bilanço dışı işlemlerini içeren riskli işlemlerini bankaların sermayeleriyle ilişkilendirmektir. Aktifler ve bilanço dışı işlemler 4 farklı risk ağırlıklı gruba ayrılır.

i- Karşılıklar ve kamu kağıtları (Hazine bonoları) gibi %0 risk ağırlıklı,

ii- %20 risk ağırlıklı olup düşük ödememe riski taşıyan interbank depoları , ipotekli bonolar ve kamu kurumlarınca çıkartılmış kağıtlardan oluşan kategori,

i- Mahalli idarelerce çıkartılmış bonolar ve rehinli ipotekli alacaklardan oluşan %50 risk ağırlığı içeren kategori,

ii- Diğer tüm kağıtlar, ticari krediler, sabit varlıklar, %100 risk ağırlıklı son kategori.

Bilanço dışı işlemlerde kredilerle aynı risk ağırlığını içerir biçimde ele alınacaktır. Uygulamada bankanın aktifleri ve bilanço dışı kalemler bu şekilde risk ağırlıklarına göre kategorize edildiğinde , toplam risk ağırlıklı aktif toplamı bulunur. Banka iki tür sermaye yeterliliğine uymak durumundadır.

- “Core (Tier1) Capital “ ile sermayelerle ait özsermaye en az risk ağırlıklı aktifler toplamının % 4 ‘ ü olmalıdır.
- Tier1+Tier2 Capital en az risk ağırlıklı aktifler toplamının % 8 ‘ i olmalıdır. Tier2 tali borçlar ve kredi karşılıklarından oluşur.

Bir bankanın yeterli sermayesinin bulunmasının koşulu ise; Tier1 Sermayenin Riskli Aktifler toplamının %6 sı olması ve Riskli aktiflerin %10’ unun toplam sermayeye eşit olmasıdır.

Sermaye Yeterliliği Değerlendirmede Basel Uygulaması; “The Cook Ratio”

Gelişmiş Batılı 12 ülke (Belçika, Kanada, Fransa, Federal Almanya, İtalya, Japonya, Hollanda, İsveç, İsviçre, İngiltere, ABD ve Lüksemburg) merkez bankası yetkilileri sermaye yeterliliğinin ölçülmesinde ve kullanılmasında ortak bir ölçütün belirlenmesi amacıyla 1988 yılı Haziran ayında Basle’de yaptıkları toplantıda The Cook Ratio olarak adlandırılan sermaye yeterliliği rasyosunu kabul etmişlerdir. Yine aynı toplantıda üye ülke bankalarının The Cook Ratio ile getirilen yaptırımları 1992 yılına kadar yerine getirmeleri benimsenmiştir. The Cook Ratio ile amaçlananlar:

Uluslararası bankaların sahip olmaları gerekli, en az sermaye miktarının belirlenmesi, Bilanço içi ve bilanço dışı risk unsurlarını da dikkate alarak banka risklerinin karşılanmasına yönelik olarak banka sermayelerinin uluslararası bankacılık sisteminde istikrar ve güvenin sağlanmasını ve geliştirilmesi,

Özellikle geliştirilmiş ülkeleri kapsıyacak şekilde uluslararası bankacılıkta homojen bir sermaye yeterliliği ölçütünün kullanılmasını, ülkeler arasındaki farklı uygulamaların giderilmesini, mevcut uygulama farklılıklarından doğan eşitsizliklerin, haksız rekabetin ortadan kaldırılmasıdır.

The Cook Ratio'nun temel prensibi , özkaynakların, risk ağırlıklı bilanço dışı büyüklerin oluşturduğu toplama oranının %8 'e eşit veya daha büyük olmasını sağlayan bir sermaye yeterliliği ölçütünün kullanılmasıdır. Buna göre sermaye bileşenlerindeki farklılıklara bağlı olarak 5 kural geliştirilmiştir. ⁷⁶

Kural 1- $A1/B1 = 8$

A1 : Sermaye + rezervler + sermaye benzeri krediler (ana sermayenini % 50 'si düzeyi ile sınırlandırılmıştır.)

B1 : Risk ağırlıklı varlıklar, gayrinakdi krediler

Ana sermaye bileşenleri :

1 -Birincil sermaye: Ödenmiş sermaye, Yedek akçeler, Dağıtılmayan kar

2 -İkincil sermaye: Yeniden değerlendirme, Genel karşılıklar

3 -(1+2) -Sermayeden çıkarılan değerler:Mali iştiraklar, Hisse senedi

primi

Kural 2 - $A2/B1 = 4$

A2 : Birincil sermaye

Kural 3 - Ülke risk karşılıkları/ $B1 = 2$

Kural 4 -İmtiyazlı borçlar/ Ana sermaye = 50

Kural 5 -İkincil sermaye = Birincil sermaye

⁷⁶ (Keskin Ekrem Dr. ;Kasım 1992 ,İst. Univ. Yayınları.)

Risk Ağırlıkları :

Ağırlık:

1 -Bilanço içi varlıklar;

Nakit değerler	0
Merkez bankası	0
Bankalar;	20
OECD ülkeleri	
Yerel kurumlarca garanti edilen	
OECD ülkelerine açılan krediler	
Yerel kurumlarca garanti edilen	
OECD ülkeleri dışındaki ülkelere açılan krediler (1yıl vadeye kadar)	
İpotekli krediler	50
Özel sektör kredileri	100
OECD dışı ülkelere yabancı para kredileri	100
OECD dışı ülkelere 1 yıldan daha uzun vadeli krediler	100

2 -Bilanço Dışı Riskler;

a-Döviz kuru ve faiz oranı ile ilişkilendirilemeyen bilanço dışı riskler,

b -Döviz kuru ve faiz oranı ile ilişkilendirilebilen bilanço dışı işlemler,

Döviz kuru ve faiz oranındaki değişmelere bağlı olarak değeri değişme gösteren bilanço dışı işlemlerin taşıdığı riskler güncelleştirilmiş risk metodu ile hesaplanır. Bu metot vasıtasıyla bilanço dışı işlemlerin gelecekte yaratacağı nakit akımları bugüne indirgenir ve gelecekteki risk miktarları hesaplanarak bilanço dışı işlemlerin kredi risk eşdeğerliliği bulunur.

Kredi risk eşdeğerliliği = (yerine koyma maliyeti + gelecekteki risk miktarı)

Yerine koyma maliyeti = $[(CF) / (1+i)^{\beta}]$

(CF) : nakit akımları

i : İskonta oranı

β : gün sayısı/360

Gelecekteki risk miktarı = nominal miktar x risk katsayısı

Risk katsayısı tablosu :

vade	faiz oranı(%)	döviz kuru oranı (%)
1 yıl veya daha az	0.0	1
1 yıl veya daha fazla	0.5	5

“ The Cook Rasyosu” ‘ nun Değerlendirilmesi;

The Cook Rasyosu genel anlamda kredi riskinin ancak özel anlamda ülke transfer riskinin belirlenmesinde yönelik bir değerlendirmedir. Bu nedenle rasyo ile ilgili olarak en önemli eleştiri, sermaye düzeyi ile ilişkilendirilebilecek risklerinin sınırlı bir düzeyde tutulduğudur. Uluslararası bankacılığın çok çeşitli risklerle karşılaştığı ve bu risklerin de ülkeden ülkeye değişen koşullardan dolayı belirsizlik ve hareketlilik gösterdiği dikkate alındığında ortak bir risk ölçüsünün hesaplanması ve/veya kullanılabilirliği tartışmalı bir özellik göstermektedir.

Bilanço kalemlerine verilen ağırlıklar bankalar arasında önemli bir belirleyici olan özel riskleri dikkate almamaktadır. Örneğin bilanço için riskler arasında en önemli paya sahip krediler için genel bir ağırlık katsayısı verilmekte, buna karşılık her bir bankaya

ait kredi riski değerlemeye tabi tutulmamaktadır. Banka-iştirak, banka-holding arasındaki ilişkilerde bir ayırım yapılmamaktadır.

Sermaye yeterliliği uygulaması bankalar açısından zorunlu bir yaptırımdır. Bankalar açısından veri alınan sermaye yeterliliği rasyo uygulamasının aşarılı yönetim politikalarını da olumsuz yönde etkilemesi beklenebilir. Sermaye baskısı arttıkça bankaların kredilendirme politikasına getirecekleri sınırlandırmalar bankaların para yaratma fonksiyonlarının zayıflamasına neden olacaktır ve sonuçta para politikası uygulama etkinliği azalacaktır.

Genel anlamda bankacılık riskini azaltmayı amaçlayan sermaye yeterliliği uygulaması, bu uygulamanın mali ve reel sektörde yaratacağı etkilerin sonuçlarına bağlı olarak beklenmedik bir biçimde risklerin artmasına da neden olabilir. Bununla beraber, gelişmiş ülkeler arasında uluslararası rekabet açısından harmonizasyonun gerçekleştirilmesi yönünde atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilmelidir. Farklı para ve mali politika uygulamalarına sahip ülkelerde sermaye rasyosunda standart bir uygulamaya gidilmesi ulusal hedefler ile çelişkili kararları gerektirebilir. Ayrıca muhasebe standartları ülkeler arasında uygulama ve daha önemlisi karşılaştırma zorunluluğu yaratacaktır. Bu farklılıkların giderilmesi gerek uygulamanın kolaylaşması gerekse uluslararası sermaye hareketinin geliştirilmesine olumlu etkiyecektir. Sermaye yeterliliği ile ilgili standartların belirlenmesinde ve sermaye yapılarının güçlendirilmesinde ulusal otoritelerin, uluslararası bir yaklaşımı göstermeleri ekonomi politikaların seçilmesinde ve uygulanmasında ulusal otoritelerin daha dikkatli davranmalarına ve pazar güçlerinin yön verme ve kontrol etme işlevlerini daha etkin bir şekilde kullanmalarına neden olacaktır.

SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Bu çalışma kapsamında varılan sonuçlar ve ilgili öneriler birarada aşağıda sunulmuştur.

1990' lı yıllarda birçok gelişmekte olan ülke tarafından uygulanan ekonomik kalkınma modelinin beklenen sonuçları vermediği gözlemlenmiştir. Uluslararası kreditor kuruluşların da desteklediği bu model dış ticaretin liberalize edilmesi , özelleştirme bütçe dengesinin sağlanması ve döviz kurlarının sabitlenmesi şeklinde özetlenebilir.

Bu modeli uygulayan ülkelerde yaşanan yeni tartışmalar yaratmıştır.

Deregülasyondan kaynaklanan piyasaya giriş engellerinin azalması, yeni ürünlerin geliştirilmesi, yeni piyasaların gelişmesi ve diğer faktörler krize neden olmaktadır.

Ayrıca piyasalara giriş engellerinin azalması rekabet artışına, bu artış ise kredi talebinde bir artışa ve kredi standartlarının azalmasına yol açarak krize neden olabilmektedir. Bu finansal Piyasa Yapısı Teorisi modeli, rekabetin öneminin vurgulandığı kredi tayinleme teorisi modelini desteklemektedir.

Banka iflaslarının ortaya çıkış nedenleri; makro ekonomik şoklar, daha riskli faaliyetler, daha yoğun rekabet ve kötü yönetimdir.

Bankacılık faaliyetleri son yıllarda giderek daha riskli hale gelmiştir. Özellikle yasal düzenlemelerin gevşetilmesi (deregulation) önemli bir etken olarak ortaya çıkmıştır.

Bankacılık panikleri para arzındaki daralmanın en önemli kaynaklarından birisi olduğu için genel ekonomik faaliyette daralmaya yol açmaktadır.

Bir banka paniği bankaların kredi açacakları fonları azaltır ve finansal aracılığın maliyeti yükselir ve bu da yatırımlarda bir azalma ile ekonomik faaliyetlerde daralmaya neden olur.

Merkez bankası tarafından müdahale edilmezse bir banka paniğinin daha yüksek faiz oranlarına yol açan likidite azaltıcı özelliği vardır.

Menkul kıymet borsalarında ortaya çıkan çökmeler (crashes) bankacılık paniklerine ve resesyonlara öncülük ettikleri gibi bunları aynı zamanda uyarırlar.

Krizin çıkışını ve yayılmasını etkileyen unsurlar arasında bankacılık sisteminin yapısı ve organizasyonu da yer almaktadır.

Finansal sektördeki liberalleşme, krizin ortaya çıkışında ve yayılmasında önemli bir etkindir. Liberalleşme ekonomide borcun büyümesine belirsizliğin artmasına yeni ve aşına olunmayan finansal araçların ortaya çıkmasına, yeni ve deneyimsiz kurumların piyasaya girmesine neden olur. Diğer yandan liberalleşme rekabetin artmasına, kredi işlemlerinde karlılığın düşmesine ve finansal kurumlar arasındaki sınırların kalkmasına neden olmaktadır.

Mali Liberalleşme yalnızca istikrarsızlık nedeni olmayıp, aynı şekilde eğer iyi yönetilirse istikrarsızlıkla karşılaşılmadan da yürütülebilecek bir süreçtir.

Finansal yenilik (financial innovation) yeni finansal ürünler ile yeni hizmet verme sistemlerindeki gelişmeleri ve yeni finansal kurumların ortaya çıkmasıdır. Özellikle 1980 den sonra finansal yeniliklerin artması hem mali piyasaları birbirine bağlamış hemde yeni ürünler yatırım araçları arasındaki geçişkenliği (mobilitayı) artırmıştır.

Haberleşme ve bilgi-işlem teknolojisindeki gelişmeler hizmet verme (delivery) sistemlerindeki etkinliği ve hızı artırmıştır. Buna gerek faiz oranları üzerindeki tavanların kaldırılması ve gerekse kambiyo kontrollerinin kaldırılması yada

gevşetilmesinin doğurduğu ülkelerarası akışkanlığın artışı ile yeni türev ürünlerin geliştirilmesi eklenince dünya mali piyasaları bir ölçüde tek pazar haline gelmiştir.

Teknolojinin gelişmesi nedeniyle bir piyasada ortaya çıkan kriz eskiye görece olarak daha kısa sürede diğer ülkelere yayılmaktadır. Artık belki bankacılık krizi yerine mali kesim krizi demek daha doğru bir deyim olabilir. Çünkü artık ticaret bankaları-yatırım bankaları birbirinden ayrılmaz bir konumdadırlar.

Mevcut teknoloji tek başına herhangi bir bireyin, çok büyük miktarda işlemleri, çok yüksek bir gerçekleştirme hızıyla başlatabilmesine imkan sağlarken sadece global mali verimlilik değil aynı zamanda bireyin zarar yaratabilme kapasitesi de önemli ölçüde artmıştır.

En ciddi bankacılık sorunları bankaların mevduatının önemli bir kısmının yabancı para mevduatlarından oluştuğu ülkelerde yaşanmıştır. Bu mevduatı oluşturan sıcak - para olumsuz finansal gelişmelere ulusal ve yerel mevduattan daha duyarlıdır.

Deregulation'un ardından ülke için (domestic) faiz oranlarının hem iç parasal koşullara hem de dışsal faktörlere (dış faiz artışı, kambiyo kuru beklentileri) dayanır ve içsel faktörlerle dışsal faktörlerin görece önemi sermaye hareketlerinin serbestliğinin bir fonksiyonu olmalıdır.

Faiz oranları üzerindeki tavanların kaldırılması ve gerekse kambiyo kontrollerinin kaldırılması ya da gevşetilmesinin doğurduğu ülkelerarası akışkanlığın artışı ile yeni türev ürünlerin geliştirilmesi eklenince dünya mali piyasaları bir ölçüde tek pazar haline gelmiştir.

Deregulation bazı finansal kurumların aşırı hızla büyümesini kolaylaştırmakta ve niteliksiz kişilerin mali sektöre görmesine olanak sağlamaktadır. Bu tür etkilerin örnekleri hemen bütün örnek ülkelerde yaşanmıştır.

Bu bağlamda diğer endüstriler ile kıyaslandığında bankacılıkta krizin yayılması; daha hızlı olur, endüstri içinde daha geniş olarak yayılır, çok sayıda iflas ile sonuçlanır, iflas etmiş bankalardan alacaklı olanların (mevduat sahipleri) daha büyük zararları ile sonuçlanır. Bankacılık endüstrisi dışına yayılır ve bir bütün olarak finansal sistemi ile makro ekonomide önemli tahribatlara neden olur.

Eğer banka-firma ilişkileri önemliyse münferit bir bankada ve/veya bankacılık sisteminde genel olarak ortaya çıkacak sorun yada krizler reel ekonomiyi o ölçüde daha derinden etkileyebilir.

Bu niteliklere finansal yeniliklerin bankacılık endüstrisinde krizi yaygınlaştırıcı ve ağırlaştırıcı etkisini de ekleyebiliriz.

Bankacılık sektöründeki iflaslar bankacılık sektörünün dışına çeşitli kanallarla yayılır. Krizler; emisyonda artışa, kredi hacminin daralmasına, faizlerin yükselmesine, harcama talebin düşmesine, diğer sektörlerdeki üretim ve istihdamın azalmasına, tasarruf ve yatırımın azalmasına, kamu maliyesinin olumsuz etkilenmesi neden olmaktadır. Krizlerin hemen başlangıcında ve krizlerin sırasında problemlili krediler aşırı bir biçimde yükselmektedir.

Ticaret hayatındaki iflaslar hem risk hem de finansal krizlerin bir öncü göstergesidir. Krizler sıklıkla resesyona öncülük etmektedir.

Gelişmiş ülke ekonomilerinde önemli makroekonomik değişkenler de gözlenen dalgalanmaların (devresel hareketlerin) arkasındaki temel unsurlardan birisi olarak kredi hacmindeki dalgalanmalar saptanmaktadır.

Kredi hacmi ile ekonomik faaliyet arasında yakın bir ilişki varsa belli bir dönemde reel sektöre arz edilen kredi hacmini etkileyen unsurlar özel bir öneme sahip olacaktır.

Banka denetimleri gerek Avrupa gerekse Amerika' da farklı birimlere bağılı olan kurullar tarafından yerine getirilmektedir. Almanya' da banka denetimi özerk bir yapıya sahip olan Federal Banking Supervisory Office tarafından yerine getirilirken Fransa ve Belçika' da bir bankacılık komisyonu denetleme fonksiyonunu gerçekleştirmekte, Japonya' da ise bankacılık denetimi Maliye Bakanlığı tarafından yerine getirilmektedir.

Buna karşılık Amerika' da denetim süreci ülkenin Federal yapısı nedeniyle biraz karışık bir görüntü arz etmektedir. Bu itibarla banka denetiminden sorumlu olarak The Controller of The Currency görülmekte, ayrıca federal Deposit Insurance Corporation , Federal saving and Loan Ins. Corporation (FSLIC), de denetim yetkilerini haiz bulunmaktadır.

IMF ve Dünya Bankasının Hong Kong ' taki yıllık ortak toplantısında deklere edilen prensipler arasında denetim birimlerinin siyasi iradede ve Merkez Bankalarından alınarak oluşturulacak yeni bir Kurul' a devredilmesi kararı dikkati çekmektedir.

Gerek Avrupa gerekse Amerika ve Japonya' da çok sayıda bankanın batmış olmasında denetim fonksiyonunun yetersiz kaldığı sonucu çıkarılmaktadır. Özellikle G.O.Ülkelerde denetim birimlerinin siyasi otoriteye bağılı olması nedeniyle sağlıklı denetim yapılamamakta ve sağlıklı kararlar alınamamakta bunun yanı sıra siyasi irade gerek denetimlere gerekse uygulamalara müdahale etmektedir.

Buna karşılık MB nezdinde denetim yapılan ülkelerde ise, MB ' sının görev alanının genişlediği bu nedenle de hem MB ' nın görevlerini layıkıyla yerine getiremediği hem de sağlıklı denetim koşulları yaratılamamaktadır.

İngiltere' deki FSA örneğinden görüleceği gibi Merkez Bankasının gerçek fonksiyonu olan piyasa ve fiyat istikrarının sağlanması alanına ağırlık vererek bankacılık ve mali

kuruluşların denetimi Basle Komitesi Kararları çerçevesinde özerk yapıdaki FSA adlı kurula devredilmektedir. Kurul özerk olmakla birlikte MB ve Hazine ile de temas içinde olacaktır. Söz konusu kurul MB tarafından uygulanan bankacılık denetim standartlarını koruyacak, gerektiğinde ihtiyaç halinde bunlarda değişiklik yapabilecektir. Bu itibarla banka risk ağırlıklı denetim standardını değiştirmeye yönelik çalışmalara başlamıştır. Yeni bir denetim politikası klavuzu hazırlanmaktadır. Bu örnekte görüldüğü gibi bir Kurul'un ülkemiz şartlarına uygun halde oluşturulmasının gerek yerel gerekse uluslar arası piyasalarda olumlu hava yaratacağı kesindir.

Bankaların risklere karşı korunması ekonominin bütünü için önem taşımaktadır.

- Teknolojik gelişmeler, yeni finansal araçlar ve artan rekabet ile çoğalan , çeşitlilik kazanan risklere maruz kalan bankaların içine düşeceği zorluk , dinamik yapı arzeden mali piyasalarda bulaşıcı (contagious) bir etki yapabilecek, bu da ekonominin bütününe olumsuz yönde etkileyecektir.

İşte bu nedenlerle kanun koyucular ve daha alt seviyedeki düzenleyiciler istikrarı temin için mali bünyeyi güçlü tutmayı amaçlayan önleyici tedbirler ve zayıflayan mali bünyeyi güçlendirmeyi ve zayıflamayı telafi etmeyi amaçlayan giderici düzenlemeler olarak iki tür tedbir almaktadırlar.

Currency Board taraftarlarının sistem uygulandığında büyük banka iflası yaşanmayacağı görüşü doğrulanmamıştır.

"Bank Rush" ları önleme konusunda geliştirilen yöntemler arasında en gelişmiş ve kurumsallaşmış olanı mevduat sigortasıdır.

Özel bir sigorta kurumunun sunacağı garantilerinde rezervleri ile kısıtlı olup bu nedenle mevduat sigortasının kamusal olması gerektiği sonucu çıkarılmaktadır.

Mevduat sigortası sağlamada devlet doğal bir avantaja sahiptir.

Mevduat sigortası banka yönetimlerini rehavete itmek ve iyi banka ile kötü banka arasındaki farkın tam rekabet koşullarına aykırı olarak ortadan kalkması gibi ahlaki problem/kriz yaratmaktadır.

Teorik olarak mevduat sigorta sisteminin yasal düzenleme ve kontrolleri azaltma olanağı sağlayacağı ifade edilmesine karşın tarihsel deneyim yasal düzenlemelerde artışı getirmiştir. Bunun temelinde yatan neden ise mevduat sigortasının serbest bir mal olmadığı ve yasal düzenleme katkıları da dahil olmak üzere önemli bir bedel karşılığında satın alındığı şeklindeki kanıdır.

Büyük bankaların too big to fail politikası ile garanti edilirken küçük bankaların iflasına izin verilmesinin yalnız eşitsizlik yaratmakla kalmayacak aynı zamanda finansal gücün birkaç banka arasında yoğunlaşmaya ve oligopole yol açacaktır.

Riske dayanan primin aslında bankacılıkta iflas riskini ve bunun maliyetini azalttığını söylemek güçtür.

Bankacılıkta pazar disiplinini tesis etmek için de mevduat sigortası korumasının sınırlı olması gerekmektedir. Sigorta tavanı bazen banka krizlerini aşmada kullanılmaktadır. Örneğin 1990 ların başında yaşanan krizi Norveç bu şekilde çözerken 1994 başında da ülkemizde bankalar yönelik tahaccüm bu şekilde aşılmıştır.

Riske dayanan primin aslında bankacılıkta iflas riskini ve bunun maliyetini azalttığını söylemek güçtür.

Yasal düzenlemelerin istikrarı bozucu etkisi olduğu gözlemleri bulunmaktadır. Çünkü yasal düzenlemeler çeşitlendirmeyi kısıtlamakta, karlılığı azaltmakta ve mevduat sigortasının varlığı nedeniyle risk almayı teşvik etmektedir.

Yetersiz olmakla birlikte denetimi zorunlu olmalıdır.

Liberalizasyon ve deregulasyon banka denetçilerini riskler konusunda daha duyarlı kılmaktadır. A.T. ve G10 ülkeleri denetçilerinde, yükümlülüklerinde global bir harmoni sağlama ve sıkılaştırma yönünde (piyasalarda ki gelişmeye hitap edebilecek aktörler sağlama amacıyla) eğilim oluşmuştur. Bu yönde deregulasyon süreci; konsolide denetim , mevduat sigortası ve sermaye yeterliliğinin yeniden biçimlendirilmesi sürecini tetiklemiştir. Bu süreç halen devam etmektedir.

Türev piyasalarda ki hızlı gelişme ek sermaye yeterliliği yükümlülüklerinin risk yönetimi için getirilmesi ihtiyacını doğurması beklenmektedir. Bankalar risk yönetiminde tecrübe ve birikim elde etmiştir. Yeni yükümlülükler getirilmesinde ve bunların şekillendirilmesinde kendi iç denetim tecrübelerinden yararlanılmalıdır.

Bir bankanın ödeyebilirliğini yada likiditesini yitirmesi bir finansal krizin ne yeterli ne de zorunlu koşulunu karşılamaz. Para stokunun göreceli olarak büyük, ani ve beklenmeyen bir biçimde düşmesini hem zamanlama hem de büyüklük açısından önlemede Merkez bankasının başarısızlığı da bir krizin yeterli koşuludur.

Modern bankacılığın potansiyel olarak daha büyük risklerle karşılaşma ihtimalinin artması bankalara duyulan güven unsurunun da önemini arttırmıştır. Bankaların karşılaşılabilecekleri beklenmedik olumsuz koşullar ve belirsizliklerden kaynaklanabilecek risklere karşı güvence oluşturması açısından banka sermayesi ve sermaye yeterliliği önem kazanmıştır.

Mali sisteme olan güvenirliliğin sağlanmasında kamu denetimin bu finansal kurumların karar alma bağımsızlıklarının sınırlandırılmaması koşuluyla mali yönden finansal kurumları olumsuz yönde etkileyen zararların kaynağını oluşturan risklerin, ortaya

ıkarılmasında ve risk tahmin yöntemlerinin geliştirilmesinde ağırlıklı olduğu kabul görmektedir.

Sermayenin ncelikli fonksiyonu belirsizliklere karşı güvence oluşturmasıdır.

Sermayenin bankanın alacaklılarına karşı bir güvence oluşturduğu genel kabul görmekle birlikte yeterli sermayenin ne olduğu ve nasıl lleceği konusunda bir görüş birliği bulunmamaktadır.

Banka bilançosu içinde aktiflerin, bankacılık risklerinin ortaya çıkmasında en önemli kaynak olduğu kabul edilmektedir. Sermaye miktarı ile aktif ve pasifi oluşturan ve riski yaratan tüm faaliyetler arasında önemli bir ilişki bulunmamaktadır.

Denetleme otoritesinin bankaları optimum sermaye düzeyi üzerinde bir sermaye arttırımına zorlamasının bankacılık sektörü ve ekonomi açısından bir maliyet getireceği muhakkaktır.

Uluslararası mali sistemin istikrarı açısından, uluslararası bankacılık sisteminde mevcut rakamlar risk içermektedir. Bu anlamda bankacılık sektörünün denetimi ve gözetimi önem kazanmakta, bu konuda uluslararası ortak standartların ve normların oluşturulmasına duyulan ihtiyaç artmaktadır. BIS uluslararası ortak standartlar ve normal oluşturulmasında çalışan yetkili bir kurumdur. Bankaların uluslararası işlemlerinden dolayı yüklendikleri risklere karşı mali istikrarlarını koruyacak “Sermaye Yeterliliği” düzenlenmesi şu anda uygulanan en önemli ortak konudur. Ancak BIS son yıllarda karşılaşılan mali krizler nedeniyle ortak normlar ile ilgili çalışmalarını sürdürmektedir. Gelişmiş ülkelerin ve gelişmekte olan ülkelerin bankalarında bu normalara uyumlu hedeflenmektedir. Bankaların denetimi ve gözetimi, sektörde şeffaklık, kredi risklerini tanımı ve sermaye yeterliliği normunu güçlendirilmesi

başlıkları uluslararası bankacılığın uyması gerekeceği yeni normların olacağı alanlar olacaktır.

Uluslararası finans sisteminin istikrarı için bankaların performansı önemli iken 1997 yılı içinde yaşanmaya başlanan Asya ülkelerindeki kriz ile 1995 Meksika krizi göstermiştir ki uluslararası mali piyasalar ile bütünleşen gelişmekte olan ülkelerdeki bankacılık sektörlerinin performansı da istikrar için önemli hale gelmiştir.

70' lerin sonlarıyla 90 'ların başları arasında finansal yapılar üzerindeki denetimler zayıflamıştır. Bu da gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere sermaye akımlarına ve piyasalara uyarıcı etki yapmıştır.

Finansal serbestleşme ekonomide tasarrufları arttıracak ve yatırımların daha verimli alanlara yönlendirilmesini sağlayacaktır. Böylece ekonomide daha istikrarlı bir büyüme süreci başlayacaktır.

Mali kısıtlamaların gevşetilmesi (deregulasyon) genellikle sadece bankacılık sisteminde kontrollerin kaldırılmasını, mevduat , kredi faiz oranları ve deposit oranlarının serbet bırakılmasını ifade eder.

Bankacılık işlemleriyle sermaye piyasası işlemleri faaliyetlerinin mevzuat anlamında ayrıştırılması uluslararası bankacılıkta fiiliyatta gerçekleşmemektedir.

Esnek bir yapıda olan bankacılık sektörünün daha iyi denetlenmesinin, ekonomik büyümeye katkıda bulunacak olan uluslararası sermaye hareketlerinin giriş şartlarının zorunlu bir etkeni olduğu sonucu ortaya konulmuştur.

Bankaların uluslar arası faaliyetlerinden denetim ve gözetim otoritelerinin tamamen bilgi sahibi olması genellikle gerçekleşmemektedir. Citicorp – Travelers birleşmesi ABD bankacılık sisteminini temelini oluşturan Glass-Steagall kanundaki mevduat –

kredi bankalarının hisse senedi brokerliği yapmalarını ve sigorta şirketi sahibi olmalarını yasaklayan maddelerin varlığına rağmen gerçekleşmiştir.

Günümüzde, dünya ekonomisinde günlük işlem hacimleri çok büyük oranlardadır. Mal ve hizmet ticaretinin bu rakamın üçte birini dahi bulamadığı bir gerçektir. Uluslar arası para ve sermaye piyasalarına yönelik döviz, hisse senedi, tahvil ve bono yatırımları, artık hegemonyasını ilan etmiş durumdadır. Gelişmiş ekonomilerden gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye hareketlerini de yaygınlaştırıp hızlandıran bu süreç, hiç kuşkusuz ülke ekonomilerini ve makro ekonomik dengelerini etkilemekte ve kimi zaman büyük istikrarsızlıklara neden olmaktadır.

Yaşanan bu sürecin “ domino taşları” ise uluslararası para sistemi ve para piyasaları, sermaye hareketleri ile finans sistemleridir.

Bir başka deyişle, fonların verimli ve etkin yatırımlara yönelmesi finansal pazarların etkin çalışması ile mümkün olabilmektedir.

Finansal serbestleşmenin bir parçası olarak görülen uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve özellikle gelişmekte olan ülkelere yaptığı etki üzerinde tartışmalar üç ana grupta odaklaşmaktadır.

Birinci grup uluslararası sermaye hareketlerinin gelişmekte olan ülkelere ekonomik istikrarsızlığı arttırdığını savunmaktadır. Buna göre uluslararası sermaye hareketlerinin kontrol edilmesi koşuluyla, gelişmekte olan ülkelere katkısının olabileceğini savunan ikinci grup ve sermaye hareketlerinin tamamen serbestisini savunan üçüncü grup bulunmaktadır.

Sermaye hareketlerinin ölçülmesinde temel sorun sınır ötesi finansal işlemlerin tanımlanması ve içeriği konusunda ortaya çıkmaktadır.

Ülkelerin sermaye hareketlerini kısıtlamada en çok uyguladıkları yöntemler; döviz kontrolleri ve sermaye hareketlerinde miktar kısıtlamalarıdır.

Latin Amerika ve Asya ülkelerindeki finansal serbestleşme deneyimlerinin de gösterdiği gibi, makroekonomik istikrarsızlığın mevcut olduğu durumlarda mali piyasaların hızlı bir şekilde ve tamamen serbestleştirilmesi ve kamu müdahalelerinden arındırılması ile oligopolcü finansal piyasa yapıları ortadan kalkmamakta buna ilave olarak sermaye hareketlerinin de bütünüyle serbest bırakılması sonucunda serbestleşme süreci beklenen etkileri yaratmadığı gibi olumsuz gelişmelere yol açabilmektedir.

Finansal serbestleşme ve faiz oranlarının artması gelir dağılımını borçlular ile alacaklılar arasında borçlular yani şirketler ve devlet aleyhine değiştirmektedir. Şirketler ve devlet genellikle rantiyelerden daha fazla tasarruf yapma eğiliminde olduklarından, gelir dağılımındaki bu bozulma ortalama tasarruf oranını düşürmektedir. Gelişmekte olan ülkelere yönelik özel sermaye hareketleri incelendiğinde bu ülkelere yönelik Ticari Banka Kredileri için artık özel ticaret bankalarından finansmanın uzun vadeli sermaye akımı içinde önemini kaybettiği görülmektedir. Ticari bankaların 1990'lı yıllardaki yeni kredileri, kısa vade ve proje finansmanı ile sınırlandırılırken, bu tür kredi alan ülkeler Asya'da yoğunlaşmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelere yönelik özel sermaye hareketleri incelendiğinde bu ülkelere yönelik Tahvil ihracı için artık uluslararası tahvil ihracı ile sermaye akımının bu ülkelerde en önemli kaynaklarından biri haline geldiği görülmektedir.

Sermaye akımı tahvil ihracı ile en çok Pasifik ve Doğu Asya ülkeleri ile Latin Amerika ülkelerine yönelmektedir.

Sıkı para politikası veya dış kredi kullanım kısıtlamaları ile ortaya çıkan bazı gelişmekte olan ülkelerdeki yüksek reel faizler, yeni gelişen piyasalarda yüksek getiri alternatifleri arayan uluslararası yatırımcıları cezbetmektedir.

Düzenleyici sınırlamaların kaldırılması gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş sermaye pazarlarına daha etkin yönelmesini sağlamıştır.

Uluslararası alanda yaratılan tasarrufların büyük bölümü sayılan gelişmekte olan ülkelere ziyade, sanayileşmiş ülkelerin kamu açıklarının finansmanı için kullanılmaktadır.

GOÜ'de mali serbestleşme döneminde dış ticaretin serbestisi ile birlikte ekonominin kapalı döneminde biriken ve tatmin olmayan talep ortaya çıkmakta, tüketimde ve tüketim malları ithalatında bir patlama yaşanmaktadır.

Finansal serbestleşmenin başarısı için belli makro ekonomik politikaların uygulanması gerekli olduğu gibi finansal reformlar bu politikalar ve diğer reformlar arasındaki zamanlama ve sıralama da önem kazanmaktadır.

Finansal serbestleşme sonucunda tüketici kredileri hızla yaygınlaşmaktadır. Bu, tüketim harcamaları üzerindeki gelir kısıtını en azından belli gelir grupları için büyük ölçüde ortadan kaldırarak tüketimi gelirin önüne geçirmektedir. Böylece uluslararası sermaye akımı bankacılık sisteminde tüketici kredilerine dönerek tüketimi körüklemektedir.

Latin Amerika ve Asya ülkelerindeki finansal serbestleşme deneyimlerinin de gösterdiği gibi, makroekonomik istikrarsızlığın mevcut olduğu durumlarda mali piyasaların hızlı bir şekilde ve tamamen serbestleştirilmesi ve kamu müdahalelerinden arındırılması ile oligopolcü finansal piyasa yapıları ortadan kalkmamakta buna ilave olarak sermaye hareketlerinin de bütünüyle serbest

bırakılması sonucunda serbestleşme süreci beklenen etkileri yaratmadığı gibi olumsuz gelişmelere yol açabilmektedir.

Sermaye akımlarının ödemeler dengesi üzerindeki etkilerin incelendiği ülkelerde döviz kurları finansal serbestleşme ile piyasa koşullarında belirlenmektedir. Bunun ödemeler dengesi üzerinde ilk etkisi olumludur. Ancak daha sonra cari işlemler dengesi açıkları hızla artmakta ve sermaye akımları ile kapatılmaktadır.

Ödemeler dengesi açıklarının sürekli sermaye girişleri ile finanse edilmesi mümkün değildir. Ödemeler dengesinin tekrar sağlanması için ülke parasının hızla değer kaybetmesi sağlanmakta, iç talep süratle düşürülmektedir. Bu da ekonomik büyümeyi yavaşlatmakta hatta durdurmaktadır.

Kısa vadeli sermaye girişleri kamu kesiminin borç sorununu daha da ciddi hale getirmektedir.

Deneyimler göstermektedir ki; para otoritelerinin korkusunun tersine uygun politikalar uygulanması halinde sermaye girişindeki artış genelde para arzında önemli büyümeler yaratmamaktadır.

Uluslararası rezervlerdeki gelişmeler incelendiğinde ise sermaye akımının yöneldiği ülkelerde hem resmi rezervler hem de rezervlerin ithalatı karşılama oranı artmaktadır. Artışın ölçütü, ithalata bağlı olarak kalmakla birlikte, cari işlemler açığı ve uygulanan sterilizasyon politikasının derecesi ile ilişkilidir.

Finansal sektördeki liberalleşme, krizin ortaya çıkışında ve yayılmasında önemli bir etkindir. Liberalleşme ekonomide borcun büyümesine belirsizliğin artmasına yeni ve aşına olunmayan finansal araçların ortaya çıkmasına, yeni ve deneyimsiz kurumların piyasaya girmesine neden olur. Finansal serbestleşmenin makro istikrarsızlığı

arttırma etkileri yanısıra kamunun politika yürütme etkinliğini azaltma etkisi de bulunmaktadır.

Finansal serbestleşme, döviz kurunu, ekonominin cari işlemler (mal-hizmet işlemleri) bilançosunun bir sonucu olmaktan, fon akımlarının giriş çıkışlarının oluşturduğu bir fiyata dönüştürüştür.

1990 ların finansal krizlerinden çıkan sonuç ;

Çalkantılar başladığında finansal sistemin iki ayağını oluşturan bankacılık sistemi de hisse senedi piyasası da zorluk yaşamaktadır.

Güneydoğu Asya ülkelerinde krizin ortaya çıkmasından önce yabancı sermayenin uzun vadeli yatırımlarını yönelttiği bu ülkelerde etkin dağılmayan bu yatırımlarla açıklanması ağırlık kazanmaktadır.

Hisse senedi piyasasında yaşanan düşüşler genellikle krize neden olmazken bankacılık kesiminde yaşanan zorluklar giderek krize dönüşmektedir.

Dünya konjoktüründeki değişimler ile globalleşme yönünde başlayan yapısal değişimlerle artan entegrasyon bir bölgede yaşanan krizin diğer ülkelere de yayılmasına ve etkisinin artmasına yol açmaktadır.

Bir ülkenin bankacılık sisteminin özellikle de daha ağırlıklı olan gelişmekte olan ülkelerdeki bankacılık sisteminin krize gidiyor olması o ülkede finansal kriz yaşanacağını kesin olduğu anlamındadır.

Ülkeler (Malezya) her türlü denetim mekanizmasının imkansız hale geldiği döviz kontrolü sistemlerine yönelmektedirler.

G.Doğu Asya da krize giren ülkelerde makro ekonomik göstergeler oldukça iyi bir performans göstermekteydi. Krize giren ülkelerde dört önemli ortak özellik gözlenmektedir.

- Düşük mevduat oranları
- Büyük cari denge açıkları
- Yetersiz bankacılık sistemleri
- Yükli miktarda kısa vadeli borçlar

G. Doğu Asya' da yaşanan sıkıntılar, krizin globalleşmesinin yanı sıra ileriye yönelik bazı yaklaşımların da globalleşmesine yol açmış bulunuyor. Örneğin, bundan böyle dış kredi açan kurumlar ve kredi değerlendirmesi yapan kuruluşlar, bugüne kadar yaptıkları yaklaşımları gözden geçirmektedirler.

Bu yeni yaklaşımlara önderlik eden bu krizin ortaya çıkardığı bazı dersler ise;

Yalnızca yüksek borçlu gelişme yolundaki ülkeler için değil, gelişmiş olanlar da dahil, tüm ülkeler açısından kısa dönemli borçlar sorun yaratabilmektedir. O nedenle ülkelerin toplam borç yükü içinde kısa dönemli borç oranı çok daha önemli bir gösterge durumuna geçmektedir.

Gelişmiş ülkeler de dahil olmak üzere bir ülkede bankalar ve kurumların sağlamlığı tartışılmaya başlandığı anda ülkenin krize girmesi an meselesi haline gelmektedir. O nedenle bu kurumların sağlamlığının çok yakından izlenmesi gerekmektedir.

Uluslararası özel sermaye gelişmekte olan ülkeler için çok önemli bir kaynaktır. Bu kaynağın boyutları 1996 yılında, Asya krizine rağmen, 260 milyar dolar seviyelerine ulaşmıştır.

Özel sermaye hareketlerinin ulaştığı bu boyutlar küreselleşmenin ve teknolojik gelişmenin bir sonucu olarak görülmektedir. Uluslararası sermaye hareketleriyle tanımlanan fonların verimli ve etkin yatırımlara yönelmesi finansal pazarların etkin çalışması ile mümkün olabilmektedir.

Sermaye hareketlerinin artan boyutları çerçevesinde bankacılık düzenlemeleri ve denetimi hayati bir konu haline gelmiştir. Bankacılık sektöründeki zayıf kuruluşlar ya tasfiye edilmeli ya da güçlü kuruluşlarla birleşmeye zorlanmalıdır. Kamu otoriteleri, başta kendi hesapları olmak üzere finans sektörünün daha şeffaf bir hale gelmesi için gerekli tedbirleri geciktirmeden almalıdır.

Uzakdoğu krizi sonuçlarından biri de; sermaye girişlerinin bu ülke yönetimleri tarafından iyi idare edilememiş olmasıdır. İkinci olarak ekonominin şeffaf bir şekilde yönetilmediği ortaya çıkmıştır. Kısa vadeli sermaye girişleri, portföy yatırımı ve yanısıra direkt doğrudan yatırımlar ekonomide verimliliği arttırmak amacıyla kullanılmamıştır. Bunlar emlak piyasası gibi üretken olmayan yatırımlara yönelmiştir ve ekonominin dış dengelere daha bağımlı kılmıştır. Oysa kamu otoriteleri kontrolle; vergilerle verimli yatırımlara yönlendirilebilirdi.

Asya'da krize giren ülkelerin bir diğer ortak özelliği de kamu yöneticilerinin çıkar ilişkisi içinde bulundukları şirket ve bankaları korumak ve kollamak için denetimleri yetersiz yapmaları ve kuralların sağladığı esnekliği kötüye kullanarak finans kuruluşlarının gerçek durumlarının piyasalarca bilinmesi önlediğidir. Bu gerçeğin ışığında uluslararası kuruluşar “ Bankacılıkta uygulanması gereken altın kurallar” diye adlandırabileceğimiz kuralların tüm dünyada uygulanması için gerekli girişimleri geciktirmeden yapmalıdır.

1980'li yıllardan itibaren süren serbestleşme (deregulation) ile birlikte hem mali araçların sayısı hemde ülkeler arası mal ve hizmet ticaretinin hacmi önemli ölçüde artmıştır.

Küreselleşme, ülkelerdeki rekabeti arttırmıştır. Artan yeni ürün talebi ve pazarlara girebilme isteği işletmelerde büyüme gereksinimi yaratmıştır. Bu yatırımların

finansmanı yanısıra yepyeni riskler güçlü özkaynak yapısı, yüksek kalitede aktif, pasif gerektirmektedir. Gerek bu güçlü yapıya kavuşma isteği, gerekse mali piyasalarda artan rekabet, sermaye piyasalarındaki gelişmeler, uluslararası ve yerel düzenlemeler, gelişmiş ülkeler ve banka krizleri , uluslararası rekabet ve müşteri talepleri ile teknolojik gelişmeler bankalararası satın alma ve birleşmeleri arttırmıştır.

KAYNAKÇA

- Altunbaş Yener,"Lider Bankalar, BKB Doktrini", Finans Dünyası, Temmuz, 1996.
- Bank of England; "Banking Act Report" , 1998.
- Bank of England; "Financial Stability Review" ,Issue: 5, Autumn 1998.
- Bank of England;"FSA Tanıtım Broşürü", 1998.
- Bank of England; "BOE, Quarterly Bulletin", February ; 1994.
- Bankacılar Dergisi, sayı 16;"Ins. of International Bankers, Global Survey, 1995", Çeşitli Finans Merkezlerinde Bankaların Faaliyet İzinleri", Şubat 1996.
- Bankalar Kanunu ;TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda Kabul Edilen Metin, Sayısı:783, 1999.
- Basel Decleration; "A New Capital Adequacy Framework", June, 1999.
- Benston, G,S; " Does Bank Regulation Produce Stability?", Lessons From U.S. Unregulated Banking- Chaos or Order?", Macmillan 1991.
- Berger, A.N., Herring, R.H., Szegö, G.P. "The Role of Financial Institutions", "Journal of Banking and Finance June, September, 1995.
- Berksoy Taner, "Finansal Serbestleşme ve İstikrar" Görüş Dergisi, s,26. Mart 1995.
- Business Week, June 26,1995. & August 14, 1995,
- Calamoris, C.V, E.N. White ; " The Role of Demandable Debt. in Structuring Optimal Banking Arrangements", American Economic Review, June, 1991.
- Camdessus, Michel;"Preventing and resolving Financial Crises"; Breton Woods Konferansı, 9.Haz. 1999.

- Celebican, Gürkan. Prof. Dr. "Avrupa Birliğinde Mevduatın Korunmasına İlişkin Düzenleme", Bankacılar Dergisi , sayı 15, Haziran 1995.
- E.E.C. ; 22.12.1986 tarihli ve 87/63/EEC sayılı Karar .
- E.E.C. ; 24.06.1988 tarihli Direktif ve 01.07.1990 tarihli Karar.
- Ersel & Sak;"Working Capital Needs, Credit Dependence and Corporate Sector Response to Crises", Eastern Economic Association Conference, New York, March, syf:17-19, 1995.
- Eser Kadir, "Mali Baskı Altındaki Gelişmekte Olan Ülkelerde Uygulanan Finansal Liberalizasyon Etkinliği", Ekonomik Yaklaşım, sayı 10, syf: 41.1993.
- Financial Times ; 25 Mayıs 1995, 23-24 Aralık 1995, 1-2 Ağustos 1995, 6 Haziran 1994.
- Financial. Times, December 1,1995.
- Gorton, G.; Banking Panics, The New Palg. Dictionary of Money and Finance." Macmillan. ;1992
- Goodhart, C. A. E.; "The Central Bank and the Financial System," The M. I. T. Press, 1995.
- Greenspan, Alan; "Bankacılık ve Mali Hizmetler Komitesi Konferansı" 20. Mayıs 1999.
- Gürlesel, C.F.Dr. " Dünya Bankacılığında Yeni Eğilimler", TBB Yayınları, İstanbul, Aralık 1997.
- Hayrettin Kaplan, M.İbrahim Turhan , "Sermaye Yeterliliği Yeterli mi?", Finans Dünyası. Syf. 72-76. Haziran - Temmuz, 1999.

- Herring, R.J. , Litan, R.E.; "Financial Regulation in the Global Economy", The Brookings Institute, 1995.
- IMF Occasional Papers, d No:77 , s.16-24, No:103, "Liberalization of The Capital Account, Washington DC, s.7, March 1993.
- IMF, Financial Sector Reform; Its Role in Growth and Development. Washington, DC. , s.1-9.,ü Dec-02.1990.
- Imrahor, A, İlyas.; "G. Doğu Asya Krizi", IMKB Yayınları, No: 51., 1998.
- Institutional of International Bankers, Global Survey, 1995.
- Johnson , H. J. ; "The Bank Valuation Handbook" Bankers Publishing, 1993.
- Karacan A. İhsan; "Merkez Bankacılığı Üzerine Yayınlar", Finans Dünyası, Eylül, 1994.
- Karacan A.İ. ; "Bankacılık ve Kriz ", Creative Yayıncılık, syf.80-81. 1997,
- Kaval, Hasan. Prof Dr.; "Genel Olarak Risk Kavramı ve Yönetimi", Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi. Eylül ,1995.
- Kazgan Gülten; "Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiyenin Yeri" , I. Baskı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, s. 82, sayı: 581. Ağustos 1994,
- Keskin Ekrem Dr., Bankacılıkta Riskler, Sermaye Yeterliliği. İstanbul Univ. , Kasım 1992.
- Krugman, P; "The Confidence Game", The New Republic On-Line, , syf:93-98. 10.05.1998.
- Landskrpner –Paroush; "Deposit Insurance", Journal of Banking and Finance, May 1994.

- M.E, Levonian;” Early Warning Systems”, Fed. Res. Bank of S.Fransisco, Weekly, Oct.12. 1990.
- Mari Kooi,”Another One Bites The Dust”, Swiss Commodities Review, no 1, s. 18-19. Kasım 1996.
- Miskhin, F,S; “The Economics of Money, Banking and Fin. Markets”, 4.th Edition Syf, 109-178. 1992.
- Özatay Fatih, Öztürk Emin, Sak Güven ;”1980 Sonrasında Kaynakların Kamu ve Özel Sektör arasında Paylaşımı ve Sonuçları”, yayın no: TÜSİAD: T/96-1/189.) , Ocak-1996.
- Parasız, İlker. Prof. Dr. , Yıldırım Kemal. Yard. Doç. Dr.; “Uluslararası Finansman Teori ve Uygulama”, 1. Baskı. 1994.
- Parasız, M. İlker; “Para, Banka ve Finansal Piyasalar”, 5th. Baskı, Ezgi Yayınevi, İstanbul, 1994.
- Quinn, B.; “The Bank of England’s Role in Prudential Supervision, Bank of England Quarterly Bulletin, May. 1993.
- Sayılğan, Şevket; “Kamu ve Özel Sektör için Finansman Problemi, Finans Dünyası. Syf. 83-89, Ocak, 1998.
- Schwert, W : 1989, Business Cycles, Financial Crises &Stock Volatility, Carniege-Rochester Conference series on Public Policy 31, 83-126.
- Seyidoğlu, H; “Uluslararası İktisat, Teori, Politika ve Uygulama”, İstanbul. Böl 18, 1996.
- Short, B, K; Capital Requirements for Commercial Banks; ”A Survey of the Issues”, IMF -Staff Paper s.528-563. ,1978.

- Singh, A; "Corporate Financing Patterns in Industrialising Countries", IMF Technical Papers, No:2, 1995.
- Stiglitz, Joseph.;,"What I learned at The World Economic Crises; The Insider, New Republic Online. ,17.04.2000.
- Summers ;,"Planning For The Next Financial Crisis" için bkz. M. Feldstein; The Risk of Economic Crisis, The University of Chicago Press, s 135-158., 1991.
- The Banker Temmuz, 1997, 9-15 Ocak, 1998. ve Temmuz ,1995.
- The Economist, "A survey of international banking;International Banking", syf:5-9. April, 27, 1996.
- The Economist;"5 Şubat.1999", "22 Aralık ,1998","17 Ekim, 1998, s.93-94","7 Kasım 1997, s.94 "," 3-9 Ekim, 1998 , s.93-98"," 31 Ocak, 1998, s. 83. ,28 Ocak, 1995","25 Mart, 1995", " 4 ve 9 Mart1995","29 Haziran, 1996, s.69-16"," Kasım 1996, s.55","April, 27, 1996.syf:5-9".
- The Economist;"All That Glisters", cilt 339, no 7972, , s.77. 29 Haziran 1996.
- The Economist,"Coming a Cropper in Copper", cilt.339, no 7971, s 69. 2 Haziran, 1996.
- The Economist ; cilt 341, no 7992, , s.5. 16 Kasım 1996.
- Thompson, J,B; "A Market Based Approach To Reforming Bank Regulation and Federal Department Ins. Research in Financial Services", Vol 4, January, Press, 1992.
- Tobin, James. And Ranis, Gustav; "The IMF' s misplaced prioities", The New Republic, Eylül, 1998.

- Uzunoğlu, Sadi, Doc, Dr. & Alkin Kerem, Yard. Doç, Dr. & Gürlesel Fuat, Dr.;
“Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Gelişmekte olan Ülkelerde Makro Ekonomik Etkileri ve Türkiye”, IMKB Yayınları , No: 6, Haziran1995.
- Wall Street Journal, US. Grand Jury Probe Sumitomo Trader’s Move”, cilt 227 & cilt 228, no 16,23.
- White L, J;” On The International Harmonization of The Bank Regulation”, Oxford Review of Economic Policy, Winter 1994.

KAYNAKÇA

- Altunbaş Yener,"Lider Bankalar, BKB Doktrini", Finans Dünyası, Temmuz, 1996.
- Bank of England; "Banking Act Report" , 1998.
- Bank of England; "Financial Stability Review" ,Issue: 5, Autumn 1998.
- Bank of England;"FSA Tanıtım Broşürü", 1998.
- Bank of England; "BOE, Quarterly Bulletin", February ; 1994.
- Bankacılar Dergisi, sayı 16;"Ins. of International Bankers, Global Survey, 1995", Çeşitli Finans Merkezlerinde Bankaların Faaliyet İzinleri", Şubat 1996.
- Bankalar Kanunu ;TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda Kabul Edilen Metin, Sayısı:783, 1999.
- Basel Decleration; "A New Capital Adequacy Framework", June, 1999.
- Benston, G,S; " Does Bank Regulation Produce Stability?", Lessons From U.S. Unregulated Banking- Chaos or Order?", Macmillan 1991.
- Berger, A.N., Herring, R.H., Szegö, G.P. "The Role of Financial Institutions", "Journal of Banking and Finance June, September, 1995.
- Berksoy Taner, "Finansal Serbestleşme ve İstikrar" Görüş Dergisi, s,26. Mart 1995.
- Business Week, June 26,1995. & August 14, 1995,
- Calamoris, C.V, E.N. White ; " The Role of Demandable Debt. in Structuring Optimal Banking Arrangements", American Economic Review, June, 1991.
- Camdessus, Michel;"Preventing and resolving Financial Crises"; Breton Woods Konferansı, 9.Haz. 1999.

- Celebican, Güran. Prof. Dr. "Avrupa Birliğinde Mevduatın Korunmasına İlişkin Düzenleme", Bankacılar Dergisi , sayı 15, Haziran 1995.
- E.E.C. ; 22.12.1986 tarihli ve 87/63/EEC sayılı Karar .
- E.E.C. ; 24.06.1988 tarihli Direktif ve 01.07.1990 tarihli Karar.
- Ersel & Sak;"Working Capital Needs, Credit Dependence and Corporate Sector Response to Crises", Eastern Economic Association Conference, New York, March, syf:17-19, 1995.
- Eser Kadir; "Mali Baskı Altındaki Gelişmekte Olan Ülkelerde Uygulanan Finansal Liberalizasyon Etkinliği", Ekonomik Yaklaşım, sayı 10, syf: 41.1993.
- Financial Times ; 25 Mayıs 1995, 23-24 Aralık 1995, 1-2 Ağustos 1995, 6 Haziran 1994.
- Financial. Times, December 1,1995.
- Gorton, G.; Banking Panics, The New Palg. Dictionary of Money and Finance." Macmillan. ;1992
- Goodhart, C. A. E.; "The Central Bank and the Financial System," The M. I. T. Press, 1995.
- Greenspan, Alan; "Bankacılık ve Mali Hizmetler Komitesi Konferansı" 20. Mayıs 1999.
- Gürlesel, C.F.Dr. " Dünya Bankacılığında Yeni Eğilimler", TBB Yayınları, İstanbul, Aralık 1997.
- Hayrettin Kaplan, M.İbrahim Turhan , "Sermaye Yeterliliği Yeterli mi?", Finans Dünyası. Syf. 72-76. Haziran - Temmuz, 1999.

- Herring, R.J. , Litan, R.E.; “Financial Regulation in the Global Economy”, The Brookings Institute, 1995.
- IMF Occasional Papers, d No:77 , s.16-24, No:103, “Liberalization of The Capital Account, Washington DC, s.7, March 1993.
- IMF, Financial Sector Reform; Its Role in Growth and Development. Washington, DC. , s.1-9.,ü Dec-02.1990.
- Imrahor, A, İlyas.;“G. Doğu Asya Krizi”, IMKB Yayınları, No: 51., 1998.
- Institutional of International Bankers, Global Survey, 1995.
- Johnson , H. J. ; “The Bank Valuation Handbook” Bankers Publishing, 1993.
- Karacan A. İhsan; “Merkez Bankacılığı Üzerine Yayınlar”, Finans Dünyası, Eylül, 1994.
- Karacan A.İ. ; “Bankacılık ve Kriz “, Creative Yayıncılık, syf.80-81. 1997,
- Kaval, Hasan. Prof Dr.;“Genel Olarak Risk Kavramı ve Yönetimi”, Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi. Eylül ,1995.
- Kazgan Gülten; “Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiyenin Yeri” , I. Baskı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, s. 82, sayı: 581. Ağustos 1994,
- Keskin Ekrem Dr., Bankacılıkta Riskler, Sermaye Yeterliliği. İstanbul Univ. , Kasım 1992.
- Krugman, P; ”The Confidence Game”, The New Republic On-Line, , syf:93-98. 10.05.1998.
- Landskrpner –Paroush; “Deposit Insurance”, Journal of Banking and Finance, May 1994.

- M.E, Levonian;” Early Warning Systems”, Fed. Res. Bank of S.Francisisco, Weekly, Oct.12. 1990.
- Mari Kooi;”Another One Bites The Dust”, Swiss Commodities Review, no 1, s. 18-19. Kasım 1996.
- Miskhin, F,S; “The Economics of Money, Banking and Fin. Markets”, 4.th Edition Syf, 109-178. 1992.
- Özatay Fatih, Öztürk Emin, Sak Güven ;”1980 Sonrasında Kaynakların Kamu ve Özel Sektör arasında Paylaşımı ve Sonuçları”, yayın no: TÜSİAD: T/96-1/189.) , Ocak-1996.
- Parasız, İlker. Prof. Dr. , Yıldırım Kemal. Yard. Doç. Dr.; “Uluslararası Finansman Teori ve Uygulama”, 1. Baskı. 1994.
- Parasız, M. İlker; “Para, Banka ve Finansal Piyasalar”, 5th. Baskı, Ezgi Yayınevi, İstanbul, 1994.
- Quinn, B.; “The Bank of England’s Role in Prudential Supervision, Bank of England Quarterly Bulletin, May. 1993.
- Sayılğan, Şevket; “Kamu ve Özel Sektör için Finansman Problemi, Finans Dünyası. Syf. 83-89, Ocak, 1998.
- Schwert, W : 1989, Business Cycles, Financial Crises &Stock Volatility, Carnegie-Rochester Conference series on Public Policy 31, 83-126.
- Seyidoğlu, H; “Uluslararası İktisat, Teori, Politika ve Uygulama”, İstanbul. Böl 18, 1996.
- Short, B, K; Capital Requirements for Commercial Banks; ”A Survey of the Issues”, IMF -Staff Paper s.528-563. ,1978.

- Singh, A; "Corporate Financing Patterns in Industrialising Countries", IMF Technical Papers, No:2, 1995.
- Stiglitz, Joseph.;,"What I learned at The World Economic Crises; The Insider, New Republic Online. ,17.04.2000.
- Summers ;,"Planning For The Next Financial Crisis" için bkz. M. Feldstein; The Risk of Economic Crisis, The University of Chicago Press, s 135-158., 1991.
- The Banker Temmuz, 1997, 9-15 Ocak, 1998. ve Temmuz ,1995.
- The Economist, "A survey of international banking;International Banking", syf:5-9. April, 27, 1996.
- The Economist;"5 Şubat.1999", "22 Aralık ,1998","17 Ekim, 1998, s.93-94","7 Kasım 1997, s.94 "," 3-9 Ekim, 1998 , s.93-98"," 31 Ocak, 1998, s. 83. ,28 Ocak, 1995","25 Mart, 1995", " 4 ve 9 Mart1995","29 Haziran, 1996, s.69-16"," Kasım 1996, s.55","April, 27, 1996.syf:5-9".
- The Economist;"All That Glisters", cilt 339, no 7972, , s.77. 29 Haziran 1996.
- The Economist,"Coming a Cropper in Copper", cilt.339, no 7971, s 69. 2 Haziran, 1996.
- The Economist ; cilt 341, no 7992, , s.5. 16 Kasım 1996.
- Thompson, J,B; "A Market Based Approach To Reforming Bank Regulation and Federal Department Ins. Research in Financial Services", Vol 4, January, Press, 1992.
- Tobin, James. And Ranis, Gustav; "The IMF' s misplaced prioities", The New Republic, Eylül, 1998.

- Uzunoğlu, Sadi, Doc, Dr. & Alkin Kerem, Yard. Doç, Dr. & Gürlelel Fuat, Dr.;
“Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Gelişmekte olan Ülkelerde Makro Ekonomik Etkileri ve Türkiye”, IMKB Yayınları , No: 6, Haziran1995.
- Wall Street Journal, US. Grand Jury Probe Sumitomo Trader’s Move”, cilt 227 & cilt 228, no 16,23.
- White L, J;” On The International Harmonization of The Bank Regulation”, Oxford Review of Economic Policy, Winter 1994.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Ad-Soyad: Oktay DURSUN (Öğr. No: 9684016)

Doğum Tarihi Yeri : 22.04.1971 – Ankara

Eğitim Durumu :

- Yükselis Koleji, Ankara; (1982-1986);
- Cankaya Lisesi, Ankara; (1987-1989);
- Orta Doğu Teknik Üniv. ; (1989-1995);
BS: Müh. Fak. Petrol Müh. Böl.
- T.C. Ziraat Bankası Bankacılık Okulu ; (25.Ekim 1995 – 1 Kasım 1996)
- Y.T.Ü. S.B.E. İktisat Böl. Yük. Lisans Programı,Y.T.U. İstanbul,
Tez Konusu : “Mali Liberalizasyon ve Krizler ile Banka Gözetim – Denetiminde
90’ Sonrası Yeni Trendler“

Yabancı Dil Bilgisi :

Çok iyi düzeyde teknik ve günlük İngilizce ,
Orta Düzey Fransızca

İş Tecrübesi:

- T.C.Ziraat Bankası G.M. Dış İlişkiler Departmanı İstanbul ,
Risk Değerlendirme ve İzleme Birimi ,
Unvan : Uzman
- EGS BANK A.Ş., G.M. Sis. Gel. Dept.
Unvan : İş Analisti –Sistem Geliştirme Bankacılık Uzmanı
- EGE BANK A.Ş. G.M. Sis. Gel. Dept.
Kalite Kontrol ve İç Denetim Dept.
Unvan : İş Analisti –Sistem Geliştirme Bankacılık Uzmanı
- Yurtbank A.Ş. G.M. Sis. Gel. Dept.
Unvan : Sistem Analisti –Sistem Geliştirme Bankacılık Uzmanı
- INTERTERBANK
Unvan : İş Analisti –Sistem Geliştirme Bankacılık Uzmanı

Adres:

oktay_dursun@yahoo.com

dursunoktay@hotmail.com

EKLER:

Tablo 1.1: Ele Alınan Ülkelerin Kriz Öncesi-sonrası Ekonomik Göstergeleri (1996 ve 1997).....	137
Tablo 1.2.: Gelişmekte olan Ülke Borsaları.....	138
Tablo 2.1: Bölge Ülkelerinin Başlıca Göstergeleri (1996 ve 1997).....	139
Tablo 2.2: Bazı Önemli Ekonomik Göstergeler	140
Tablo 3.1: Genel olarak Uygulanan Yöntemler	141
Tablo 3.2: Ülkeler İtibariyle Mevduat Sigorta Sistemleri	142
Tablo 3.3: Kurumsal Özellikleri İtibariyle Ülkelerin Sigorta Sistemleri	143

ÜLKE	Reel GSYİH'nin Büyümesi		Enflasyon		Cari Hesap Açığı/HG		Yatırım Rasyosu		Ticaret Haddi (1980=100)		Reel Eleklil Kambiyo Kuru ³ (1980=100)	
	Önce 2	Sonra	Önce 2	Sonra	Önce 2	Sonra	Önce 2	Sonra	Önce 2	Sonra	Önce 2	Sonra
Aranlin (80-82)	3.1	-3.6	170.3	121.5	1.5	-3.9	12.8	19.0	88.9	99.8	65.0	81.2
Filipinler ⁴ (83-86)	4.6	-2.0	14.7	19.7	-6.0	-2.2	25.9	20.5	98.1	86.4	101.3	88.8
İspanya ⁵ (78-83)	4.8 (0.6)	1.0 (1.5)	15.2 (15.1)	15.3 (13.3)	-1.8 (-2.6)	-1.3 (-2.1)	26.2 (21.8)	21.8 (20.9)	118.0 (95.0)	99.3 (88.9)	99.2 (97.1)	86.3 (88.2)
Malezya (85-86)	7.0	0.1	3.8	0.5	-9.0	-1.2	35.7	26.4	82.9	72.1	113.9	101.5
Şili (81-83)	8.1	-3.4	36.2	18.8	-6.6	-9.9	15.0	14.9	97.5	87.4	90.4	103.8
Tayland (84-86)	5.4	4.1	7.2	1.7	-5.8	-4.6	22.7	20.5	87.6	82.8	105.8	95.8
Uruguay (82-85)	4.8	-4.2	51.6	47.6	-4.7	-2.2	16.0	10.6	102.1	92.7	90.9	81.4

1. Parantez içindeki Yıllar Önemli Banka Tasfiyeleri, Müdahaleleri ve Yeniden Yapılanma dönemlerini göstermektedir.

2. Krizin Başladığı Yıllar Önceki 3 Yıllık Dönemin Ortalaması

3. İndekste bir azalış ulusal paranın kambiyo kurunun değer kaybetmesi anlamına gelmektedir.

4. Bankacılık sistemi üzerindeki etkileriyle 1981 yılında bono piyasasında bir kriz vardı.

5. Bankacılık krizi 1978'de başlamasına rağmen krizin tepe noktaları 82 ve 83'tür. Parantez içindeki rakamlar 82-83 kriz dönemi olarak ele alındığı durumdaki rakamlardır.

Kaynak: Sundararajan Balino (1983)

Tablo1.2: GELİŞMEKTE OLAN ÜLKE BORSALARI

ÜLKE	ENDEKS	26.12.1999	24.09.1998	01.10.1998	Yılbaşına Göre %	Haftalık
		Kapanış	Kapanış	Kapanış	Değ.	% Değ.
Arjantin	BUSE BURCAP	1016,69	726,45	676,16	-33,49	-6,92
Brezilya	BRRJ BVRJ	35527	37162	20683	-41,78	-44,34
Çek Cum.	PX50	488	374	350,9	-28,09	-6,18
Çin	SSE A SHARE	1257,17	1274,78	1309,28	4,14	2,71
Endonezya	JSX	396,53	282,16	273,87	-30,93	-2,94
Filipinler	PHS COMPOSITE	1891,27	1220,25	1227,32	-35,11	0,58
G. Afrika	JSE IND. 100	7283	5773,3	5505,4	-24,41	-4,64
G.Kore	KOSPI	376,31	310,75	305,64	-18,78	-1,64
Hindistan	BSE SENSEX	3633,38	3225,3	3146,83	-13,39	-2,43
Hong Kong	HANG SENG	10342,44	7834,61	7837,61	-24,22	0,04
Kolombiya	IBOMED	20277,82	10124,1	10503,3	-48,2	3,75
Kuveyt	KSE	2611,3	2173,5	2177	-16,63	0,16
Macaristan	BUX	7592,76	4605,69	4104,16	-45,99	-10,95
Malezya	KLSE EMAS	144,02	102,37	97,76	-35,12	-4,5
Meksika	BANAMEX	3022,27	1788,01	1600,28	-47,05	-10,5
Kahire	CAIRO SE GEN.	354,24	364,74	365,19	3,09	0,13
Pakistan	KARACHI-100	1713,71	1084,79	1104,68	-35,54	1,83
Peru	LIMA GENERAL	1758,03	1246,66	1227,92	-30,15	-1,5
Polonya	WIG	13642	12961,9	11413	-16,34	-11,95
Portekiz	ALIMENTACAO	1678,01	2319,04	2053,94	22,4	-11,43
Rusya	AK&M COMPOSITE	88,1	26,05	22,95	-73,95	-11,91
Singapur	STRAIT TIMES	1507,65	931,98	916,02	-39,24	-1,71
Slovakya	SAX	182,48	103,88	101,22	-44,53	-2,56
Slovenya	SBI	1396,2	1669,69	1715,21	22,85	2,73
Tayland	THAI. SET	357,13	250,18	254,47	-28,75	1,71
Tayvan	TAIWAN WEIGHTE	8104,64	6979,95	6702,06	-17,31	-3,98
Türkiye	ISE NATIONAL-100	3183	2635,71	2266	-28,81	-14,03
Venezuela	IBC	8232,23	3440,53	3602,49	-56,24	4,71
Yunanistan	ATHENS GENERAL	1475,22	2188,89	2042,19	38,43	6,7

KAYNAK: The Economist ve güncel yayınlardan derlenmiştir.

Tablo 2.1: Bölge Ülkelerinin Başlıca Göstergeleri (1996 ve 1997)

	Tayland	Endonezya	Malezya	Filipinler	Hong Kong	G. Kore	Japonya	Çin	Tayvan
GSYİH Büyümesi 1996 (%)	6.4	8.0	8.6	5.7	4.9	7.1	3.9	9.6	5.7
1997 *	0.6	5.0	7.0	4.3	5.3	6.0	1.0	8.8	6.7
Nüfus (Milyon kıstı)	6.0	200	21	73.0	6.4	46	126	1.230	21.6
Enflasyon (%) 1996	5.9	6.6	3.5	7.8	6.7	4.9	0.6	6.1	3.1
1997	7.6*	11.6	2.6*	8.4	5.1*	6.7	2.1*	1.5	2.0*
İşsizlik (%)	2.5	4.5	3.5	6.1	2.5	2.7	3.2	5.7	3.1
Cari Denge/GSYİH (%) 1996*	-7.9	-3.3	-4.9	-4.7	-1.3	-4.9	1.4	0.9	5.2
1997*	-3.9	-2.9	-5.8	-4.5	-1.5	-2.9	2.2	2.5	4.2
Dış Borç Servisi/GSYİH (%) 1996*	5.4	9.0	5.4	7.3	-	-	-	2.0	-
1997*	7.1	10.5	8.4	6.0	-	-	-	1.9	-
Butçe Dengesi/GSYİH (%) 1996	1.6	1.4	4.2	-0.4	2.2	-	-4.1	1.5	0.2
1997*	-0.4	2.0	1.6	-0.9	4.2	-	-2.9	1.5	0.2
Doviz Kuru 1996 (1 ABD\$=)	25.61 Baht	2.383 Rupiah	2.53 Malezya ; \$	26.29 Peso	7.74 HK Kong \$	844 Won	116Yen	8.3 Yuan	28.6 Tayvan \$
1997	42.25	5.625	388	39.97	7.75	1 6958	12995)	828	
İhracat Dağılımı (%)	Japonya 17 ABD 17 Singapur 14 Hong Kong 5	Japonya 27 Singapur 9 G Kore 6	Japonya 13 ABD 185 Singapur 21	Japonya 15 ABD 35 Singapur 5	Japonya 6.5 ABD 21 Çin 34	Japonya 12.2 ABD 16.7 H Kong 9.6 Çin 7.6	ABD 27 Kore 7 Tayvan 6	Japonya 20 ABD 17.7 H Kong 21 Kore 5	Japonya 12 ABD 23 Hong Kong 23

Kaynak: Gökçe, D., Seminer Notları, Boğaziçi Üniversitesi, 1998,
International Financial Statistics (IFS), February 1998,
IIJF "World Economic Outlook" October 1997 ve December 1997,
Yeni Yüzyıl Gazetesi, 1 Aralık 1997

Not 1-) Enflasyon ve döviz kuruna ilişkin veriler İFS istatistiklerinden derlenmiştir

2-) GSYİH 1998 tahminleri Yeni Yüzyıl Gazetesi'nden alınmıştır

3-) Cari Denge/GSYİH oranı "World Economic Outlook" December 1997'den alınmıştır * Tahmini, ** 10 ay itibarıyla *** 11 ay itibarıyla -
mevcut değildir

Tablo 2.2. BAZI ÖNEMLİ EKONOMİK GÖSTERGELER

	Geçen Yılın Aynı Ayına Göre Yıllık					
	Sınai Üretim Artışı (Yüzde Olarak)		Tüketici Fiyatları (%) (Mart)	Dış Ticaret Dengesi Son 12Ay (Milyar\$)	Kısa Vadeli Faiz (%)	Döviz Rezervi (Milyar\$)
Tayland	Aralık - 10.7	Şubat -13.7	9.5	Ocak -2.9	22.50	Mart 26.9
Malezya	Ocak 2.8	Şubat -2.2	5.1	Mart 1.3	11.06	Aralık 21.7
Güney Kore	Ocak -10.3	Mart -10.1	Nisan 8.8	Nisan 11.6	18.50	Mart 29.8
Endonezya	2-Çeyrek 9.0	3.Çeyrek 10.7	Nisan 45.0	Şubat 13.6	45.64	Şubat 15.5
Filipinler	Ekim 4.3	Kasım 19.4	Nisan 7.9	Şubat -9.8	14.43	Ocak 8.8
Singapur	Ocak -3.9	Mart 8.5	1.0	Mart -4.3	6.09	Kasım 74.4
Tayvan	Ocak -6.8	Şubat 19.9	Nisan 2.1	Mart 5.8	7.50	Şubat 84.0
Çin Halk Cum.	Aralık 9.2	Şubat 6.6	Nisan -0.3	Nisan 44.9	6.51	Mart 140.6
Hong Kong	Eylül 0.5	Aralık -0.2	4.8	Mart -18.5	7.41	Şubat 78.6
Japonya	4.Çeyrek -0.2	Mart -5.8	8.3	Mart 110.0	0.46	Şubat 85.

Tablo 3.1: Genel Olarak Uygulanan Yöntemler

Yöntem	Hız	Maliyet	Banka Performansına Etkisi	Bankacılık Sistemine Olan Güven
Banka kurtarma	6	1	1	2
Teşvik edilen birleşmeler	3	5	3	4
Sermaye aktarımı ve satış	2	4	5	4
Yeniden yapılandırma planı	2	6	4	3
tasfiye ve İnsifah	5	3	6	1

Not: Numaralandırmada 1 den 6'ye doğru artış daha iyi durumu ifade etmektedir.
Altunbaş Yener;"Lider Bankalar, BKB Doktrini", Finans Dünyası, Temmuz, 1996.

Tablo 3.2: Ülkeler İtibariyle Mevduat Sigorta Sistemleri

[illegible]

TABLO 3.3: Kurumsal Özellikleri İtibariyle Bazı Ülkelerde Mevduat Sigortası Sistemleri

Ülke	Kuruluş Yılı	Sahiplik	Örgüt	Prim Miktarı Yıllık (%)	Matrahı	Devletin İlik Katkısı	Devletin Düzenli Katkısı	Fon	Borçlanım Yetkisi
ABD	1933	Kamu	Bağımsız Kurum	%0,23-%0,31	Toplam Mevduat	Yok	Yok	Var	3 Milyar \$'a kadar
Almanya	1966-69 1976	Özel	Bank. Birliği Bünyesi	%0.03	Toplam Mevduat	Yok	Yok	Var	Yok
Arjantin	1979	Kamu/Özel	Merk. Bank. Gözetimi	%0,36-%0,72	Toplam Mevduat	Yok	İhtiyari	Var	Yok
Avusturya	1979	Özel	Bank. Birliği Bünyesi	İflas Sonrası	-	Yok	Yok	Yok	Yok
Belçika	1985	Kamu/Özel	Bağımsız Kurum	%0.02	Sigortalı Yükümlülükler	Yok	Yok	Var	Yok
Brezilya	1989	Özel	-	-	Sigortalı Yükümlülükler	Yok	Yok	Var	Yok
Danimarka	1987	Özel	-	%0.2	Toplam Mevduat	-	-	Var	-
Filipinler	1969	Kamu	Bağımsız Kurum	%0.0938	Sigortalı Mevduat	Var	Var	Var	Sınırsız
Fransa	1980	Özel	Bank. Birliği Bünyesi	İflas Sonrası (En fazla 30Milyar FFR)	-	Yok	Yok	Yok	Yok
Hindistan	1962	Merk. Bnk.	Bağımsız Kurum	%0.04	Sigortalı Mevduat	Var	Var	Var	Var
Hollanda	1979	Kamu/Özel	Merk. Bank.'a Bağlı	İflas Sonrası	-	Yok	Yok	Yok	Var
İngiltere	1979	Kamu	Bağımsız Kurul	2.500-300.000 P %0.3'ü geçemez	-	Yok	Yok	Var	-
İrlanda	1989	Kamu	-	%0.2	Toplam Mevduat	-	-	-	-
İspanya	1980	Kamu/Özel	Bağımsız Kurum	%0.12	Sigortalı Mevduat	Bankaların Katkısına Eşit Tutarla		Var	Sınırsız
İsviçre	1984	Özel	Bank. Birliği Bünyesi	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
İtalya	1987	Özel	-	%1'e kadar oranlar	Toplam Mevduat	-	-	Yok	-
Japonya	1971	Kamu/Özel	Bağımsız Kurum	Başl. Serm. 1/3'ü ve %0,012	Sigortalı Mevduat	Başl.Serm. 2/3'ü	Yok	Var	Var
Kanada	1967	Kamu	Bağımsız Kurum	%0.1	Sigortalı Yükümlülükler	Yok	Yok	Var	Var
Kenya	1985	Kamu	Merkez Bank.	%0.1	Sigortalı Mevduat	Yok	Yok	Var	Sınırsız
Kolombiya	1985	Kamu	Bağımsız Kurum	Giriş Ücreti ve %0,3	Toplam Mevduat	Yok	Var	Var	Sınırlı
Küba	1952	Kamu/Özel	Bağımsız Kurul	Fon Büyüklüğünün Gereklediği Mikt.	-	Yok	Var	Var	Sınırsız
Nijerya	1988	Kamu	Merk. Bank.'a Bağlı	%0.93	Toplam Mevduat	Var	Yok	Var	Sınırsız
Norveç	1961	Kamu/Özel	Bağımsız Kurum	%0.15	Toplam Aktifler	Yok	Yok	Var	Var
Paraguay	1971	Kamu	Şemsiye Banka	%0.25	Toplam Mevduat	Var	Yok	Yok	Var
Türkiye	1983	Kamu	Merk. Bank. Bünyesinde	%1-%1,04	Toplam Mevduat	Yok	Yok	Var	Var
Venezuela	1985	Kamu	Bağımsız Kurum	%0.25	Toplam Mevduat	Yok	-	Var	Var
Yugoslavya	1985	Kamu	-	Yok	-	Yok	Var	Yok	Yok

Kaynak: (Samuel H. TALLEY ve Ignacio MAS: a.g.e., s.36 ; Linda ALLEN: a.g.e., s.22,23)

BA. YATIRIM MENKUL DEĞERLER A.Ş.